

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

V. ÉVFOLYAM.

KOLOZSVÁRT, MÁJUS 6, 1875.

227—18. SZÁM.

Megjelenik minden csütörtökön egy iven. — **Előfizetési** ára egész évre 6 frt., félévre 3 frt., negyedévre 1 frt. 50 kr. **Szerkesztési** iroda — hová a kéziratok és előfizetések **bérmentve** küldendők: külmagyarutca, 9 sz. —

Tán kis dolgokról, de — hiszszük — kicsinyeskedés nélkül.

(Folytatása és vége.)

Eddigi fejtegetéseim és a legközelebbiről felhozott példák tán eléggé indokolják sajnálkozásomat is a felett, hogy nálunk az ágendák egészen a lelkész önkényének játék-labdáivá váltak. Van ugyan régiebb és újabb ágendás könyvünk, de ezek közül egyik sincs liturgiánknál hivatalos használatra elfogadva. E hiányt csak gyengén pótolhatja bizonyos liturgiai szokás, miután ezen is majd egy, majd más módon nem csekély csorbák üttenek. Például, a keresztelés a rendes formula elmondása mellett szokott ugyan kiszolgáltatni; de az azt megelőző beszédben rendszeren van szó minden elképzelhető dologról, csak arról nem igen, a miről a dolog természete szerint éppen szólni kellene, t. i. a fenforgó szent aktusról. Van szó bőven a szülék örömről, az édes anya kibeszélhetetlen, leírhatatlan érzelmeiről, hallhatni nagy deklamációkat arról, hogy az új szülöttben — remélhetőleg — milyen nevezetes növekedést nyerend a családnak, a társadalom, a jó honfiak, vagy hon-leányok serege; a mik magukban véve elég jó dolgok, de rossz az, hogy ritkán van szó magáról a végzendő szent cselekvényről arról, hogy mit tesz és miért van az az „atyának, fiunak és szentléleknek nevébe“ történő keresztelés.

Az urvacsora kiszolgáltatásánál még több az össze-viszsa. Tudok rá esetet, hogy a lelkész urvacsora-osztáskor még az apostoli hitformát is mellőzte, azt a hitformát, melyet még a német protestáns-egylet sem tart mellőzhetőnek, melyről elmondhatni, hogy az összes keresztyén egyházak közös szimbóluma. A jelzett lelkész még különösebben bánt el a szokásos hit-vallási három kérdéssel. Ezeket elanynyira új és javított kiadásba szokta önteni, hogy az egészből csupán az „elsőször, másodszer és

harmadszor“ szavak gödölye-bőre maradott meg az ál-Ézsau takargatására. Igaz, hogy a közönségnek, bár számos felvilágosodott prédikáció által meglehetősen préparálva volt a legtisztességesebb vallási közönyre, kissé rosszul esett, hogy szívének még meglevő hit-kincsével tréfát űz az ujdon sült három kérdés; nó, de minek kimélni azokat, kik anynyira rossz izlésűek, hogy még mindig a régi hit avas olajával szeretnek táplálkozni a helyett, hogy a modern bölcsesség kábító eszszenciájának habzó kelyhét sietnének üresíteni!

Hát még, mily tarka változatosság uralkodik a szerzetési ígéket követő azon beszédben, melyet spé cifice urvacsorai ágendának nevezünk! Mily különböző ezekben a szellem, az irány, a modor! Mondhatni, még inkább a szubjektív önkénykedés zsákmányai, mint a prédikációk. De igen természetes tünemény ez az aberráció, miután rendszeren eltérünk az agenda tulajdonképi tárgyától. Ugyanis, a tárgy az ur szenvedésére és halálára való emlékezés egyfelől, ezen szavak szerint: „ezt cselekedjétek az én emlékezetemre.“ (1. Kor. 11, 24. Luk. 22, 19.) De másfelől és főként előadása annak, hogy a hivek a Krisztus szenvedése és halála által eszközölt bűnbocsánatnak és új életnek jegyeit és pecsétjeit magukhoz venni járulnak a szent asztalhoz, a mint ezt a következő ígék tanúsítják: „igyatok ebből mindnyájan; mert ez én vérem, mely új testamentomnak vére, mely sokaknak bűnök bocsánatjára kiontatik.“ (Máté 26, 27, 28.) „Éz az én testem, mely ti érettetek adatik; e pohár amaz új testamentom az én véremben, mely ti érettetek kiontatik.“ (Luk. 22, 19. 20.) És egyházunk tana ide vonatkozólag így szól: „qui jussit in coena panem edere et vinum bibere, non hoc voluit, ut fideles panem et vinum tantum percipiant sine mysterio, sicut domi suae panem manducant: sed ut rebus quoque significatis spiritualiter communicent. . et Christo participent.“ (Conf. Helv. cap. XIX. §. 9.)

„Et quidem visibiliter hoc foris sacramento per ministrum repraesentatur, et veluti oculis contemplandum exponitur, quod intus in anima invisibiliter per ipsum spiritum sanctum praestatur.“ (Conf. Helv. cap. XXI. §. 3.)

Azonban, az irás és egyházunk tanának mellőzésével, a legtöbb esetben, az urvacora csupán úgy szokott fölmutattni, mint emlékeztető cselekvény és csupán az ur szenvedésére és halálára való visszaemlékezésnek erkölcsi hatályát igyekszik a lelkész beszéde által eszközölni, a mely cél bár magában ugyan helyesnek lenne mondható, de csak kis mértékben érhető el, miután a közönség nem egy véres dráma-
nak riktó színekkel való lefestését várja s éppen azért hidegen marad; másfelől, a célba vett erkölcsi hatály hogy ha eszközölhető lenne is, még teljességgel nem volna elegendő, még teljességgel nem meritné ki az urvacora célját. Mert az irás főntebb előadott szavai és egyházunk tana szerint, az urvacora nem csupán emlékeztető cselekvény, hanem egyszersmind pecsét és zálog, a bűnök bocsánatának záloga azokra nézve, kik a Jézus Krisztusba vetett hittel veszik ama jegyeket.

Ha csupán visszaemlékezésre szolgáló aktus az urvacora, akkor komolyan gondolkozva, meglehetősen üres és fölösleges szertartásnak tarthatni azt; legalább én, hogy egy analog esettel bizonyítsak, egy az Árpád apánk emlékére tantandó ünnepélyen igen különösnek találnám, ha az ünnepély fő- és középpontját valamely az ő hadverő kardját reprezentáló kardnak felmutatása, forgatása, körülhordozása képezné; vagy a hős Lelhelre való emlékezés abban állana, hogy megszólaltatnók a jászberényi kúrtót. Ha a mi célunk csupán a Jézusra való visszaemlékezés, és az ebből folyó erkölcsi nyeremények: akkor e célt sokkal biztosabban elérhetni az ő páratlan szép beszédeinek, vagy tanítványai történeti és hittani iratainak fölolvassása, mint az urvacora kiszolgáltatása által. Vagy a kegyelem eszköze az urvacora, s akkor, mint szentséggel kell vele bánnunk, mint ilyent kell azt felmutatnunk; vagy, mint vélik sokan, csupán emlékeztető cselekvény, a mikor bátran el is maradhat, miután sokkal jelentékenyebb tényezővel, az igehirdetésével helyettesíthető. Csak ugyan úgy is vettem észre, a menynyire gyenge szem az ilyes dolgokba beláthat, hogy buzgó szívvel, őszinte áhitattal csak azok járulnak az urasztalához, kik előtt az urvacorá-

nak valódi szakramentális jellege minden kétségen fölül áll; és hogy azok, kiknek halálos ágyukon vigaszt adott az urvacora, a szent jegyeket a bűnbocsátó isteni kegyelem zálogai gyanánt fogadták.

Ha tehát lelkészeinknek egy nevezetes része urvacorai ágendájában eltér tulajdonképi tárgyától; ha nem azt, tartja főadatának, hogy a hívő közönségre ennek irásszerű meggyőződése tolmácsolása által építő hatást gyakoroljon, hanem e helyett szonoki hiúságából folyó érdekeit tartván szemé előtt, töri magát, hogy okvetetlen valami újat mondjon, eredeti fölfogást tanusítson; ha azt, miben ref. egyházunk tana szerint is van valami titokzatos, minden áron racionalizálni akarja; és ha lapos racionalis gondolkozásából kifolyólag meggyőződése az — bár nem nyilvánítja — hogy csupán egy üres szertartás mekhánizmusát végzi s ezért nem tartja érdemesnek, kellő fáradságot venni magának annak előre való elgondolására, hogy mit mondjon és mit ne mondjon a szent asztal mellett, (jó, hogy túl esett a prédikáción!) hanem — ha csak ettől szonoki reputációjának féltése vissza nem tartja — rábizza magát a röktönzés jó szerencséjére: csoda-e, ha éppen a legszentebb aktus alkalmával öszszebeszél hevet-havat, takargatván hit-szegénységét floskulusok cafrangjával, a mit látva sokan, tán ámulnak és bámulnak, de bizonyára nem sokat épülnek.

Mi lenne hát liturgiánk ügyében a tenni való? Fejtegetéséből önkint foly, de azért pár szóval még is kifejezhetem: egyház-hatóságilag is megtenni mindent — egyes lelkészek buzgó munkáján kívül — liturgiánk romladozott épületének helyreállítására. Részemről nagyon örvedenék, ha a szorgalmas tanulmányral, kellő óvatossággal, és komoly vallásos érzülettel párosult építő munkásság érdeménye egy hivatalosan kiadott és ajánlott olyan liturgiás könyv lenne, melynek formuláiban a hívő közönség vallásos meggyőződésének és őszinte áhitatának hű kinyomatát ismerné föl.

Ha a nagy protestáns világ csaknem mindenik egyháza az evangyéliumi szabadsággal öszszefőrőnek tartja, szorosan elébe szabni a lelkésznek a liturgiai ágendumokat és legendumokat, sőt teszi ezt éppen az egyházi közönség lelkiismereti szabadsága iránti respektusból: vajjon, akkor egy legalább hivatalos uton létrejött és ajánlott s a fentebb jelzett mértéket megütő liturgiás könyv ellen, mely minden

esetre azon intenció mellett készülne, hogy lassankint a közhasználat teljes jogát vehesse igénybe, egy ilyen liturgiás könyv ellen emelhetnének-e panaszt lelkészeink?

Csak azon, közöttünk nehezen előfordulható esetben, ha saját hiúságuk többet nyomna előtük, mint egyházuk és szent vallásuk érdeke. De ők amaz igazságnak hódoltak és hódolnak mindenha, hogy nem a nép van érettük, hanem ők vannak a népért. Azért bizonyára, a mily örömmel fogadná a fentebb jelzett szellemben és jó eredménnyel eszközölt liturgiai rendezést a hívő közönség, épp oly örömmel üdvözlőné azt lelkészeink túlnyomó nagy többsége, és igaz hazafias és valódi vallásos örömmel szemlélné az ezen rendezés következtében is felviruló magyar protestáns egyházi és vallásos életet.

Baló Sándor,
ref. pap.

Az iskolai takarékpénztárak ügyében.

(Folytatása és vége.)

E tárgyra vonatkozólag a „P. Ll.” f. hó 11-iki esti lapja egy cikket irt, mely magyar fordításban következőképen szól:

Az iskolai takarékpénztárakról.

A fővárosi bizottság legutóbbi közgyűlésében vette tárgyalás alá Weisz B. F. urnak az iskolai takarékpénztárak életbe léptetésére vonatkozó indítványát. A tanács előterjesztése szerint, erre vonatkozólag mindenek előtt a tanügyi bizottság véleménye volna kikérendő. Ez előterjesztés határozatba is ment. A kérdés fontossága s némely előmunkálat, mely el nem kerülhet, mielőtt az iskolai takarékpénztárak rendszeresítésére térni lehetne, minden esetre a tanács véleménye mellett szólnak, a melyben egyelőre magunk is megnyugszunk, miután abban épen nem az ügy szándékos elodázását, hanem inkább csak némi habozást látunk azon körülménynél fogva, hogy fővárosunk képviselői közül ma még vajmi kevesen vették bővebb fontolóra az iskolai takarékpénztárak kérdését. Bizton várjuk azonban, hogy a tanügyi bizottság a fent érintett ügyre vonatkozó indítványt kellő idejében a közgyűlés előtt a legmelegebben ajánlani fogja, minthogy e kérdés az illető szakkörökben már jó ideje napirenden van; a bel- és külföld minden pedagógiai közlönye hoz tudósításokat az iskolai takarékpénztárak életbe léptetéséről; világszerte — még itt-ott Magyarországon is — vannak már ily pénztárak, s a hol csak ez intézmény meghonosult, jótékony hatásai a népesség minden rétegében észrevehetők.

Napjainkban ugyan az iskola és iskolázás hatalmát gyakran túl is becsülik, — de ha tán nem is képes az iskola a jellem minden hiányait helyrehozni, anynyi bizonyos, hogy a népességben gyökeret vert minden gonosz

hajlam ellen az iskolában kell az irtást kezdeni, mert új eredményeket csak ott ültethetünk. Az iskola ezen feladata újabb időben már nem csak egyoldalulag, tanítás által történik, több és több tért foglal el egyszersmind a gyakorlati oktatás is. Ma már nem elégszik meg a tanító pusztán szóbeli intésekkel a tunyaság vétké ellen, de valóságos iskolai dolgozót rendez be és gondoskodik arról, hogy a gyermekek a munkálkodásban kedvüket találják s azt megszeressék; foglalkoztatja tanítványait az iskola kertjében, s így veti meg a munkaszeretet és tevékenységi ösztön alapját, a mely pedig egyszer megszokva s karöltve iskolai takarékpénztárak intézményével, minden bűnt már csirájában megfojtani képes.

De az iskolai dolgozó és iskola-kert a jellemművelésnek oly eszközei, melyek általános életbe léptetésének még nem kevés nehézség áll útjában; az első csak ott tenyészhet, hol a tanító maga is otthonos a berendezésben és vezetésben, s ez ma még ritkaság, az iskola-kertek ültetése pedig mind városban, mind falun anyagi áldozatokkal jár, s ez okból csak lassankinti felállításukat várhatjuk.

A jellemképzés egy módja sem valósítható oly könnyedén, mint az iskolai takarékpénztárak. A tanító részéről ehhez az egy jóakaraton kívül semmi különös előkészület nem kívántatik s az egész intézmény semmi áldozatot sem követel. Nem tagadhatjuk ugyan, hogy egyedül általa nem érhetjük el azt, a mit az iskolai dolgozó és iskola-kert közreműködésével oly nagy mérvben remélhetünk, de még egymagában is oly magas pedagógiai jelentőségű, hogy életbe léptetését nem ajánlhatjuk eléggé.

Nem akarjuk itt feltüntetni azon eredményeket, melyeket ez intézmény Belgiumban s különösen Gent városában előidézett, a nagy erdemű indítványozó Weisz B. F. e minden szónál jobban beszélő bizonyítékokat oly számokban sorolá föl, hogy itt legfőleg csak ismételni kellene azokat, de még se hallgathatunk el egyetlen-mást ez intézmény pedagógiai becséről a célból, hogy tisztelt olvasóink is, azok, a kik tán pedagógiai szaklapokat nem olvashatnak, némi fogalmat nyerjenek az iskolai takarékpénztárak jótékony hatásáról.

Mondjuk bár gondatlanságnak, vagy könnyelműségnek a szülők részéről, de tagadhatlan tény, hogy az iskolás gyermekek rendszerint pénzhez is jutnak. E pénz a tanítónak sok gondot okoz, mert e pénzben rejlik csirája sok oly bűnnek, mely ellen az iskola később oly sok fáradsággal és gyakran kevés eredménnyel küzd. A gyermek mindenek előtt nyálánk lesz, nyálánksága nő éveivel, majd más tárgyakra terjed, s végre oly fokra hág, a melyen már a szülők szerény ajándéka keveselve lesz; ilyenkor aztán oly vétkes hajlamok tűnnek föl, melyek a növendék jellemét, ha elég jókor föl nem fedeztetek és nem orvosoltattak, teljesen megrontják, s így őt a társadalomra káros egyénné alkotják. Tudunk eseteket, melyekben jómódu szülők gyermekei, miután rendes zseb-pénzük vágyaik kielégítésére kevés volt, eleinte ártüregyek alatt csaltak ki szüleiktől pénzt, melyet nyálánkságokra fordítottak, s aztán már nem ál-

lapodtak meg a bűn ösvényén, hanem lopásra vetemedtek, elidegenítették tanuló társaik könyveit és iskola szereit. A tanítói gyakorlatban ily esetek nem elszigetelten állanak, s azért szükséges, hogy az iskola egy ily már felismert baj ellen minden hatalmában álló eszközeivel küzdjön, s oda működjék, hogy a gyermekek már falai közt a takarékoságra szokjanak.

E célt az iskolai takarékpénztárak által minden különös fáradság nélkül teljesen elérjük. A tanítónak százszoros alkalom nyílik arra, hogy tanítványainak a takarékoság becsét és fontosságát előhozza; hogy őket felhívja tettel való megmutatására annak, hogy tanítását szívökre is vették, ez pedig az által, hogy krajcárjaikat nem neki, de az ő közvetítésével egy takarékpénztárba helyezik el, mely pénzüket nevökre jegyezve kamatoztatja. A szülők pedig, kik a takarékoság erényének becsét még akkor is tudják, ha azt tán nem is gyakorolták, a gyermekükben kellő takarékoság csiráját bizonyára örömmel fogják tekinteni, fejlesztésére törekedni — sőt, a mire elég példa van — utóbb maguk is takarékosokká lesznek.

Ezek az iskolai takarékpénztárak eredményei! Hogy veszélyei is vannak, természetesen, s ezeket ismerik a pedagógiai is: sok gyermek kedélyében irigység fejlődik ki, másoknál a takarékoság túlságba csap, pénzvágygyá válik. De ép ez okból van az iskolai takarékpénztár a tanító kezében, a kinek pedig kötelessége, nem csak takarékoságra ösztönözni tanítványait, hanem örködni a fölött is, hogy azon kindvések, melyek alkalom adtával bűnökké is fajulhatnak, gyökeret ne verhessenek; szóval, a tanító az iskolai takarékpénztárt csak mint nevelési eszközt tekintse, és semmi esetre se tartsa ezt cél gyanánt.

Kötelességünknek tartók ezeket e helyen megemlíteni annál inkább, mivel itt-ott már is félelem kifejezésével hallók említeni, hogy a gyermekek az iskolai takarékpénztárak életbe léptetésével szülökre majd egy új adót vetnek csak azért, hogy ez által minél takarékosabbaknak láttassanak. E félelem minden alapot nélkülöz. Mi reméljük, még pedig teljes biztonsággal, hogy az iskolai takarékpénztárak eszméje fővárosunkban valósulni fog, s akkor minden esetre az érdem-dús indítványozót fogja azon újabb dicsőség jutalmazni, hogy egy kitűnően pedagógiai és nemzetgazdasági jelentőségű oly intézményt kezdeményezett, mely célszerű pedagógiai módon létesítve és egyetemesen keresztülvive, nagy mértékben alkalmas a jövő nemzedék jellemfejlését előmozdítani, némely nemzeti bűnnek, mint

cifrázkodás, rossz gazdálkodás, sat. gyógyítását már az iskolában megkezdeni, és ez által a nemzeti vagyonszűrködést közvetlenül emelni. „Ez okból a kormánynak nem csak föladata, de kötelessége volna az iskolai takarékpénztárak ügyét az iskola községeknél a legmelegebben szívökre kötni, és megfelelő szabályzat szerint azok életbe léptetését megkönnyíteni.“

Egy barátja az ügyek következőt ír:

„Az iskolai takarékpénztárak jelentősége, mint az megpendítőjük által kifejtetett, és mint az tényleg ott bebizonyult, a hol ez intézmény meghonosult, oly nagy, hogy alig lehet az azoktól várható szép eredményeket teljesen felsorolni. Az iskolai takarékpénztárak egyszerű jellegük-ből kiemelkednek és gazdaságilag úgy, mint erkölcsileg, de még politikailag is számos üdvös következményt vonnak maguk után. Röviden összefoglalva, azt mondhatjuk, hogy az iskolai takarékpénztárak a saját vágyak fölött, uralkodás egy részt, más részt a gondos és előrelátó életmód legjobb iskolája. A gyermek korán tanulja, men-nél szebb és jobb egy-egy kis vágyat elnyomni, tanul ez által önmaga fölött uralkodni és kikerüli azon veszélyt, hogy netán valaha az őt az életben minden oldalról kísértésbe hozó vágyaknak áldozatává essék. És ez igen fontos, mert bizonyos, hogy a szegénység és nyomor számos esetei azon egy okra vezethetők vissza, hogy az illetők vágyait nem tudták fékezni. A takarékpénztárak második hatása pedig a kis fillérek gyűjtése, melyek gyakran szükség és szorultság esetében a koldulástól és süjvedéstől egyedül megóvnak. Számos eset van arra, hogy a kis gyermekek fillérei a szülők, a család inségét enyhítették. És ezen eredmények el-éretnek a nélkül, hogy csak a legkisebb hátrány is származnék belőle; a nélkül, hogy talán a gyermekekben a kapzsiság, vagy önzés fejlődne. Ez intézmény meghonosítása alsóbb osztályaink nevelésére, emelésére, nemesítésére legüdvösebb befolyással lesz, és azért kívánatos, hogy az mentől gyorsabban és mentől számosabban terjedjen el országunkban gazdaságilag sujtott hazánkban!“

Tudván, mily nagy hatást tesz a nyilvános sajtó ily fontos ügyekben, célszerűnek tartottam, ezt e módon a tisztelt hazai lapoknak átadni és becses megbeszélés és tárgyalás végett ajánlani. Működünk közösen e jó intézmény — melynek roppant hasznos és üdvös jövőjét alig lehet előre sejtteni — létrehozatala mellett.

Budapest, ápril 16, 1875.

Weisz-Bernát Ferenc.

TÁRCA.

Két levél

Lorántfy Zsuzsánnától.

Közi: Szilágyi Sándor.

(Folytatás.)

Medgyesi uramnak is ma hozták meg az levelet, melyben gyűlés felől irnak ő kegyelmének, az gyűlés pedig hol-

nap leszen, kire reá nem érkezhettek, s immár azt fogják reá, hogy nem mert elmenni, ez ilyen practika mind a kutfőből származik. Im már mi az Veréci. uram miatt való sok szenvedésinket is eluntuk, kihez képest, ha mégis tovább busit-tatunk, egy áltajában meg igyekezzük orvosolni, isten segítsége velünk levén; mivel pedig minap Medgyesi uramnak

azt mondtuk volt, a pestises időre nézve haza kívánkozván házanépe köziben, hogy ha Lippai uramnak tisztí szerint való szolgálatnak végben vitelére Patakon egészsége leszen ő kegyelmének s végben viszi, elbocsátjuk, kihez képest irt volt Lippai uramnak s ide jött; ha pedig egészsége s ereje nem lenne ő kegyelmének, haza bocsátjuk Lippai uramat is. Azt mondták volt, hogy karácsonban az urvacsorájával nem élt, nekünk pedig azt mondja, hogy hozzája vette. Megváltik azért immár az gyűlésekből mi jön ki, s az pecsétlő széken is ott levén kegyelmed, elhiszszük megérti.

Minemü dolgokról találtak meg ben — — két Balassa uramék és a nemes Szatmár vármegye, im leveleket oda küldtük kegyelmednek, instálván azon, hogy mi is kegyelmetek által provocálnánk ott fenn dolgokat, ha miben kívántatik. Kegyelmetek azért kinek-kinek az ő igazságáért igyekezze promoveálni és segíteni dolgát. Az vármegyék menynyi költséget adtak követjeknek, arra nekünk gondunk nincsen, úgy halljuk, némelyiknek köntösre is adtak, mi tudván, idvezült uram mit adott, s mi is azután ahhoz alkalmaztatjuk magunkat.

Hunyort is im haza bocsátottuk, meghagyván, hogy bemenjén Legyelországban, oda is többet kellene adatnunk ötszáz tallérnál: kegyelmed azért tudositson bennünket, honét menyit adtak be az adósságban mind Csoma s mind mások, hogy onnét rendelnénk Hunyor kezében. Az mely részét pedig az monumentumnak kihozták, azt immár kegyelmed mint szállittatja Debrecenben lássa, talám az szán-úton alkalmasban vihetnék onnét osztán fiunk beszállittatja. Az böro — — —.

(Végül csonka).

(Eredetije a m. k. kamarai levéltárban.)

II.

Susanna Lorantfi, celsissimi quondam domini Georgii Rakocy Principis Transylvaniae, partium Hungariae domini et Siculorum comitis etc. relicta.

Generose nobis honorande. Salutem cum favore nostro.

23 martii Pozsonyból nekünk írott kegyelmed levelét fiunk étek fogója hozta volt meg, melyben való kegyelmed írását megértettük; mi istennek hála egyébiránt türethető állapattal volnánk, de az sokféle búsulás szintén elrontott bennünket, kihez képest a főfájás gyakorta kezdett uralkodni rajtunk. Balogh Balázs is ez elmúlt héten szeredán hozta vala meg az kegyelmed levelét, melyben irt kegyelmed palatinusnak választása felől, hogy Vesselényi uramat tették annak; mi az kegyelmed leveleit fiunknak mindjárt postán magunk étekfogójától beküldöttük akkor. Irja kegyelmed, az új palatinus hivatta volt is kegyelmedet s ajánlotta magát, hogy ezután is jó akarattal leszen hozzánk, csak hogy az titulust úgy szintén meg nem adhatja, mint eddig; de mi arra nem nézünk, csak egyébaránt ő kegyelmének legyen tökéletes szívből való affectiója hozzánk, a titulust mi megengedhetjük ő kegyelmének. Az isten az gonoszról is jót hozhat ki s cselekedjék úgy abban is, az mint ő felségének dicsőséges és engedje, hogy szegény hazánknak, nemzetünknek javára, megmaradására azon tisztiben ő kegyelme

szerencsésen élhessen. Értjük azt is, hogy kegyelmetek most jól vagyon, melyet akarunk, isten ezután is kegyelmeteket tartsa meg jó egészségben. Érsek urammal is hogy jó reménység alatt közlötte volt a közönséges panaszt kegyelmetek, megértettük, el is hiszszük, nem igen akarja azt érsek uram, hogy kegyelmetek az lutheránusokkal megegyezett, az is hihető, hogy kegyelmetekkel örömet elhagynának a panaszt, de ha ő kegyelmeknek kisebb bántódások volna is, nehezen szenvedhetnék, mindazon által ha ugyan ő felsége eleiben kell is az dolognak kerülni, nincs kétségünk abban, hogy a miben kegyelmeteknek módja leszen, a dolgot könnyen hagyná, és az alkalmatosságra vigyázván, a közönséges jót az aránt is nem segitené, nem gondolhatván kegyelmetek keltinél tovább oda fel való késedelmével is.

Az minemü punctumokat kegyelmed alá küldött, azokat megolvastattuk. Az mely hussiták és picharditák felől emlékezet vagyon az elsőben, úgy emlékezünk reá, az mint mi hallottuk, hogy ez előtti országgyűlésében is valamelyikben volt arról szó s kívánság, hogy kimenjenek, Puchón is lakván olyanok, de azután miben maradt dolgok, azt elhiszszük, kegyelmetek tudhatja; azok, mi úgy értettük, csak nevezettel különböznek a mi vallásunktól, a mint magunk vallását ez országban már egy néhány féle módon kezdték nevezni, egyébaránt egyeznek, mely ha úgy vagyon, elhiszszük azoknak is dolgát, a menyinyiben módja leszen kegyelmeteknek, segíteni igyekezi. Az második punctumban is minemü kívánságok vagyon az presbiteriánusok felől, értjük, a mely mégis kedvezőbb állapottal látszik lenni, noha pápisták kívánsága s igyekezeti, mint más országbeliek articulusa tartja (ha az olyanokra csinálták) mert ha ki kellene is az országból költöznie az olyanoknak, ugyan lehetne távol való helyen is sustentatiojuk azoktól, kiknek isten életeket megtartaná, de hogy az erdélyi articululus szerint azoknak pártfogói is fejeket, jószágokat elveszessék, az súlyosabb volna, nem is monlják s tartják ők azt, a mint látjuk írásokból, hogy az nem mi vallásunk s szentírás szerint volna, hanem csak hogy eddig nem követtük; más az isten oltalmazzon attól bennünket, hogy a mi religionkat ők igazgatnák és szabadságát lenyomnák, mert a mi vallásunknak bizonyos, erős és helyes fundamentuma lévén, eleitől fogva szabados folyása volt, hiszen az pápista vallás egy, mégis sokféle rend vagyon benne, ez mi vallásunkkal pedig egyezvén az egyházi rend s az szentírással is, miért nem lehetne szabados exercitiuma, hiszem, a kinek nem tetszik, lássa, ha mind addig nem él is vele, míg istentől arra nem indittatik, hisz — — z helvetica confessióból kitetszik vallásunkkal való egység. Im, az tórdai és tarcali végezéseket is kegyelmeteknek elküldöttük, abból is kegyelmetek tanulhat; mi ez punctumokat communicáltuk Medgyesi urammal is, az mint ő kegyelme mondja, vagyon abban kegyelmeteknek anyyira való experientiója, hogy meg tud arra felelni, ha kívántatik, im mindazáltal kegyelmeteknek maga is irt ő kegyelme, elhívén mi is, hogy abban is kegyelmetek a miben isten módot ad, úgy fogja alkalmaztatni dolgait, a mint legjobb; nekünk reménységünk az, a mint kegyelmeteknek is mondtuk, hogy ez

nem idegen tudomány levén, az isten meg fogja világosítani. Mind eddig is biztata kegyelmed bennünket, hogy nekünk már ezután nem leszen a papok miatt búsulásunk, de úgy látjuk még addig abban részünk nem lehetett, kiváltképen Veréci uram miatt vagyunk nem kicsiny szívünk fájdalommal; minket mondanak némelyek újítónak, de bezzog valóban ő kegyelmére illik az inkább, mert igen újítja dolgait, cselekedetét, mert ő kegyelmének, úgy látjuk, minden szabad, nekünk pedig az Krisztus szerzése és szentírás szerént sem szabad lön az urvacsorájával élnünk ez elmúlt husvét napján, noha mi az előtt is megmondottuk s izentük, ha úgy fogja osztani, fel nem vesszük, a minthogy elvárván s nézvéen mindenképen az communionak szolgáltatását, az hozzá való járulás idején mi csak ki is jöttünk onnét szívünknek nem kicsiny fájdalommal.

Mindaz által mind az urvacsoráj(án)ak osztogatását mint vitte végben, s mind pedig tanítása után menyinyit zajgott, feddődött ellenünk, im ugyan Dalmadi uram által megirattuk kegyelmeteknek, melyet az istennek mintegy ostorául csak békével kell szenvednünk eddig. Ellenben pedig ezt is az istennek csodálatos cselekedetinek ismerjük lenni, hogy noha az tarcaliak is ennek előtte az urvacsorájának az Krisztus szerzése szerént való szolgáltatásától és felvételétől idegenek voltak, mindaz által ez elmúlt napokban bizonyos embereket bocsátván hozzánk, kivánták azt, hogy Tolnai János uramat adnánk oda közikben prédikátornak, melyre mi akkor csak úgy tettünk volt választ, hogy noha az skhola-beli állapotra nézve fogyatkozás levén ő kegyelme nélkül, el nem bocsáthatjuk, mindazáltal gondolkodunk fölöle.

(Vége következik.)

Vallás, keresztyénség, protestantizmus.

(Folytatás.)

Ha Jézust nem is követhetjük minden útjában, de Palás tinában és mindenütt, hol adatok levén kezeink közt, követhetjük, úgy tűnik föl előttünk, mint a tiszta vallásnak legfenségesebb előképe. Láthatjuk őt kortársai tévelygése, előítéletei és vétkei ellen folytatott küzdelmeiben, és mindenütt úgy tűnik föl, mint győztes.

Benne semmi sem volt költött és mesterkelt. Általa meg volt vetve a látszat, a tetszelgés és a tömeg helyeslése. Törekvésének egyedüli irányát az őszinteség és az önlelkismeret helyeslése szabta meg. Általa nem volt keresett a hosszu imádság, a böjtölés és az alamizna-osztogatás azért, hogy tessék-lássék, hanem mindent csendes magányban végzett, hova csak az láthatott, ki a sziveket és veséket vizsgálja. Rajta nem volt látható az alakoskodás, a szaggatott ruha.

Tőle nem lehetett hallani panaszt és jajgatást a hosszu bűn-lista felett. Nála nem lehetett tapasztalni az askézist, a céltalan futást a világi ajándékok után, hanem mindig csak az egyforma derűtséget, mit a lelki nyugalom a fáradhatatlan munkásság föltételében talált. Benne semmi egyebet találni nem lehetett, mint egy szükségest, a szív tisztaságát, istennek szentelt életet, éjjel-nappal való törek-

vést, hogy az atya akaratát hiven teljesítse; az isten iránti szeretetet, mely az emberek iránti szeretetben nyilvánult; azon törekvést, hogy mindenütt megalapítsa az igazi és egyedül állandó boldogságot. Igyekezett az emberiség keblét betölteni az istenbe vetett szilárd bizalommal, s az akaratot a nemesre, a szentre irányozni, hogy tökéletesek legyenek, mikint a menynei atya tökéletes. Ilyennek találjuk őt első föllépésétől a Galgotháig, hol meghalt s a test fájdalmai, a sokaság kisebbitései és rágalmozásai közt sem jöhetett más gondolatra, mint a szeretetre, az alázatra, és a jövőben vetett bizalomra és reményre. A midőn minden megsemmisülni látszott, mire ő egykor oly buzgón törekedett; a midőn a megalázott tömeg őt elhagyta, a mely egykor egészen rajta csüngött, de kinek most minden reménye eltűnt a földön, hogy ő fogja megszabadítani Izraelt; midőn maguk legbensőbb barátai gyáván elfutottak, vagy néma fájdalommal keresztyének lábához ültek: még akkor sem hunyta be hívő szemeit s percig sem kételkedett abban, hogy isten elhagyta őt.

Midőn minden elveszettnek látszott: akkor figyelmeztette a népet, hogy minden meg van nyerve; midőn — emberi számítás szerint — a munka dugába dőlnek látszott: akkor mondá ő, hogy minden elvégeztetett, a mi a földön reá volt bízva. Megelégedéssel hagyta el működési terét, és legbensőbb bizalommal ajánlotta isten kezébe lelkét.

Tehát az ő lénye: vallás volt; vallás volt az ő egész élete; s ez a vallás semmi egyéb nem volt, mint csupán azon tiszta és egyszerű, mesterkéletlen kedély-hangulat, mely egy épen olyan mesterkéletlen hiten alapult, mit mi az igazi, a titok teljes vallásnak tartunk; azon vallásnak, a melyet minden alakban es burokban jólesik fölismernünk, s készörömet is fölismernünk.

Megtaláltuk tehát Jézusban szeplőtelen tisztaságban azt, a mi bennünk még tisztátalan alakban van; megtaláltuk benne tökéletesen és teljes erőben azt, a mi bennünk hiányos és gyenge. De mégis, megbecsültük mi ezt úgy, mint szemünk fényét, mint a bennünk levő legmagasztosabbat és legjobbat, melylyel összehasonlítva minden egyebet: tiszteletet és hatalmat, művészetet és tudományt, kevés becsesl biróknak tartottunk és tartunk. Ezt a vallást pedig, melyet mindenek felett az első helyre teszünk, nem mástól, mint egyenesen Jézustól szereztük. Tőle jutott hozzánk, s a mindennapi tapasztalat arra tanított, most is 18 század lefolyása után tőle származik azon vallásos erő, mely millióknak volt gyámoluk és egyedüli vigaszuk. És ha az a vallás, a mi Jézusban tökéletes alakban volt meg, bennünk csak hiányosan van meg, mondhatjuk-e azért, avagy mondhatja-e más valaki rólunk, hogy nem vagyunk följogositva arra, miszerint vallásunkat és önmagunkat róla nevezzük?! Mi, a tanítványok, elfeledhetjük-e a mestert?! Nem, ha keblünk az emberiség nagy szellemei iránti nagy szeretettől buzog, kik gondolatunkra, érzésünkre és akaratunkra döntőleg és áldásdusan hatottak, az első hely keblünk szentélyében még is a názárethi tanítót illeti, ki egy maga többet adott nekünk,

mint mindazok, kiknek befolyása alatt nyertük az ő legnemesebb kincsét, a vallást.

Méltán tulajdonítható a keresztyénségnek egy jókora száma a balgaságoknak és vétkeknek; de ez a keresztyénség valami egyéb, mint a Jézusé volt. Nagy az egyház bűnlajstroma, és a kik a ker. nevet viselték, gyakran kárára és átkára voltak az emberiségnek; de a Krisztus szelleme a földön soha és semmi bajt sem okozott. Valahányszor egy jobb és tisztább élet éledett föl az egyházban; valahányszor a gyűlöletnek és üldöztetéseknek szeretetre és béketűrésre, a szellemi vakságnak és babonának műveltségre és fölvilágosodásra kellett fordulnia: mindannyiszor annak köszönhető ezen reformáció, hogy a Jézus szelleme újra föleledt és nem maradt a feledés homályában; mert az „időknek forduló pontja Jézus.“ Ezeren és millión hordják az ő nevét a nélkül, hogy az ő szelleméből is lenne bennük valami kevés. Nekünk, kik arra törekszünk, hogy az ő szellemét minél jobban és tisztábban magunkba vegyük: nekünk kell-e lemondani arról, hogy az ő nevével nevezünk magunkat és vallásunkat?!

Avagy, lehet-e ennél szebb nevet gondolni? Vagy mütathattak-e föl az évszázadok folyamában egy embert, kivel mi bensőbb öszszeköttetésben lennének, mint a Krisztussal? Sokan föl szokták hozni a Spinoza nevével! S valóban, sokat találunk e filozofusban olyat, mi megnyeri a mi tetszésünket. Bármennyire eltűnik is a mi nézeteink az övétől, s bármikép vélekedjünk is az ő oly híressé vált következetesége felől: teljes tisztelettel és szeretettel viseltetünk iránta, és csendes odaadással méjjeledünk el az ő tanába, melyet ő a legnagyobb és legalázatosabb étellel, minden önzéstől menten pecsételt meg. A legnagyobb érdekltséggel vizsgáljuk azon megbecsülhetetlen iratokat, melyekkel Spinoza a szabad tudomány jogát az egyházban és államban egyiránt törekedett kivívni. *) Hogy e tartalom-dús munka feladatul semmi egyebet nem tűzött ki, mint azt, hogy tisztán kiműtassa s elfogadható okokkal bebizonyítsa, miszerint az igaz vallás a legszabadabb gondolkodástul sem fél, sőt a tudomány korlátlan szabadságát saját érdekében követeli.

Ezen meggyőződéstől áthatva, igyekezett Spinoza tényleg is bebizonyítani, hogy a benső vallásosság és az előítélettől szabad tudomány egymással a legbensőbb öszszeköttetésbe léphetnek, és együtt képezhetnek egy olyan világ-nézetet, a mely nem csak a tudomány utáni szomjunkt, hanem vallásos szükségletünket is kielégítheti. Ezen törekvés gyümölcse lett azon mestermű, mely halála után jelent meg először, és a mely sokaknak botránykövül szolgált, de sokaknak az élet-bölcsesség, nyugalom és türelem forrásául. E munka sokkal méjjebb és egészen más benyomást tett a mi gondolkodásunkra, mint azon művek, melyek a materializmus szülöttjei voltak.

A Spinoza „Ethica“-jában minden az erkölcsi és természeti téren észlelhető tünemény a szükség képiség

*) „Tractatus theologico-politicus, continens dissertationes aliquot, quibus ostenditur, libertatem philosophandi non tantum salva pietate et reipublicae pace posse concedi, sed eandem nisi cum pace reipublicae ipsaque pietate tolli non posse.“

kifolyásának tekintetik, azon szükségesség kifolyásának, mely principiuma a mi tudományunknak is. Elismerte Spinoza ezen szükségességet korunk atheistaival közösen, kik oly örömet tartják magukat az ő igazi tanítványainak, pedig lényegesen különböznek tőle abban, hogy Spinoza azt is elismerte, miszerint mindennek oka isten, a legtökéletesebb lény. Spinoza tele volt vallással; s épen azért teremtette azon rendszert, mely oly szokatlan bonyodalmas és anynyira nélkülözi a tisztaságot és egyszerűséget, hogy megtartsa a vallást, és hogy kibékítse azt századának tudományával. Ő anynyira át volt hatva az istenség eszméjétől, hogy később volt, földadni a világ önállóságát, mint lemondani az istenbe vetett hitről. Az, hogy isten existál, előtte szilárdul állott; és ezen bizonyosságból indul ki az ő gondolkozása, s csak a lett előtte kérdés, hogy isten létezésének elismerése mellett, mikint tárgyalhassa a világot s alakjainak végtelen teljességét. Vagy talán azon bizonytalanság gyanujában volt Spinoza is, a melyet némelyek oly örömet és oly sokszor lobbantanak a modern theológia szemére?

Avagy ő is, mint sokan, kikre az ő szava befolyással volt, szándékosan emlegette-e az isten nevével, hamisan is csak azért használta e nevet, hogy ezzel egészen egyebet, sőt merőben ellenkezőt fejezzen ki; és hogy látszólag istent hirdetvén, pórt hintsen a jóhiszemű közönség szemébe, alássa az istenbe vetett hitet? Akkor ez a csel nagyon rosszul sült el; mert az eretnek bírók finom szaglása azonnal fölfedezte az illatos virágok között a hitetlenség mérges kigyóját. De nem akarom én Spinozát ezzel gyanúsítani; mert valamint az ő szive, ép úgy az ő filozofiaja is telve volt vallással; és ez nem kongó frázis; mert ő nyíltan kimondta, hogy az istenség iránti szeretet jobban el kell hogy töltsen az ember keblét, mint minden egyéb, ¹⁾ valamint azt is, hogy ebben áll az erény és boldogság. ²⁾ Azonban, távol vagyunk attól, hogy föl találjuk az ő rendszerében az igazság utolsó szavát, ezen szüntelen fölállított, de soha meg nem fejtett talány megoldását: mi a kötelék isten világ közt. Teljesen meg vagyunk győződve a felől, hogy az ő filozofiaja, mely fölolvasztja a világot az isteni szeretetbe, vagy megfordítva, az isteni szeretetet a világba, okozta azt, hogy azok, a kiknek érzékeire a világ oly nagy befolyással volt, ehhez ragaszkodtak inkább, és föladták az istenség eszméjét, a mi az öszszeköttetés másik tagját képezte Spinozánál. Am, de ezen meggyőződés legkevésbé sem gátol minket abban, hogy az ő filozofiajában is, mint minden pantheistikus tanban, föl ne találjuk az igazán vallásos jelleget, s ne becsüljük és ne tiszteljük anynyira, a mennyire érdemes. Az, a mit mi az ő tanában eldöbünk, azon jellemző sajátság, melylyel a vallást és a tudományt öszszekapcsolja. Az pedig, a mit benne becsülünk, azon szilárd ragaszkodás, melylyel nem csak a vallás, hanem a tudomány iránt is viseltetett. De azért tulajdoníthatunk-e neki magasabb rangot, mint a Jézusnak? Ha át is volt hatva Spinoza a vallástól, ki volt nagyobb mértékben, mint Jézus? S vajjon nem állott-e Spinoza is a

¹⁾ „Hic erga Deum amor mentem maxime occupare debet.“ Eth. V. prop. 16.

²⁾ „Beatitudo in amore erga Deum consistit, qui quidem amor ex tertio cognitionis genere oritur; atque adeo hic amor ad mentem quatenus agit referre debet, ac proinde ipsa virtus est.“ Eth. V. prop. 42. demonstr.

Jézus személyének befolyása alatt? Bizonyosan igen, mert különben nem beszélhetett volna oly nagy tisztelettel, bámulattal és szeretettel a názárethi nagy mesterről! Hallgassuk csak meg, hogy mit mond Sp. Jézusról! Theológiko-politikusában egy tiszteli őt, mint az egyetlen, ki közvetlen viszonyban állott istennel szellemileg, kiben az isteni bölcsesség emberi alakot öltött magára, és a ki így az üdv útja lett.⁴⁾

(Folyt. kövekezik.)

KÜLÖNFÉLÉK.

= Sz.-udvarhelyi főtanodánkat ismét veszteség érte. Alig száradtak fel a könyvek a Korondi Mózes elvesztése miatt, s már ismét egy tanárát gyászolja Pataki Pál elvesztésében, ki folyó hó 2-án egy jobb hazába költözött. Vajha, a jó isten adná a maga segédelmét, hogy az üres helyeket oly férfiak töltenék be, kik hivatással bírnának arra, hogy az elhintett magvakat gyümölcsökké érleljék! A megboldogult nyugodjék csöndesen!

= A német helyesírás reformja a több oldalról megindult mozgalom következtében a porosz közoktatásügyi-miniszter, dr. Falk figyelmét is magára vonta s e miniszteriumban már erélyesen dolgoznak egy erre vonatkozó szabályrendeleten. Kétségtelen, hogy e rendeletben a latin betűk kizárólagos tanítása is ki fog mondatni s azért nagyon helyén volt, hogy ezen eszmét, melyet különben a német pedagógiai lapok is melegen pártolnak, a fővárosi tantestület hazánkban is napirendre hozta. Nálunk a német betűk tanításának megszüntetése oly nagy nyögőt venne le a tanítókról s oly anynyira megkönnyíti a tanulóknak a német nyelv tanulását, hogy e reform-javaslat felett a vélemény valójában csak egyértelmű leend. Ohajtanók, ha a Magyarországon megjelenő német lapok is figyelmükre méltatnák e reform-mozgalmat, melyhez csatlakozva, önmaguknak s a szedőknek is sokkal könnyebbé tehetnék a napi munkát.

= Uj taneszköz. Deutsch Henrik az izr. tanítóképző intézet igazgatója új számoló gépet készített. A meter-pálcat száz egyenlő részre, azaz, centiméterekre fűrészelte; a centiméternyi fadarabka közelébe lyukat furatott; ez által a fadarabkákat sodronyra lehet tűzni és egymás mellé oly szorosán illeszteni, hogy azokból tetszés szerint vagy egész métert, vagy decimétert tüntethetünk fel. Ez az egész készülék. Nagyon egyszerű dolog és mégis milyen célszerű! A mint az igazgató mondja, már az első osztályban akarja használni. Szerinte mindegy, akár gömbalaku akár szögletes testen ismeri meg a gyermek az egységet. De az ilyen centiméternyi egység megismerésével egyszersmind az egység hosszúságával is megismerkedik a tanuló. Nem szükséges ugyan, a tanulóknak mindjárt megmondani, hogy a fadarabka centiméternyi hosszú: a vele számlálás, a mindennapi megismerés által anynyira hozzá szokik a gyermek szeme, hogy nagyon könnyen fogja ezen hosszúságot, vagy két három

⁴⁾ Op. I. 163. „Quare non credo ullum alium ad tantam perfectionem supra alios pervenisse, praeter Christum, cui Dei placita, quae homines ad salutem ducunt, sine verbis aut visionibus, sed immediate revelata sunt: adeo, ut Deus per mentem Christi sese Apostolis manifestaverit, ut olim Mosi mediante voce aërea. Et idio vox Christi, sicut illa quam Moses audiebat, vox Dei vocari potest. Et hoc sensu etiam dicere possumus, Sapientiam Dei, hoc est Sapientiam quae supra humanam est, naturam humanam in Christo assumpsisse, et Christum viam salutis fuisse... Christum de mente ad mentem cum deo communicavit.“ És ugyanott, 212. s. k. v; De Christo „quamvis is etiam videatur leges Dei nomine scripsisse, sentientium tamen est, eum res vere et adaequate percepisse; nam Christus non tam Profeta quam os Dei fuit: Deus enim per mentem Christi quaedam humano generi revelavit.“

Főmunkatárs: SZÁSZ DOMOKOS

Nyomatott Stein János m. kir. egyetemi nyudomással az ev. ref. főtanoda betüivel Kolozsvárt.

stb. ily fadarabka hosszúságát összehasonlítani és megkülönböztetni tudni. De még más következménye is van ezen számításnak. A gyermek ugyanis szemlátomást veszi észre a deciméter és a meter keletkezését, és hogy mily előnyös ezen készülék a tizedes rendszer és a tizedes törtek tervszerű előadásánál, azt talán mondanom sem kell; de még több! a közönséges törteteket is igen jól lehet rajta megismertetni. Hiszen, 2 deciméter p. nem más, mint $\frac{1}{5}$ = egy ötöd méter; 5 deciméter $\frac{1}{2}$ = egy fél méter; 25 centim, $\frac{1}{4}$ méter és így tovább. Mint látjuk, ez egyszerű készület sok jó szolgálatot tehet az iskolában, jól pótolhatja eddigi számoló-gépeinket! Csak arra kell főszlyt fektetni, hogy a felosztás, az elfűrészelés — szabatos legyen és a különféle színek világosan szembetűnjenek. (Kapható Calderoni kereskedésében, Budapestben.)

KÖRRENDELET.

335—1875.

Az egyh.-községek és egyesek között egyházi fekvők eladásáról és vételéről felterjesztett vásári szerződvények gyakran előfordult hiányaiból, az ügy végleges elintéztetése iránt fölmerült késleltetések, valamint az egyházközségek biztosítása s ez által a perlekedések megelőzése tekintetéből, igazgató-tanácsunk, az egyház-községek — mint vásárlók s úgy is mint eladók — az egyesekkel kötendő vásári szerződésekre nyomtatott szerződvényi mintázatokat állapított meg, miről az összes egyh.-megyék s különösen azok t. eszperesei, azon hozzáadással értesítettnek, hogy ily szerződvényi mintázatok, Bodor Antal, igazg.-tanácsi titkárnál, példányonként 3 kr. o. é. öszszeg lefizetése mellett úgy személyes, mint postai megtalálásra kaphatók.

Az erdélyi ev. ref. egyh.-ker. állandó igazg.-tanácsnak Kolozsvárt, ápril 13-án, 1875. tartott üléséből.

Gr. Mikó Imre,
elnök.

Bodor Antal,
titkár.

365—1875.

A múlt évi egyh.-ker. közgyűlés 130. sz. alatt kelt határozata folytán, 636. ig.-tan. sz. alatt a nagy-nyedi thológikum szeminárium áthelyezésére vonatkozólag, véleményezés végett kiküldött indítványra a nagy-sajói és nagy-szebeni egyházmegyék, valamint a maros-vásárhelyi, zilahi és sepsi-szent-györgyi tanodák; továbbá, az egyh.-megyei vizsgálat módosítására vonatkozólag 577. sz. a. véleményezés végett, az egyházmegyékhez kiküldött indítványra a v.-hunad-zarándi, gyula-fehérvári, kolozsvári, nagy-sajói, n.-szebeni, udvarhelyi és orbai egyházmegyék; valamint az egyházi hivatalnokok által a kánonika porcióba fektetett beruházások megtérítésére vonatkozólag 636. szám alatt az egyh.-megyékhez véleményezés végett kiküldött indítványra a vajda-hunad-zarándi, gyula-fehérvári, kolozsvári, sz.-szőlőki, nagy-sajói, marosi, küküllői, n.-szebeni és erdő-vidéki; végül, a kisebb egyházak csoportosítására vonatkozólag 637. sz. a. az egyh.-megyékhez véleményezés végett kiküldött indítványra a v.-h.-zarándi, gyula-fehérvári, kolozsvári. kolozs-kalotai, deési, nagy-sajói, küküllői, nagy-szebeni, udvarhelyi, erdővidéki és sepsii egyházmegyék véleményüket még nem terjesztvén fel: igazg.-tanácsunk felhívja nevezett egyházmegyéket, és tanodák eljáróságait, hogy arra vonatkozó véleményüket a folyó évi egyh.-ker. közgyűlés elé terjesztendő javaslat elkészíthetése végett, mielőbb küldjék fel.

Az erd. ev. ref. egyh.-ker. áll. igazg.-tanácsnak Kolozsvárt, április 25-én, 1875. tartott üléséből.

Gr. Mikó Imre,
elnök.

Bodor Antal,
titkár.

Felölös szerkesztő és kiadó: SZÁSZ GERŐ.

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

V. ÉVFOLYAM.

KOLOZSVÁRT, MÁJUS 13, 1875.

228 — 19. SZÁM.

Megjelenik minden csütörtökön egy iven. — Előfizetési ára egész évre 6 frt., félévre 3 frt., negyedévre 1 frt. 50 kr. Szerkesztőségi iroda — hová a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendők: külmagyarutca, 9 sz. —

Pünkösti lélek: szentlélek jövel!

Nehéz feladat áll előttünk: az igazság keresése és lehetőleg helyes kifejezése; a jónak és szépnek megvalósítása bennünk és körülöttünk. És mentől bomladozottabbak a jelen viszonyok, mentől alaktalanabbak a jövő kilátásai: feladatunk megoldása annál nehezebb és mégis annál sürgösebb.

De hol találhatja fel az igaz után szomjuhozó lelkünk az enyhítő forrást? Melyik párt körében? Milyen eszköz segít, melyik út vezérel a szépnek és jónak megvalósításához, ohajtott diadalához?

Tán amaz eszköz, mely atyáink kezében biztos kalauz és vezér-fáklya vala; tán a régi út, melyen szilárd léptekkel, isten dicsőségét munkálva, haladtak őseink, és a melyre mi is kegyelettel tekintünk mindenha? Vagy tán, a megváltozott időkhez és körülményekhez képest, a szellemnek merőben új eszközökre, új ösvényre van szüksége, hogy célját elérhesse; tán meg kell lábolnunk — mint egykor az ur választott népének — a vészes tengert, a pusztán kell utat törnünk, hogy az ígért földjére eljuthassunk? Avagy, talán össze kell kötnünk régit és újat, a tapasztalás által megpróbált, az idők által megszentelt eszközöket azokkal, melyeket a folyton előre törekvő szellem elfogadásra ajánl? Hol az ember, ki tünődő lelkünk kérdéseire kielégítő feleletet tudna adni; hol a hatalmas szellem, ki biztos utat tudna mutatni?

Jövel azért pünkösti lélek! Kettős tüzes nyelvek ragyogó fénye, jövel! Mint az első tanítványoknál, úgy a mi kételyvel, aggodalommal, habozással és töprekedéssel telt szívünkben is gyujts tiszta világságot! Derítsd fényre az ösvényt, mely az életforráshoz vezet!

De talán, a célunkhoz vezető ösvény nem csupán egyetlen egy. Az igazság nincs kizárólag csak az egyik, vagy a másik párt birtokában, hanem ennél is, amannál is; igaz, mindeniknél csak töredékesen, csak „rész szerint“ (1. Kor. 13, 9.)

Mi legalább azt hisszük, hogy ekkint áll a dolog. A szép és jó megvalósulásának, győzelemre jutásának céljához különböző út vezet. Mindenik jó, ha istentől van. Egyiknek sincs a másik felett abszolút bece; egyiknek a másik feletti relatív értékét, elsőbbségét a körülmények, az utazók lelki ajánlódékainak mértéke és minősége határozza meg. Az isteni bölcsesség akaratából van az, hogy az egyik út csendes, árnyas helyeken vezessen, hol védelmet jelenek a gyöngébbek, a másik meg szellős, meleg, verőfényes tájon vonuljon, hol az edzettebbek járdaljanak; az egyik „téjnek italával“ kínálkozzék, a másik „kemény eledellel.“ (1. Kor. 3, 2.)

Csak a babona sötét, mocsáros vidékein, vagy a sivár tagadás perzselő Zaharáján vezető út nem lehet a lelki enyhület, az istenben való békesség útja. De az éppen most említett veszélyes utak közül — úgy hisszük — egyik sem foglal helyet a mi Sionunk mellett. Azért, a mi egyházi életünk körén belül a főfeladat nem a meglevő ösvények közötti válogatás; lépjen arra kiki, a melyikhez hajlamainál fogva vonzalmat, előszeretetet érez. Sőt ha valaki a mi ösvényeink közül nem csak az egyiket próbált járni, azért őt kárhoytatás csak a meggondolatlanság és az oly könnyen készen lenni tudó egyoldalúság részéről érheti; sőt, éppen a nagy apostól igazolásával fog találkozni, ki így szólott: „mindenket megpróbáljatok, a mi jó azt megtartsátok.“ (1. Thess. 5, 21.)

Nem az ösvények közötti válogatás tehát a fődolog, hanem az, hogy a helyesnek ismert, a választott ösvényen őszinte, szilárd, buzgó lélekkel igyekezzünk előre haladni. Kik egész lélekkel keresnek, megtalálják azt, a mit kerestek; kik zörcgetnek megszűnés nélkül, megnyitvatik nekik. (Luk. 11, 9.) Azért mi nem a különböző pártok megsemmisülését óhajtjuk, nem a különböző ösvények odahagyásával csupán egyetlen egy ösvényre való szorulást, összehozsuzolódást kívánunk. Hadd maradjanak a különböző pár-

tok, míg azokat becstületes, önzellen törekvés lelkesíti, míg őszintén nyilvánított meggyőződés szolgálatában állanak. Hiszen, küzdelemben fejlődnek és érnek az igazság gyümölcse; sebesült homlokot ékesít méltóan a babér!

A törekves különböző útjai megannyi folyók és patakok: belőlük gyűl a hatalmas tenger, az élet-kincsekkel rakott hajót hordozó. A különböző pártok, hajlamok és tehetségek mindenikét nagyra becsüljük, ha buzgó, őszinte törekvéssel keresik az igazat, fáradoznak isten országa építésén.

Jövel hát szentlélek! Kettős tűzes nyelvek égő lángja, gyujtsd szent lelkesedésnek tüzét az ur mai követőinél is, hogy közülök kiki hajlama, tehetsége, táalentumai mértéke és minősége szerint keresse az igazat, juttassa diadalra a szépet és a jót, segítse győzelemre isten országát!

De hol található közöttünk méltányosság a mindenktől eltérő gondolkozási irányzatok, teológiai nézetek és egyházpolitikai meggyőzések és törekvések iránt? A kellő mértékben, fájdalom, sem az egyik, sem a másik részen.

Küzdelmeink terén nem csupán ellenfélnek, de gyakran valódi ellenségnek tekintjük egymást. Küzdelmünk élesebbé vált, sem mint a küzdők által képviselt különböző céloknak javára válhatnék. Élessé vált, rombolóvá lett; mert talán ottan-ottan még az önérdék szava is helyett foglal (vajha, ne lenne igazam!) a harc motivumai között. És kiknek szerzünk hasznót az így folytatott küzdelemmel? Éppén valódi ellenségeinknek, lét jogunk tagadóinak, kik feladatuknak tartották mindenkor és tartani fogják mindenha, szent Sionunk lerombolására törekedni. Diadalra juttatjuk nem az evangéliumot, hanem ennek elleneit: azt a táborot, mely tagad mindent, a mi az őt érzék körén kívül esik, mely csupán a földiekkel ismeri el az atyafiságot, mely elfordult a szellemvilág dicsőségétől, el az élő istentől és attól, ki-ben isten dicsősége és szeretete hozzánk nyilván valóvá lett; és diadalra juttatjuk másfelől azt a táborot, mely a „hallhatatlan isten dicsőségét elváltoztatta a halandó ember“ és a teremtett dolgok kultuszává. (Rom. 1, 23.)

Egymást marcangolván, a Krisztus testét tépjük szerte; egymást gyengítvén, erőltetvén, isten országának tovább épülését akadályozzuk meg, sőt a már fölépült erős bástyákat is leromboljuk, hogy helyü-

ket kopár pusztaság foglalja el, avagy ama kéjelgő Babilon. (Jel. 17, 6.) Küzdelmünk hevében észre sem vesszük, hogy már több felől az ur nyájára csapott a ragadozó farkas; ezernyi-ezerek szívét a legdurvább anyagelvűség mérgével töltötték el Mephistó doktorai, a másik ezernyi-ezeret pedig amaz igaz pásztor-nak, urunknak és mestertünknek keze alól a görbe bot hatalma alá térítgetik.

Vajha azért, küzdenénk bár erősen, férfias szilárdsággal és kitartással, de a szeretet kötelékeinek épségben hagyásával! Vajha, küzdenénk nem csupán az erő, hanem főként a kháritás fegyverével! Vajha, eszünkbe tartanók, a mit a cselekedetek könyvének írója mond az első gyülekezetelekről: „mert békességök vala, épülnek vala.“ (Csel. 9, 31.) „Vajha, eszünkbe vennők e napokban, a mik nekünk békességünkre valók!“ (Luk. 19, 42.)

Szentlélek, ki mi előtt kettős tűzes nyelvek alakjában alászállottál volna, mint a béke jelképe jelentél meg, szentlélek! engesztelő szeretetnek, áldott, boldog békességnek fehér galambja, szállj alá, szállj mihozzánk. *)

Az udvarhelyi tanári székek betöltése.

A sz.-udvarhelyi ev. ref. főiskola épületén ismét fekete zászló leng, egy hó lefolyása alatt másodszer. Korondi Mózes tanárt ápril 9-én kísértük örök nyugalomra, s ma Pataki Pál tanárt kísérik mező-madarasi családi sírboltjába. Egy rövid hó lefolyása alatt a főiskola két rendes tanárát veszítette el, a két legfontosabb tanszék jött ürességbe: egyik a mathezis és fizika, másik a vegytan és természetrajz tanszéke; az előbbire nézve a kijelölés már el van rendelve, s a választás a május 23-án megkezdendő kerületi közgyűlésen minden valószínűség szerint meg fog ejtetni; de a másodikra nézve méltó aggodalom támadhat az iránt, ha vajjon ily rövid idő alatt, ezen szakmára készült egyének ily nagy hiányában a kijelölés és választás rögtönzése meg fog-e felelni a főiskola érdekének? Mert ezen két tanszék betöltésétől függ, hitünk szerint, a főiskola jövője, s egy eltévesztett választás kiszámíthatlan következtéseket vonhatna maga után.

Nem lehet azért eléggé ajánlani mind a főiskola előjáróságának, mind a kerületi gyűlésnek, hogy a választást el ne siesse; inkább egy évig ama tanszékek helyettesek által pótoltsanak, mintsem a nevelés ügyét évtizedekre tönk-re tegyük; ha lesz jól képzett s református tanárnak való egyén, ám, válaszszanak; de ha legkisebb kétely forogva

*) Egy tisztelt barátunktól vettük e cikket, melyet némely részben egyéni, független véleménynek kívánunk tekintetni.
Szerk.

fenn, hadd maradjon el most, mert mi azt hisszük, hogy ezen tanári állomások anyagilag sem oly megvetendők, hogy jól képzett, arra való egyének ne vállalkoznának rá. 1,000 frt. kész pénz fizetés, kényelmes lakás, a tanár maga ugy, mint özvegye, esetleg árvái számára legalább 500 frt, nyugdíj, tekintve az udvarhelyi viszonyokat, elégséges arra, más életpályákhoz viszonyítva is, hogy a tanár, anyagi szükség-től távol, hivatásának élhessen.

Sz. Udvarhely, május 4-én, 1875.

Egy ügy barát.

Az igazgató-tanács nagy gyűléséből.

Kolozsvártt, május 2-n, 1875.

Elnök: nmlt. gr. Mikó Imre. Jelenvoltak: főt. Nagy Péter, püspök, Benkó János, Gyarmathy Miklós, Ince Mihály, dr. Kolosvári Sándor, Lészai Ferenc, Pogány György, Sárkány Ferenc, Szabó Ádám, Szász Béla, Szász Gerő és Bodor Antal, titkár.

1) Szabó Ádám, számvevő, tudatja, hogy a nagy-enyedi egyh.-ker. biztosság Kovács Gyula volt erdős 1873 egész és 1874. január-áprilisi csonka évi számadását megvizsgálás végett felküldötte 36 frt. 96 kr. pénztár-maradvánnyal, melyet további intézkedés végett jelentéséhez mellékel. A jelentés tudásul vételével a 36 frt. 96 kr. pénztár maradvány az egyh.-kerületi biztosság útján leküldetik a nagy-enyedi főtan. pénztárába.

2) A sepsii egyh.-megye közgyűlése kérdést intéz az iránt, hogy az ig.-tanács körrendeleteinek az „Erd. prot. közlönyben“ közzétételét tárgyzó folyó évi 110 sz. a. kelt körrendelet indokaiban minő előbbi határozatra hivatkozik, sőt. Az egyházmegye közgyűlése esperes aa. útján értesítetik, hogy az ig.-tanács csak az egyh.-ker. közgyűlésnek tartozik felelősséggel s képviselője felszólalására a ker. közgyűlésnek határozatairól és indokairól kész feleletet adni.

3) A tanügyi bizottság tudatja, hogy a nagy-enyedi tanító képezde tárgyában tett felterjesztésre véleményt nem adhat, miután a képezde szervezetére és tantervére vonatkozó munkálat az áttett zártudósításban nem foglaltatik. A nagy-enyedi tanoda előljárósága felhivatik, hogy a múlt évi egyh.-ker. közgyűlés 42. sz. a. kelt határozat és az ig.-tanácsnak múlt évi 64. sz. a. kelt utasítása értelmében, a tanító képezde szervezetét, tantervét terjeszse fel s az ig.-tanári állomás betöltésére szükséges intézkedéseket tegye meg.

4) A tanügyi bizottság beadja az iskolai bizonyítványok és közvizsgálati tabellák módosított mintázatát. A mintázatok elfogadtatnak és azok kinyomatásával s a szükséges számú példányoknak az egyes tanodákhoz leendő elküldésével ez úttal a kolozsvári tanoda előljárósága bizatik meg.

5) Főt. Nagy Péter, püspök, ajánlattal terjeszti fel a sepsi-szt.-györgyi egyház-község kérvényét, s egyszr mint a mellékelt papi, segéd-papi és ének-vezéri fizetések és kötelezettségek módosítását tárgyzó szabály-rendeletet és pa-

pi díj-levelet. Mivel a szabály-rendelet által az egyházi hivatalnokok fizetései emeltettek és biztosabb alapra fektetettek, a díj-levéllal együtt a ker. közgyűlés jóváhagyása fontartásával megerősítettnek s némi utasítással leküldetnek.

6) Almási Sámuel esp. aa. felterjeszti megerősítés végett a kovácsii desz. egyh.-község mintegy 32 hold fekvőségének 900 frton leendő eladását tárgyzó vásár-szerződvényét. Az eladás megengedtetik; azonban, a felterjesztett szerződvény hiányos lévén, esp. aa. utasítatik a jelzett hiányok kiegészítésére.

7) Dr. Kolosvári Sándor, igazg.-tanácsos, a kiküldött bizottság nevében előadja a domesztika- és házi-pénztár felállítására vonatkozó véleményét. A vélemény részletes tárgyalása elhalasztatik a folyó hó 20-án és következő napjain tartandó nagy gyűlésekre.

8) Szász Béla, ig.-tanácsos, beadja a kiküldött bizottságnak a ház-szabályok módosítására vonatkozó véleményét. Elfogadtatván, a ker.-közgyűléshez terjesztetik.

— Elláttatott még ezen kívül 15 ügydarab.

B—r. A—l.

Nyílt levél a szerkesztőhöz.

Szerkesztő barátom! „A protestáns egyházi és iskolai lap“ nagy tisztelőtű szerkesztője arról értesített, hogy lapjában a mi egyházi ügyeink felett oda áttért vitát berekesztvén, az én feleletemnek sem adhat helyet, melylyel Szabó Sámuelnek akarék válaszolni s kimutatni, hogy mily gyöngelábon áll „Infandum jubes renovare dolorem“ feliratu cikkemre adott s „Az igasság és hamisság meséje“ című felelete. Hozzád vagyok tehát kénytelen folyamodni, hogy a Szabó Sámuel igazságáról és hamisságáról ne hány szót ejthessenek.

Hudibras erejével ugyan nem rendelkezem, ki — köztudomásulag — a fővenybul is kötelelet font s így tisztán nem bírom ugyan belátni, hogy mi az a gondolat-menet, mely Sz. S. idézett cikkét egybefoglalja és egységes egészszé teszi; egyet-mást azonban, mégis meg tudok érteni e rhapszodistikus galimathiasból s így megtehetem reflexioimat.

Először is konstatalom, hogy m. k. nevében most már Szabó Sámuel beszél. Minő különös ösztetalálkozása a jegyeknek és neveknek!

Másodsor konstatalom, hogy az én cikkemben fölhozott tiz tény közül még Sz. S. is csak kettőt mer kiragadni, a más nyolcraúl méjjen hallgat és így — consentit.

E kettő közül az egyik annak az elnöki válasznak az ügye, melyet gr. Mikó Imre ő nmltga a Bethlen-főtanoda fegyelmi viszonyaira nézve tett igazgató-tanácsi interpellációnra adott, a mely az „Erd. prot. közlönyben,“ állítólag, maliciose kivonatoztatott, minek ürügye alatt főt. Nagy Péter ur a püspöki körözvényeket a nevezett laptól megvonta. Ez egész kérdés históriáját Szász Gerő hará-

tom a Prot. egyh. isk. lap egy korábbi számában terjedelmesen előadta s a tisztelt olvasót egyszerűen utasítom a Szász Gerő és Szabó Sámuel által felsorolt adatok összevetésére, azokból határozott ítéletet alkothat magának az ügy miben állta felől. Azt a bókot pedig, hogy az ig.-tanács azon határozatát, melylyel körözvényeinek jövőre is az „Erd. prot. közlönyben“ leendő közzétételét mondotta ki, én csináltam, köszönettel veszem, ámbár magam e gyűlésen jelen sem voltam, ugyanazon órában, melyben az ig.-tanács e határozatát Kolozsvárt kimondá, én Pesten, a Kisfaludi-társaság nagy gyűlésén vevén részt. Hanem részt vettek (im, az olaszfal!) gr. Mikó Imre, mint elnök, Lészai Ferenc, Gyárfás Domokos, Gyarmathy Miklós, Ince Mihály, Kerekes József, dr. Kolosvári Sándor, Szabó Ádám és Bodor Antal, mint a határozat mellett szavazók és Pogány György, Gyarmathy Sámuel, dr. Kovács Ödön és Sárkány Ferenc, mint a határozat ellenzői, Nagy Péter és Szász Gerő nem szavazván.

Igy „süjjejt hinárba a Szász Béla hitele.“

A másik kísérlet az 1872. évi igazgató-tanácsosi választásokat illeti, melyeknél a mint Sz. S. sejtetni akarja (de állítani, még ő sem meri) a szavazó jegyek meghamisítása történt. A szavazat-szedő bizottság ez esetben állott m. Ince Mihály, nyugalmazott főkörmányszéki titkár, Sárkány Ferenc, főtanodai tanár és Szakács István, esperes urakból (kikhez Sz. S. most egy negyedik szereplőt is sorol, a ki természetesen már halott, mert ők nagyon szeretnek a halottakra hivatkozni.) A szavazatok kiszédése iránt már az 1872. közgyűlésen történt felszólalás. A közgyűlés határozata ez volt: „Az interpellációra a szavazat-szedő bizottság elnöke kijelenti, hogy a bizottság a szavazati eljárás gyórsítása végett elhatározta, hogy a szavazatokat több edénybe és a bizottság tagjai külön-külön szedik be. A beadott szavazatok a különböző edényekből külön bizottsági, tag által szedettek is ki. Ő, a bizottság elnöke, az általa kiszédni kellett szavazatok közül azokat, a melyek ugyanazon névre szólottak, öszszeszedve, öszszeszámitotta, s úgy csoportosítva vette fel a szavazati jknvbe. Közgyűlésünk az adott felvilágosítást tudomásul veszi.“

Ugyanazon évben Kisantal Sámuel megújítja a gyanusítást az „Erd. prot. közlöny“ hasábjain. Ince Mihály felelt rá ugyanazon lap következő számában s hivatkozva a közgyűlés határozatára, visszautasítá K. S. rágalmát. A következő évi közgyűlésen Szabó S. megint tetszett magának a gyanusítás föllevenítésében, mire Sárkány Ferenc rága szeme közé a rágalmazó nevet s Szabó S. szépen elhallgatott. Most tehát, midőn a közgyűlés határozata s az élők nyilatkozatai után ezuttal (negyedszer) fölújítja kedvenc gyanusításukat s szokásuk szerint egy halott sírjára veti a botránkozás követ, azt hiszem, látran mondhatom, hogy az öt érzék közül az egyik, a legtökéletesebbik hiával kell lennie annak, ki elég gyáva arra, hogy aljas gyanuval illet a közélet terén becsülettel működő férfiakat, de nem elég bátor arra, hogy kimondja nyíltan: vádolom ok-

mány-hamisítással Ince Mihályt, vagy Sárkány Ferencet, vagy Szakács Istvánt (avagy, Hankovich Györgyöt.)

Főltéve azonban, de semmi esetre meg nem engedve, hogy a szavazat-szedésnél történt volna szabálytalanság: „a Szász Béla hitele hinárba süjjejt“-e az által, hogy mások szabálytalanságot követtek (volna) el s mindenek felett, van-e orcája még Szabó Sámuelnek, is elmondani, hogy valótlanúságot állíték, midőn az „Európa“ szaloda-beli éjjeli jelenetet fölemlitém, s ha Sz. Sámuelnek az ig.-tanácsból való kilépése „valódi története“ csakugyan oly „érdekes felvilágosításokkal szolgálna“: mondja hát el, engem ne kieméljen, hanem vágja szemem közé, ha tudja, hogy nincs igazam, mert az olyan róka-féle kibuvólyuk, hogy „tudnék én mondani valamit, ha akarnék“, aligha szolgál a hitel hinárból való kirántásának.

Enynyi az egész, a mit Sz. S. az én — egész egyh. kerületünk politikai miseriáit felölelő cikkemre felhozni képes — mert, hogy én, a ki mindig a közgyűlésnek, az állami törvények keretén belőli, korlátlan szuverainitását vitattam (nem egyszer épen ő velük szemben is), ne tisztelném „a közgyűlés közvéleményét“: ezt az állítást tarthatja Sz. S. igen pffikus egy találmánynak, de bizonynyal ő sem hiszi. Abba sincs miért elegyednem, hogy vitázzam Szabó S. kicsinyes, katipiláskodó fur-faragásával szemben, midőn idéz egy egész halommal, öszszehívja Sz. Gerőt, Sz. Domokost, dr. Kolosvári Sándort és Szász Bélát, az olaszfalat, balekokat, Keletet, Székely Hirlapot, egy lelkészt, Hankovich György szellemét, Bogdán Lajost, szavazó-jegyeket, Erd. prot. közlönyt, B. D-t, G-t, V. F-et, Szabó Ferencet, Kovács Albertet és a „rugdoló“ Bartolót, Catot és Brutust s detur, miscitur, hocus-pocus, napnál világosabban kitűnik, hogy „Szász Béla hitele hinárba süjjejt“, hogy az enyedi theol. szeminárium ügyét majd eligazítja Szabó Sámuel!

O sancta simplicitas! Hát nem tudják, vagy nem akarják önök belátni, hogy itt nem e semmit jelentő igazándiság mesterkedéseiről, nem arról van szó, hogy a hivatalos okmánykint árult „notice“ adatai mit mondanak s ez, vagy az a szavazás csakugyan reggeli 8 órakor kezdődött-e; hanem van szó egész anyaszentegyházunk legméjebb életérdekéről; arról, hogy az illetékes tényezők önmagukat kölcsönösen fölemesztő erők maradjanak-e továbbra is, vagy pedig kibontakozva a hiúság, önhittség, felfuvalkodottság, hatalom-vágy lidérc-nyomása alól, szabad, akadálytalan működésbe egyesüljenek a nagy cél elérésének munkájánál!

De hogyan, midőn, ime, Szabó Sámuel még ilyen nagy szabású (s hallgatásával nyolctized részökben még általa is teljesen igazaknak elismert) tényekkel szemben is, röghöz tapadt ismert gondolkodás-módjával áll elő s mint alattomban teljes életében, most, ime, nyíltan is ama démonnak bizonyítja magát, mely vakondszerű látásának képzelgéseit sustogja-pustogja s megméltelyezi ezzel a léghört hova, a végzet átkaul, bejárása van. Sőt nem csak, elodáig vakmerősködik, hogy rágalmairól, ferdítéseimről beszél akkor, a midőn adataim legnagyobb részét még csak érin-

teni sem meri és saját gyalázatát megkisérti én reám kenni; hogy valóban nem tudom: azt szégyeneljem-e jobban, hogy a királyhágóntúli prot. közönségnek egy erdély-részi ref. főiskolai tanár ily nyomoruságosan mutatta be magát, vagy pedig azt, hogy e magasan fekvő kérdésekben csak ilyen egy olálkodó ellenféllel vagyok kénytelen szóba állani?!

Ám, jó szerencse, hogy e kihurcolt vita immár vizsztatérült hozzánk, s csak itt magunk közt kell megmondanom neki: hogy megbecsülje magát, s ne gondolja, hogy az igazságot mindenki csak az ő módjával szolgálja; és vagy megcáfoljon, vagy megtartsa magának a rágalmazó és ferdítő epithetonokat.

Különb, köszönöm neki ezt az épen általa ily könnyüvé tett (de épen azért felettébb sajnós) diadalt. Hadd legyek én „faragatlan” — inkább, mintsem — sok fából faragott; hadd legyek én tagja a „Szász-konzorciumnak;” engem legalább megnyugtat az a tudat: hogy az a konzorcium, melynek én is egyik igénytelen tagja vagyok, s mely vállvetett erővel szolgálja a meggyőződése szerinti igazat, nem részesül semmi nemü — dividendákban.

És már most térjünk napi rendre s Szabó Sámuel fogadja el tőlem azt a figyelmeztetést, hogy nincs veszedelmesebb, mint az a medicina, mely — pejor morbo.

Szász Béla.

TÁRCA.

Két levél

Lorántfy Zsuzsánától.

Közli: Szilágyi Sándor.

(Folytatás.)

Ez mellett nem izenvén az tarcaliaknak közönségesen, magoknak az hozzánk bocsátott embereknek említettük vala azt is, hogy ha oda bocsátanók is, ne talán (az itt való mód s Krisztus szerzése szerint osztván ő kegyelme az urvacsoráját) oda som járulnának az urasztalához, kiliez képest haza menvén és választételünket referalván s azonban — goktúl azt is az kit maguknak jelentettünk, megmondván, beszélgettenek egy más között, és megegyező értelemről ismét embereket bocsátván hozzánk, kívánták, hogy az innepre praedikálni oda bocsássuk, s el is bocsátván ő kegyelmét, ott tanítást tevén s az urvacsoráját is az szerint elosztván, az mint értettük, nagy buzgósággal és jó szívvél járultanak oda és communicáltak, contentusok levén ő kegyelmének mind tanításával, mind penig az urvacsorája osztogatásának végbevitt módjával, mely végett az esperesthez is elmenvén, tudákoztsk miért nem javallja; az esperest csak azt mondotta, hogy eddig szokás nem volt, kire nézve ugyan mégis nem szülvén ismét sollicitálták bizonyos emberek által ő kegyelmét, de mi ugyan csak nem accedatának arra, hogy oda bocsássuk, gondolván az scholában ő kegyelme elmeneteli miatt történhető fogyatkozásokat, hanem más praedikátort commendaltunk nekik, Toronyait, vagy Helmezt, ha tetszeni fog, kiről még semmi hírünk nincsen tőlök; s ezt, a mint iránk feljebb is, istennek csudálatos cselekedetinek tarthatjuk, de elég gyalázat ez ezeknek az vakmerő patakiaknak (az kik teljességgel csak Veréci uramhoz kötötték sziveket), az előtt innét volt a kezdet, s most másutt kezdette isten megvilágosítani, ha az esperest el nem bontja, az hol is keményen viselték az előtt magukat; de mi azt is istenre bizuk. Az tokaiak is semmiképen nem akarják marasztani Zebeghnyei uramat, az praedikátorok kértek volt, hogy marasztuk, irtunk volt nekik, tudosítsanak felőle, mi okát adják, hogy nem akarják marasztani, melyre micsoda választ tet-

tenek, im levelünket odaküldtük kegyelmednek, azért, hogy ha másképen beszélnének felőle (mivel mi is erővel reájuk nem vetjük), így érthesse kegyelmed az dolgot.

Az jezsuitáknak fentartása és az szabad városokban való behelyeztetések felől is micsoda kívánságok legyenek, értjük; azt mi el is hittük, ha Kassára beférkeztenek, azon lesznek, ha végben vihetik, hogy az több városokra is terjedhessenek, ugyanis az ő mesterségek elsőben helyet, azután templomokat s collegiumokat kívánjanak, isten az, a ki azok ellen állhat s cselekedjék abban is ugy az, mint ő felségének tetszik, elhiszszük a mi kegyelmeinken fog állani, igyekezi végben vinni kegyelmeink. Az toronynak feljebb való rakása ugy vagyon, hogy időt s alkalmatosságot kíván, de nekünk az apró mives bajosabb, az mint Márton mester mondja mind körös-környül — — — l ölnyi magasan kell feljebb rakni az falt, de az fedelet el sem kell rontani, mert alatta felrakhatják s isten segítségéből mi hozzá is fogatunk mihelyt mód leszen benne, noha ez tőlen az időnek alkalmatlan volta miatt akármihez is igen kevés készület lehet, mert vagy ugy vagyon a mint kegyelmed írja, hogy egyéb dolog is feles és szükséges volna, de ha egyszersmind nem érkehetnek héjában, hiszem, jobb egyet elsőben jól elvégeznünk s azután renddel jó móddal az többbit. Immár azért az ujságon az bástyához kívántatandó fákat hogy megvágják, megparancsoljuk; földhordókat is, kik az fárokból az földöt kihordják ismét fogadtatunk. Kőmiveseket a mennyit küldhetnek anynyit küldjenek, de leginkább aprómivest ha lehet, mert mivel messze kell hordani követ, meszet ül számra alkudnánk meg vélek, az kőmivesekkel. Az itt való kapukra hogy több gyalogot keressenek s fogadjanak, megparancsoltuk, csak hogy tudhatja maga is kegyelmed, mely nehéz jó gyalogot kapura találni, inkább találhatnának más rendbeliek között Tállyára, de azokat is ruházni bajos leszen, mert az mint Szentpáli uram írja, ha az havasalföldi állapot meg nem csendesedik, az gyapju ki nem telik posztó csinálásra, mert most is az városokbeli mesteremberek nem találtak gyapjat, ha ezután nem szerezhetnek. Kihez képest nem ártana talán Puchón végére menni, hogy a kisniczérnek végit miért fogják csinálni, hogy ha ugyan semmiképen Erdélyből

nem hozhatnának, ott kellene csináltatni s onnét szerit ten-
ni, noha elhiszszük, drágábban telik ugy, ha kisniczérrel ru-
házzuk őket, de nem tehetünk arról. Munkácsra is meghagy-
tuk, hogy az bástyákat töltsék, az hol szükséges. Az gyön-
gyösiök levelét mi Munkácsról küldöttük kegyelmednek, bán-
juk is, hogy azon levelünk eltévelyedett, mert mi abban nem
kicsiny dolgokról irtunk volt kegyelmednek; Nagy Tamás azt
mondja, bizonyosan Ledniczére küldötte, — — — parancso-
lunk mindazon által, végére menjenek, hová lett el az le-
velünk.

Az tokaji állapotot kegyelmed jól tudja, most elég erős,
de ha az víz megapad, nem kicsiny kárt és bontakozást fog-
nak ismerni az vár állapotjában, az mint Imreh deák írja,
az nagy árvíz miatt; kegyelmed azért írjon fiunknak maga
is felőle. Írja kegyelmed azt is, mi elfeledkeztünk volna ke-
gyelmedek felől, a melyen csodálkozunk, hogy olyan itélettel
lehet felőlünk kegyelmedek, holott az dolgok sem bocsátaná-
nak kegyelmedekről való feledékenységünkre, a mint azt ed-
dig oda érkezett leveleinkből is észében vehette kegyelmedek.

(Vége következik.)

Vallás, keresztyénség, protestántizmus.

(Folytatás.)

S ha valaki nem találja elég világosnak az ő kifejezé-
seit, s a Krisztusról való nézetét tisztán és világosan, ért-
hető alakban akarja látni: akkor tekintse meg az Olden-
burghoz irt levelében a következő nyilatkozatát: „Azt
mondom, hogy nem multhatlanul szükséges az üdvre test, sze-
rint ismerni Krisztust; hanem az isten örök fiáról, azaz,
isten örök bölcsességéről, a mely mindenben és különösen az
emberi szellemben és mindenek felett a Jézus Krisztusban
nyilatkozott, egészen másképp kell vélekedni. Mert e nélkül
senki sem juthat a boldogság állapotához, a mi csak azt
tanítja, a mi igaz és hamis, jó és rossz. És mivel, mint
mondám, ezen bölcsesség a Jézus Krisztus által leginkább
nyilvánított, azért hirdették az ő tanítványai ugyanazt, a
mit ő tanított nekik, és azért dicsókedhettek a Krisztus
szellemével mindenek felett.“ *)

Ez a Spinoza nézete Krisztusról! Mindazt, a mi cso-
dáról beszél, eldobja. Lehetetlennek tartotta, ugy tekinteni
Krisztust, mint természet feletti lényt, mivel az ő világ-néz-
letében a természet felettinnek semmi helye sem volt. Előtte

*) Op. I. 150: „Dico, ad salutem non esse omnino necesse,
Christum secundum carnem noscere; sed de aeterno filio Dei, hoc
est Dei aeterna sapientia, quae sese in omnibus rebus et maxima in
mente humana et omnium maxime in Christo Jesu manifestavit, lon-
ge aliter sentiendum. Nam nemo absque hac ad statum beatitudinis
potest pervenire, utpoteaque sola docet, quid verum et falsum, bonum
et malum sit. Et quia, uti dixi, haec sapientia per Jesum Christum
maxime manifestata fuit, ideo ipsius discipuli eandem, quatenus ab
ipso ipsis fuit revelata, praedicaverunt, seseque spiritu illo Christi
supra reliquos gloriarı posse ostenderunt.“ S ezekhez még a követ-
kezőket kapcsolja: „Caeterum quod quaedam ecclesiae his addunt,
quod Deus naturam humanam assumserit, monui expresse, me quid
dicant nescire, imo, ut verum fatear, non minus absurde mihi loqui
videntur, quam si quis mihi diceret, quod circulus naturam quadrati
induerit.“

Jézus istennek olyan nyilatkozata, mint minden egyéb, mint
mindenek felett az emberi szellem. De az emberi szellemek
közt ugy tisztelte Jézust, mint az örök isteni lénynek leg-
magasabb és legtisztább nyilatkozatát. Mert senkiben sem lá-
tott oly benső összeköttetést istennel s oly változhatatlan
szeretetet isten és az isteni dolgok iránt, mint Jézusban.
Csak benne ismerte ő föl a mi emberi természetünk mara-
dandó, soha el nem muló részét, a halhatatlanság kezessé-
gét, melyre csak azok számíthatnak, kik át vannak hatva
általa. *)

Juthat-e mégis eszünkbe, hogy Spinozát Jézussal egy
kategorióba helyezzük? Valóban, nagyon keveset értettek meg
azok a Spinoza filozófijából, kik többre becsülik őt, mint
Jézust, és jobb szeretnek spinozistáknak, mint keresztyének-
nek hivatni. Mi azt hiszszük, hogy egészen a nagy filozófus
szellemében teszünk, ha a Jézusról nevezzük el magunkat,
és ezen szép névvel nem élünk vissza. Nincs egyetlen cím
a világon, melylyel oly magasztos kötelességek legyenek ösz-
szekötve, mint ez: keresztyén! A ki keresztyénnek akar
hivatni, arra is kell hogy törekedjék, hogy keresztyén
legyen, és keresztyénnek lenni, semmi egyéb, mint követni
Jézust: ugy élni, mint ő élt.

Szándékosan mulattam anynyit Spinozánál; mert az ő
neve a ker. egyházban egyetlen vonással sincs megörökítve.
A zsidók elűzték; a keresztyén egyházba pedig nem lépett
be. Nem keresztelkedett meg; mert az üdvre nézve szükség-
telennek tartotta, test szerint ismerni Krisztust. Tudta, hogy
a nazarethi mesterrel való összeköttetés nem függ egy külső
symboluntól, a vizzel való leöntéstől. Tudta, hogy a szellemi
egyesülés sokkal többre becsülendő; és minczen-e ez meg az
ő munkájában? Spinoza felülmulta korának minden keresz-
tyénét a Krisztusról való nézetével. Egy kerek századnak
kellett elmulnia és Lessingnek kellett fölmenni szavát,
hogy elkezdjék megérteni őt. Miért lett volna tényleg is tag-
ja a ker. egyháznak; mikor tudta, hogy a láthatlan egyház
jóval felül áll a látható egyházon, mely anynyi ál-hitet fog-
lal magában, míg a láthatlan egyháznak mindenkor és min-
denütt tagjai az igaz hívők, kik törekvésben, életben és halál-
ban egyek Krisztussal. Ezen egyházhoz tartozott Spinoza.
Ennek volt ő tagja, ha mindjárt meg is vetette a korlátolt
és türelmetlen egyház tagságát. S tagja ennek mindenki, a
kiben megvan a Jézus vallása, legyen az névleg zsidó, vagy
pogány.

Tagja ennek mindenki, ki igazán követi Jézust, ha
mindjárt valami esetleges körülmény miatt nem is viseli a
ker. nevet. És megfordítva, ki vannak abból zárva mindazok,
a kikben nem a Jézus szelleme él, ha mindjárt az ő nevé-

*) Op. II. 295: „Mors eo minus est noxia, quo mentis clara
et distincta cognitio major est, et consequenter, quo mens magis
Deum amat. . . Hinc sequitur, mentem humanam posse ejus naturae
esse, ut id, quod ejus cum corpore perire ostendimus, in respectu ad
id quod ipsius remanet nullius sit momenti. Qui minime affectibus, qui
mali sunt, conflictatur potestatem habet efficie id, ut omnes corpo-
ris affectiones ad Dei ideam referantur, ex quo fiet, ut erga Deum
afficiatur amore, qui mentis maximam partem occupare, sive constitu-
ere debet, ac perinde mentem habet, cujus maxima pars est aeterna.“

ról nevezik is magukatt, és ha a keresztség által be is vannak véve a ker. egyházba. A látható egyház csak anynyiban bir becsesél, a menyinyiben hű képe a láthatatlannak. S a midőn mi azt állitjuk, hogy jogosan megillet minket a ker. név, azért nem ismerjük el jogát a tömegnek arra, hogy minket arra kényszerithessen, miszerint a ker. egyház minden előítéleteit és balhitét teljesen elfogadjuk. Mi nem azért vesszük föl a ker. nevet, hogy annál nagyobb sikerrel rejthessük el keresztyénellenes érzelmeinket; és hogy e baráti zászlóval elfedjük az ellenséges portékát s alattomos úton-módon csempészszük be a kikötőbe. Véleményünket nyíltan és szabadon kimondjuk azokkal szemben is, a kik az igazi vallásosságot tisztelik, s azokkal szemben is, kik a babonát tartják vallásnak. Mi a Krisztusról nevezzük el magunkat, de minden kép és himezés-hámozás nélkül kinyilatkoztatjuk, hogy ki a mi Krisztusunk és minő értelemben viseljük az ő nevét.

Mindazt, a mit a keresztyénséghez való viszonyunkról mondunk, fentartjuk a „protestántizmushoz“ való viszonyunknál is, érteve ez alatt a reformációhoz való viszonyunkat, a mi a 16-ik században kezdődött, de nem végződött be.

A protestáns névre is fentartjuk jogunkat, mint elvitázhatatlant. Itt is azon meggyőződés-től vagyunk áthatva, miszerint ezen név fölvetését kategorice követeli tőlünk a hála kötelessége, és az igazság méltánylása, mely az események historiai összefüggését nem téveszti el szem elől. Elkötelezve érezzük magunkat arra, hogy itt is nyíltan kimondjuk, hogy minő értelmet kötünk mi a protestántizmushoz, és hogy mily sokan vannak, kik ugyanezen titulust igénylik maguknak, jóllehet köztük és köztünk nagy a differencia.

Ha valaki azt követelné tőlünk, hogy ha igényt akarunk tartani a protestáns névre, bizonyítsuk be a reformátorok legfontosabb hittételeivel való egyetértésünket; és írjuk alá azon hitvallásokat, melyek a protestáns hitnek kifejezései voltak Luther föllépésétől fogva a westfaliai békekötésig: akkor még csak eszünkbe sem jutna, hogy igényt tartunk e névre. Sőt inkább, a becsület és lelkiismeret első alapvelei által arra éreznők magunkat kényszerítve, hogy ezen nevet visszautasítsuk. Minket nem elégít ki azon egyháztan, melyet Anselmus és aquinoi Tamás hirdettek; de az augsburgi vallástétel, vagy a lutheri és heidelbergi káté sem. Bármennyire becsüljük is mi ezen iratokat, a mi tudományunk még sem érzi azokban otthon magát. Az, a mit tisztelünk és becsülünk bennük, az csak a mag, mely a hüvely alá van rejtve, az igazi bennső kegyesség és istenbe vetett rendíthetlen bizalom magva. Mint az igazi vallásosság bizonyítékai, becsesek maradnak előttünk; de ezen elismerésünk mellett fentartjuk jogunkat, hogy a vallást egészen más ruhába öltöztessük. „Különbséget teszünk az egyházi és a vallásos hit között. A reformátorok vallásos hitét mi is magunkénak valljuk, de az ő egyházi hitüket nem. Mi az ő szellemüknek, nem pedig irataiknak akarunk tanítványailenni.“*)

Benkő Gyula,
ref. papjelölt.

(Folytatása következik.)

*) „Der wahre Lutheraner will nicht bei Luthers Schriften, er will bei Luthers Geist gesüzt sein.“
Lessing.

VIDÉKI ÉLETT.

A nagy-szebeni egyházmegyéből.

A kánonika vizitáció.

Az egyházmegyénk egyik kerületében lefolyt vizsgálatról, a lapok folyó évi 6—8-ik számaiban közölt tudósításom végén, azon ohajtásomat fejeztem vala ki: vajha, a másik kerületben is megejtendő vizsgálat eredményéről örvedetesebbet irhatnék. Minden hosszabb reflexzio, nélkül az olvasóra bizom, megítélni az alább közlendő tényekből, hogy ez ohajtásom teljesült-e, vagy sem?

Március 7—16-ig megvizsgáltattak: Túr, B.-Bocsárd, Bece, M.-Lapád, Aszszonynépe, Hari, M.-Bénye, M.-Péterfalva, Balászfalva anya- és Karácsonfalva, Szancsal, Hoszszuaszó leányegyházak.

Ez egyházak közül rendes lelkész nincs Túrben, mely egy félszázad előtt még virágzó egyház volt, de 1829-ben a hanyag pénz-kezelés, kepeért való törzsalkodás s a pap iránti gyűlölet, kezét fogva az érdekeiket vadászó kath. és gör. egy. püspökök fényes ígéréteivel: a ref. hivek 85 % -t az egyedül idvezítő egyház aklába terelék; minek egyik gyászos következménye, az, hogy ma a helységi magyarság közül, ugy szólván, csak az a pár ref. család érte nemzetének nyelvét Aszszonynépén, Bényében, melyek aligha nem Bolya és Kövesd sorsára jutnak rövid idő; továbbá, Hariban, mely szinte 2 év óta vájudik a papválasztással. *)

Rendes tanító nincs Aszszonynépén, hol F. K. ottani lakos vállalkozik szükség esetében az apró csemeték nemesítésére, és Hariban, honnan a volt tanító — hivatalosan csak a kapu-félfának jelentvén — eltávozott; a filiákban természetesen (?) hire-helye sincs tanítónak s iskolának, pedig ezek közül Szancsal még a szabadságharc előtt is virágzó anya-egyház volt, most pedig a hivek (38 lélek) közül alig tud 5 ember (!) magyarul beszélni; Hoszszuaszó tán idővel gondoskodni fog azokról is, hisz, e kised egyházközség (az egész 27 lélekből áll, 2/3-ában nők és gyermekek) az utóbbi időben, beszolgáló lelkésze buzgósága folytán, többet tett előhaladására, mint menyinyit csak remélni is lehetett.

Prosbitorium mindenütt van, ugy szintén gondnok is; az utóbbiakról — a beceit és bocsárdit kivéve — jobb ha hallgatok. Lélekszám az elősorolt s ez alkalommal megvizsgált egyházakban = 2822 s így az egész egyházmegyében = 5,444; — született a lefolyt évben 106; eskettetett 19 pár, meghalt 156, s így az egész egyházmegyében született 213; eskett. 51 p.; megh. 279; az apadás főoka a több helyen dühöngött himlő és roncsoló toroklob.

Istenisztelet — vasárnap d. u. biblia-magyarázat — mindenütt rendszeresen tartatik, hol lelkész van; a hol nincs és a leány-egyházakban többnyire harmad-vasárnaponként, kivéve Karácsonfalvát, hol az ige után áhítózó hivek csak akkor

*) (Sajátképen úgy áll a dolog, hogy a vizsgálatkor még nem volt itt, t. i. Hariban lelkész, de valahára f. hó 18-án megválasztották Szigeti Gy. Istvánt, egykori lelkészüket, kinek ismert buzgóságát sokat remél egyh.-megyénk.
S. D.

olthatják lelki szomjukat, ha Bocsárdra sétálnak, miután az egyház pátronusa s egyszersmind egyházmegyénk főgon-
dok a br. Bánffy Jenő, az ősei által udvarában épített templomot, melynek ajtaja fölött ilyenforma vers ékeskedik: „Vándor I. szent (!) ez a hely, hová igyekezel, s ha belépsz, az isten színe elébe érkezel stb.” — évek óta gabonásnak használja. A belső falakon levő feliratokon pedig, mint p. o. „uram! szeretem a te házában való lakásomat...” „jobb egy nap a te pitvaridban, hogy sem máshol ezer nap” sat. legfönnebb az egerek gyönyörködnek. Ehez nem kell kommentár.

Konfirmáció ez egyházakban is inkább csak 2-od évenkint van; konfirmáltatott a lefolyt évben (Türben, Bocsárdon, Becőben) 72, ezekből se irni, se olvasni nem tudott 38.

Nevelésügy: iskola helyiség nincs Aszszonynépén, Bényén (s mint fűnnebb is említém, a leány-egyházakban) Lapádon egy kisedet roskadozó ház, mely a tanítónak is lakása, a tanköteleseknek felét sem képes befogadni, holott az egyháznak volna módja alkalmas helyiséget építeni. Az 1868. XXXVIII. trv. c.-nek megfelelőleg berendezve egyik iskola sincs; meglehetősen föl van taneszközökkel szerelve: a bocsárdi, becei, lapádi, péterfalvi; a harii és bényei egy-egy fekete táblával s a túri pár abc-és könyvvel dicsekedhetnek. Ismétlő, vagy bár nyári vasárnapi iskoláznak se hire, se hamva, még a rendes iskoláztatás is csak tőlen át — rendszerint virág-vasárnapig — foly. Fiúk és leányok mindenütt együtt tanítatnak, egy-egy szűk, homályos, egésségtelen szobájában a tanítói lakásnak. Tanköteles (ide értve az ismétlőket is) volt a lefolyt évben 346; iskolába járt 152; idegen nemzetiségű és felekezetű 6. E szerint, az egész egyházmegyében 1874-ben tanköteles volt 722, iskolába járt 260. E számok elég hangosan beszélnek.

A mi az egyházi szolgák illetékének pontos befizetését illeti: ama divatozni kezdő szokást, hogy az egyházak papi, vagy tanítói vakancia esetében tartama alatt, kepejüket nem fizetik be, csak Aszszonynépén tapasztaltuk; általában hátralék kevés van s fölhaltásuk iránt rendelkezés tétetett. Ki kell e pontnál emelnem Becét, hol mostanában s o h a sincs hátralék, és Hoszszuaszt, jobban mondva, annak beszolgáló lelkészét, egyházmegyénk jelenlegi esperesét Á. M-t, ki évokkal ezelőtt a kisedet egyház szomorú helyzetén segitendő, bár ő maga is az élet gondjaival küzködik, onnan kapott évi fizetésének 1/3-áról (természetesen utódait nem kötelezve) az egyház javára lemondott, s azóta e nagy lelkű ténye annak 1356 frtot jövedelmezett. Ez tette lehetővé költségei fedezését s ez tartotta meg azt a néhány magyart a nemzet s irmagul a jövő számára.

Sylvester Domokos.

(Folyt. kövekezik.)

KÜLÖNFÉLÉK.

= Mai számunkkal veszik olvasóink az „Egyházi jogtan” 8—9 ivét, mely még mult évi illeték; a hátra levő ugyancsak a múltra vonatkozó 10, 11 és 12-ik ivet jövő számunkkal fogják venni; folytatása és vége pedig ez év folytatában okvetetlenül megjelen, mint 1875-ik évi illeték. Sajnálattal tudatjuk egyszersmind, hogy volt expeditorunk legközelebről meghalván, köny-

Főmunkatárs: SZÁSZ DOMOKOS

Nyomatott Szent János m. kir. egyetemi nyomdászal az ev. ref. főtanoda betűivel Kolozsvárt.

Mai számunkhoz van mellékelve az „Erd. ev. ref. egyházker. egyház jogának” 8—9 ive.

vei oly öszszekuszáltan maradtak, hogy új kiadóhivatalunk nem bírja magát tájékozni: ezért szívesen kérjük 1874-iki olvasóink közül azokat, kik elmaradtak, de igényt formálnak az illetékekhez, hogy június végéig jelentkezni szíveskedjenek.

= „ALMÁSI SÁMUEL”

s.-m.-berkeszi lelkész, deezsi egyházmegyének esperese, életének 69-ik, boldog házaságának 45, papságának 48, és obból esperességének 26-ik évi fáradhatatlan pályája után, öt napig tartó tüdő- és mellhártya-lob következtében. folyó hó 6-án egy jobb hazába költözött.

Igaz meglöbbonéssel és méjjen átérzett fájdalommal vettük a hirt s utána e rövid jelentést, melyben a gyászba borult család jelenti a veszteséget, mely érte. Osztozunk, érző szívünk egész részvételével osztozunk ez igaz fájdalomban, mely egész anyaszegyházunké is, holott a lelkőszí- és eperesi-kar egy buzgó szolgáló-társát, egész egyházkerületünk egy lelkes fiát gyászolja, siratja. Almási Sámuel mindenki tisztelte mert becsületes, határozott jellem volt; okoskodása higgadt, meggyőző, egyszerű, de velős volt; itéletében igazságos mindig, nem túlszigoru soha, miről bizonyosság lehet a fiskális perekben való magatartása, melyeknek állandó referense volt. Volt Almásiban valami jóságos, valami megnyerő, a mi a nemes szív és felvilágosodott értelem harmóniájáról, és így humanizmusról tett tanbi-zonyosságot. Nem csupán ezek által lesz emlékezte maradó, hanem irodalmi munkálkodása is nevet biztosít számára. A „Prédikatori tár” sok, szép, egyszerű, de világos tartalmu beszédét fogja megörökíteni, s lapunknak állandó munka-társa volt, hol saját neve, hol „Orthodoxus” aláírással közölve cikket, melyeket egyszorúság, világos, tiszta felfogás és prétenzió nélkül való meggyőző erő tett a közfigyelem tárgyává. Egyházi életünkben helye üresen fog maradni sokáig-sokáig és érezni fogjuk hiányát a lélekismeretes adminisztrátorok sorában csak úgy, mint a gyűléstermekben, és a tarsadalomban. A közrészvét enyhítse övének keservét. Neki legyen könnyű a föld, melyen azért élt, hogy szolgáljon a nemesnek, a főlemelkedettnek! Béke paraira!

= Ugyan hamar megelégette Ballagi ama dicsőséget, hogy „több oldalról felkérte tén,” lapját rendeltetésére bocsáttotta ama „szomorú lovagoknak,” kik személyes bánatódásait, az erdélyi egyházkerület ügyeinek tág köpenye alatt, oda terelték át s folytatták szenyyes piszkolódásait, melyekről legutóbbi számában maga is kijelenti, hogy személyeskedések, s további közlésük előtt „a sorompót leereszti.” Nagy megelégedésünkre szolgál, hogy ellonfeleink magaviselete ily hamar elégtételt szolgáltatott amaz eljárásunknak, hogy az ily nemű üzemek elől mi mákorábban elvontuk lapunkat. Ezt fogjuk tenni ezután is következetesen és minden szigorral; mert meg vagyunk győződve, hogy minden ügyről lehet, ha kell, élesen is irni; de soha sincs helyén a személyes fészkelődés és ámbíciók előtérbe tolésa. A mai számunkban közölt „Nyitlóvöl. szerkesztőhöz” feliratu cikket, mely a Ballagi lapjában megjelent támadásra adott felelet s melynek ott lett volna jogos helye, csak méltányossági szempontból vettük fel s előre kijelentjük, hogy e dicstelen harcot folytatni, nem fogjuk s kizárunk minden lehető következtetést ezutánra.

Felelős szerkesztő és kiadó: SZÁSZ GERŐ.

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

V. ÉVFOLYAM.

KOLOZSVÁRT, MÁJUS 20, 1875.

229—20. SZÁM.

Megjelenik minden esütőtökön egy iven. — Előfizetési ára egész évre 6 frt., félévre 3 frt., negyedévre 1 frt. 50 kr. Szerkesztőségi iroda — hová a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendők: külmagyarutca, 9 sz. —

A közgyűlés küszöbén.

Egy pár nap múlva össze lesz gyűlve ez évi kerületi közgyűlésünk. Együtt lesznek az erdélyi ev. reformált egyházkerület azon férfiai, kiknek büszkén és az öntudat megnyugvásával kell elmondani: „romanus sum civis“; kiknek érezni kell, hogy ők háromszázharmincezer embernek képviselői s tudni kell, hogy ezeknek megtisztelő bizalmát vissza kell fizetni valamivel. E valami nem lehet egyéb, mint a bölcsességnek azon mértéke, mely föltre téve minden érdeket, minden személyes indulatot, a nekik adott legjobb talentumokkal szolgálnak az egyházkerület közjavanak s törekeshnek, azt virágzásra jutatni.

Akarjuk hinni, hogy csalódnai nem fogunk; kétségbe kellene esnünk, ha e hit nem táplálna, nem lelkesítene.

Emberi emlékezet óta nevezetesebb gyűlése nem volt az erdélyi egyházkerületnek, mint ez leend. Voltak érdekes gyűlések, hol személyes talentumok küzdöttek a győzelemért; voltak elmérgesedett és mesterségesen felkavart ülések, melyeken helyi érdekek, vagy rosszul magyarázott törvényes jogok és követelések miatt verték fel a hullámokat: mindezekből édes-keves haszna volt a közügynek, az anyaszentegyháznak; a legtöbb időt felemésztették a közbeédek, kierőszakolt rossz viccek egy-egy oly indítvány felett, melyek ma már a házszabályok fundamentoma. Elég fontosak voltak ama szinodusok, melyeken a szervezet kérdése tárgyalatott s a kezdet nehézségeit tekintve, elég hasznavehetőleg befejeztetett; de mind-ezeknél fontosabb az előttünk álló közgyűlés ama két kérdés miatt, melyeknek e gyűlésen okvetlenül be kell végeztetni, egyik anyagi, a másik szellemi; amaz az enyedi főtanoda vagyoni kérdése, emez a theológika fakultás átköltöztetése. Hogy mindkettő — ha nem volna a szó nagy — élet-kér-

dés, mutatja az, hogy majdnem országos viszhangot ébresztett.

Nem lehet célunk, hogy most a közgyűlés küszöbén avagy csak egyetlen szót is ejtsünk, mely botránykővé vállhassék. Lapunk álláspontja különben is határozott mind e két kérdéssel szemben. Egyszerűen azt akarjuk még egyszer ismételni: hogy minket más érdek nem vezet, mint a közügy; más cél nem lelkesít, mint egyházkerületünk haszna; más fegyverünk nincs, mint a férfias, szilárd meggyőződés és az igazság győzedelmébe vetett megingathatatlan hit. E mellett megmaradunk tántorithatatlanul. Nem leveleztünk senkivel, nem korteskedtünk, nem állottunk be „vándor-pátriótáknak“, hogy hírek terjesztése által megingassuk a gyöngöbbeket s gyanúsításokkal szennyvet hárintsunk másokra. Nem óhajtunk sem magunknak, sem a hozzánk tartozók közül senki számára semmi nemű hivatalt, egy fillérre sem áhitozunk, és nem irigykedünk; senki állására igényt nem formálunk; szóval, van jogunk nyílt homlokkal, és a szeplőtlen becsület tisztességével mondani: minket az anyaszentegyház közjava lelkesít és e tekintetben makula nélkül merünk állani a közvélemény ítélőszéke elébe s rendületlen hittel vagyunk eltelve, hogy az egyházkerületi közgyűlés többsége igazat fog nekünk szolgáltatni.

És a mely pillanatban ez megtörtént, mint mindig, valahányszor az önzetlenség és igazság győzelemre jutott: az a sokat emlegetett széthuzás, egyenetlenség, visszavonás végképp meg fog szünni s békeségben intézhetjük ügyeinket mindnyájunk javára.

Igy leírva, elég röviden és elég szépen hangzik. Azt, kérddhetik olvasóink közül akárhányan: ki lesz az, ki kezébe vegye a gyepőt, a ki nem fogja sajnálni, magára vállalni a vezetés terhét, ki nem az áldatlan, a meddő közvetítés, hanem a meggyőződés és meggyőzés erejével fog hatni ama szenvedélyekre, melyeket részint fölkaavartak mesterségesen, részint önmagukat beszélték rá a széthuzó szeretetlenségre?

E kérdésre, melynek jogosultságát elismerjük, mi tudnánk felelni egész határozottsággal, ha nem tartanók indiszkrétnek, nevekket állani elő. Két-három férfiú kezébe van letéve a hatalom, hogy uralkodjanak a hullámok felett. Ha ezek le tudják küzdeni önmagukban rokon-, és ellen-szenveiket, ha nem tartják csekélységnek, a helyzet magaslatára emelkedni; ha méltóbbnak tartják egy a jövő számára gazdag gyümölcsözést ígérő nagy szabású kezdeményezésnek élén állani, hogysem elsőkélyesedni az apró szenvedélyek és személyes kicsinyeskedések lápos vízei között: akkor a mostani egyházkerületi közgyűlés oly határvető kő leendő, mely azoknak is emlékül fog szolgálni, kik azt az ohajtott eredményre vették. Hiszszük is, hogy e férfiak, kik eddig is tanácsal és bölcsességgel táplálták anyaszentegyházunkat, most is bebizonyítják, hogy nagyobbak, mint azok, kik tisztos nevekkel takaroznak s végre fogják hajtani azt a munkát, melyet mi parányiak kezdtünk, de náluk nélkül dicsőségében nem gyönyörködhetünk.

Hazánk politikai életében egy felemelő précedens áll előttünk, holott a vezér belátva tévedését, egy oly föllépésre határozta el magát — szemben eddigi pártjával — hogy pártja mellett, egy ország tapsol e nemes resignáció felett. Ezt várjuk, ezt reméljük.

És várjuk és reméljük a közgyűlés minden egyes kompetens tagjától, hogy nem azzal az elhatározással jön fel a tanácskozási terembe, hogy duzzogásának dacos kifejezést adjon egy otthon elkészített órációban s malom-alatti egyház-politikát üzzön: hanem feljön annak eleven tudatával, hogy itt szavazatával egy nemes munkát kell végezni, mely nem az enyém, nem az övé, hanem mindnyájunké, az egész anyaszentegyházé, a melynek nem csak felvirágzása a jövőben, de jó hírve is a jelenben a legközelebbiről, legméjebben kell hogy érdekeljen.

Gondoljon mindenki az erdélyi ref. egyházkerület hagyományos dicsőségére, arra a multra, mely fényével átragyog vészeken, viharokon keresztül, s melyet mi késő utódok büszkén emlegetünk mint olyat, mely páratlanul áll a protestántizmus korszakot alkotó életében, mely a türelmességnek és a felemelő békességnek valóságos mintája. Ki az, a ki nem szégyenelné, ezt meghazudtolni; ki az, a ki becsületbeli kötelességének ne tartaná, hogy méltó örökösnek neveztesék?

Az a tanács-terem nem perpatvarkodásnak helye; nem azért nyitattik meg, hogy a törpék hányjavevi dolyfe kierőszakolja az ötletet meg nem illető tisztességet tisztesség nélkül való szó-szátyársággal; nem ó-szer, hol kopott portékával lehet megcsalni a könnyen hívőket és oktalanokat: a görögök versenytere az, melyen csak a nemes hős számíthat a cserkoszorúra; templom az, melyben az igazság, a világosság és a szeretet istenének áldozunk — lélekben, a melyet a meggyőződés megszentel, bátorrá tesz és felül emel a föld porán, a mai nap szükségén és oly érdekeken, melyeknek egyedüli bálványa az önimádás és az önmaga előtt való tetszelgés.

Tudjuk, hogy valamint a béke csak harcból fejlődhetik ki: úgy az igazság diadalma is néha a szó fegyvere által kelhet életre. Tisztelünk minden véleményt, mert követeljük azt magunk számára is. De ohajtjuk a vélemény függetlenségét is minden érett kora embertől. Ne legyen a közgyűlésnek egyetlen egy tagja is, a ki választói iránt való tekintetből, atyafisági érdekből, vagy a tekintély iránt való szolgálai hódolatból elrejtene képes legyen jobb meggyőződését, áruba bocsássa nemesebb természetének függetlenségét egy fanyar mosolyért, egy kézszerítáért.

Még a politikai, a társadalmi életben is gyűlöletes, megvetésre méltó az, ki anynyira megfélemledik magáról, hogy rangért, címért, kitüntetésért, vagy anyagi haszonért lemond emberi méltóságáról s beáll szolgáló, engedelmes ebnek: menyinyivel alantabb áll az, a ki protestáns ember létére egy tisztán protestáns gyűlésben alázza meg magát odáig, hogy lemond véleményének, meggyőződésének függetlenségéről! Jogaink és kötelességeink vannak mindnyájunknak egyiránt és ezeknek keretén belül, van jogunk, tiszteletet várni, sőt azt megkövetelni mindenkitől a nélkül, hogy ruhája szélét megcsókolnók. Valódi tisztelet, őszinte szeretet és barátságos viszony csak egymáshoz hasonló, szabadon gondolkozó és független meggyőződésű emberek közt lehet. A szolga mindig érzi a nyeret, melyet vállaira vett; s a ki csak engedelmeskedni tartozik, az lemondott önmagában a teremtés dicsőségéről.

Pedig, nekünk teremtenünk kell egy világot, egy új életet. Elég volt a régi copfos slendriánból, a megavult formákból; le kell vetköznünk az ó-embert, hogy felöltözzük az újat s járjunk világosságban és

szeretethen. Nem az özszeráncolt szemöldök, hanem a szellem az, melynek meghódolunk; nem a külső tekintély, hanem a humánizmus szolgálatában állunk; azt akarjuk, hogy „a ki közöttünk első akar lenni, szolgáljon a többinek“ példával mind-
 abban, a mi szép, nagy, fölemelkedett, s a mi anyaszentegyházunknak javára, előmenetelére s jó hírnevének terjesztésére befolyással lehet.

Ezekben üdvözöljük az érkező közgyűlési tagokat. Adja isten a maga segedelmét, hogy egy pillanatra se feledjük el, hogy „protestánsok“ vagyunk, kiknek útunk oly vidékeken halad, melynek jelzőin cz egyetlen szó áll: „Excelsior!“

Szász Gerő.

Kovács Albertnek.

1.

Időm sincs, de szükségét sem érzem annak, hogy Kovács Albert legújabb keltű árverési hirdetményével (l. „Egyházi szemle,“ 9-ik sz.) tüzetesen és komolyan foglalkozzam. Ugy látszik, hogy az eddig jó hírű cég felette nagy devalvaciót szenvedett s a végeladás többé nem „en gros,“ hanem „en detail“ járja. A boltban nincs egyéb, csak „vegyes apróság“ darabja 27 kr. s a licitáció nem fölfelé, hanem lefelé történik. Megvallom, hogy a nagy dobpergés egy percre az én kíváncsiságomat is felköltötte; bepillantottam; de úgy vettem észre, hogy még régi Kundshaftjai se nagyon törnek magukat. Miért rontanám a Geschäftjét épen én?

És mégis, bár kedvem ellenére, kénytelen vagyok vele; mert ember-baráti kötelességemnek tartom, a netalán oda tévedőket figyelmeztetni arra, hogy vannak azok közt az „apróságok“ között oly darabok is, melyekkel úgy járhatnak, mint egy ismerősöm a minap, midőn a h—i. jótékony sorsjátékon nyert egy 20 kros findzsiát s szállítási költség fejében fizetett 60 krt. Valóban röstelném, ha az erd. ref. egyházkerületben akadna egyetlen egy olyan balek, kit a Kovács Albert licitációja így rászédjen.

De legyünk igazságosak s mielőtt egyes értéktelen árucikkeit bemutatnók, ismerjük el egy valóban dicséretre méltó erényét. Ugy tesz, mint a takarékos gazdaszszony: az útszélről is fölszedi az apró rongyokat, s addig gyűjtögeti, míg készíthet belőlük egy paplant s azzal takarózik. Kovács Albert öszszegyűjtött rongyai: a „muszka hymnusz,“ „a pörös atyafiak,“ „a Faland,“ „apró ferdítések,“ „kedves sophismák,“ „gonosz hasonlatok,“ sat. s ezekből a hulladékokból egy fél paplanja már készzen van; most csinálja a másik felét. Istenem, milyen boldog álmai lesznek alattal!

Ha ezt bevégzi — mint az előjelek sejtetni engedik — készíteni fog tarka-barka képekből egy olaszfal számára quodliketet. Előre elárulta, hogy milyen lesz ennek egy néhány képe. Az első, ábrázolni fogja őt magát, a mint „minden habozás nélkül, ifjai lelkesedéssel elhagyja Er-

délyben nagyon jó, rendes papi állomását a bizonytalan, ideiglenes tanári állomásért“ s megy, kezében koldus-bottal „a tudomány szent nevében“. (143-ik l.) A második, egy csend-életi kép lesz, tiz éves tanárkodása történetéből; látjuk őt, távol a világ zajától, a mint „igeny szerényen munkálkodik“ (142-ik l.) s „igen-igen keveset beszél arról, a mit tesz“. (143-ik l.) A harmadik, a dics-fény sugaraitól övezte halántékokkal, ugyancsak őt fogja felmutatni, a mint körülre seregelnék a népek milliói s leborulnak előtte, ki miatt „senki egy könnyet le nem törölt ez országban,“ ki „senkinek nyugalmát fel nem zavarta soha.“ kinek „munkája és áldozat-készsége“ nyomán mindenütt élet és áldás tenyészett (144-ik l.) A negyedik is vele fogunk találkozni, a mint újra utra kél s hogy babérain megpihenjen, Erdélyben tesz egy látogatást, még pedig a mint előre tudunkra adja, „nem csak egy nappal, hanem egy éjszaka is utazni fog“ s kijelenti, hogy a közérdek javáért kész a vasuton őt frttal többet fizetni, mintha csak Kolozsvarig kellene jönnie s utána veti nemes hévvel: „ime, ez az én önzésem“ (132—133. l.) És így tovább... Valóban, megható képek, melyeknek láttára az érzékeny szívű szemlélő azonnal tisztába jöhet azzal a kérdéssel, hogy a köztünk fenforgó vitás ügyben hol van az igazság?

És ha a szemlélő ezek dacára is kételkednék, engedje meg nekem, hogy fölmutassam egyenkint a Kovács Albert „apróságait“ s ha van még valami fogékonyága az igazság iránt, lehetetlen, hogy igaz meggyőződésre ne jusson.

Ott van mindjárt a legelső: „a muszka hymnusz.“ E cím alatt tudtára adja ország-világnak, hogy Jókai legújabb regényét elolvasta s abban szerepel egy bizonyos Áldorfai Ince nevezetű emigrans, a ki azt állítja, hogy a magyar nép-hymnusznál sokkal kifejezés-teljesebb az orosz Bozse Cárja Chreui, mert ha szép is amannak a szövege, sokkal szebb emennek a melodiája. Áldorfainak azonban van egy jó barátja, ki úgy adja tovább a szót, hogy ő ocsárolta a szózatot azt mondta, hogy jobb volna nekünk, a muszka hymnuszt énekelni. Fiat applicatio. Ez a szellem-dús emigrans — Kovács Albert, az ő ferdítő jó barátja pedig — én vagyok. És miben áll az én ferditésem? Idéztem szórúl-szóra azon sorait, melyekben kimondta, hogy „ő ifjainknak egyetemre járását nem valami szerencsének, hanem a végső szükségből úgy a hogy kisegítő eszköznek ismerte föl s rég megjött, sőt nem is volt soha azon nézetben, hogy az egyetemen valamely tantárgyat úgy adnak elő, a mint arra a leendő papnak szüksége van s örvendene, ha a kedves erdélyi reformátusokat megóvhatná az egyetemi ábrándoktól.“ Én erre azt irtam, hogy, ime, a liberalis Kovács Albert „palcát tör az egyetemek felett s megható pathoszsral inti a leendő prot. lelkészeket, hogy óvakodjanak azoknak metelyétől.“ Most meg belátva, hogy nagyon obskurus ideát vetett papirra, megrősítelte a dolgot s mosakodik, sőt irigylendő merészséggel eltagadta, a mit irt, s azt állítja, hogy ő „egy szóval sem érintette az egyetemek hasznos, vagy káros voltát az egyházra nézve“ (131. l.) Si fecisti, nega. Kijelenti, hogy föntebbi soraiban nem az

egyetemek, hanem csak az egyetemi módszer felett mondott ítéletet. Ez épen olyan, mintha valaki nagyon földicsérné a Wagner Lohengrinjét, de utána vetné, hogy a melódiája valóságos macska-zene. Eszembe jut a cigány-adoma: „nincs, teins uram, ennek a párának semmi baja, csak a torka véres.“ Hanem azért, Áldorfai Ince marad tovább egy szellemdús, ártatlan lélek, kit az ő barátja alaptalanul gyanusított.

A muszka-hymnus után következnek „a pörös atyafiak.“ Igen genialis kis elmefuttatás, mely a vitás kérdést kiváló mértékben tisztázza. És mi szolgáltatott erre Kovács Albertnek alkalmat? Én azt merészelttem írni neki a többek közt, hogy ő „közvetlenül érdekelve van, még pedig igen gyöngéd kötelékek által a szőnyegen forgó kérdésben; már pedig, az érdekelt felek a törvényszékeken sem fogadtatnak el, mint hitelre méltó tanuk, annál kevésbé, mint ítélő bírák.“ E szörnyű merényletem egészen kihozta sodrából. Ő maga sem meri ugyan tagadni, hogy ez állításom igaz; sőt, a mit én elhallgattam, ő azt is kibeszéli — legalább részben — s elmondja, hogy ő „valóban személyesen, vagy legalább családi szempont által érdekelve van, mert testvér öcsöce, dr. Kovács Ödön, n.-enyedi theol. tanár (132. l.) s utána veti, hogy ha családi politikát üzne, akkor ő azt ohajtaná, hogy testvére jöjjen Kolozsvárra, mert az enyedi profeszszori fizetésből, mely testvérek közt is megér, a jó szálláson és kerten kívül, 2000—2500 frtot, sokkal kellemesebb dolog itt élni, mint N.-Enyeden. Erre csak egy megjegyzésem van. A minap ugyanis kérdést intéztem Garda József tanárhoz, hogy pénzértékre redukálva, mennyire tehető föl a fizetésük? Azt felelte: hogy erre nem tud felelni. Ime, Kovács Albert jobban van e tekintetben is informálva, mint én; sőt jobban, mint az érdekelt tanárok. A becsüt végre is hajtotta; de aligha megbízható az olyan becsüt, mely az 500 frtokkal — egy első osztályu papi fizetéssel — csak egy könnyyedén hajigálódik. Én, s azt hiszem, velem együtt még sokan, ezzel a kérdéssel igazán szeretnének tisztába jönni, mert én részemről az efféle kérdésben a mysztikus bizonytalanságnak, legyen az bármily kellemetes bárkire nézve is, nem vagyok barátja. Különben, azt hiszem, hogy a legközelebbi közgyűlés véget vett e mysztikus homálynak s a többek közt ezt a kérdést is tisztázni fogja. Nem is tudom, hogy mily címen birhatnának e tekintetben kiváltsággal a hazai összes felekezeti, vagy állami intézetek tanárai fölött az n.-enyedi tanárok?

Hanem, hagyjuk ezuttal a kérdés komolyabb oldalát, mert a Kovács Albert pamphletje komoly szót nem érdemel. Mulatságosabb ennél az, hogy a pörös atyafiak titulusa alatt, számomra egy „épületes család-fát készít,“ (133. l.), melyből megtanulom, a többek közt azt, hogy a „Kelet szerkesztője,“ már t. i. Békési Károly, az én testvérem; a „Székely Hírlap“ szerkesztője, már t. i. Kuthi Albert, az én testvéremnek apósa. Megtanulhatjuk még azt is, hogy a Kovács Albert testvére egy falusi birtokos felesége, sőt még azt is, hogy az ő apjának sírját is há-

borgatják az istentelenek. Én pedig kérdem a szives olvasótúl: ha ilyen pragmatikus adatok sem győzik meg a felől, hogy Kolozsvártt egy prot. pap-növelde föllállítása egyház- és haza-árulás, mit kívánhat még ezeknél is többet?

Ha azonban, mindezek dacára kételkedik, végkép meggyőzheti „a Faland.“ Ez a Kovács Albert legerősebb argumentuma, melylyel szemben — bevallom — minden okoskodásom a pórba hull. Én ugyanis azt találtam írni, hogy „nagyon sajnálnám, ha nem volna arra érteke, hogy megértse azt, mi az, mi egy valódi prot. püspök befolyásáról, a lelkész-növendékekre, szavakban ki nem fejezhető.“ Kovács Albert meg erre azt válaszolja, hogy a mi szavakban kifejezhetetlen, az rá nézve semmi; a mit a kéz meg nem foghat és a hosszú fül nem hall, az rá nézve nem létezik. Egy theológiai tanártól elég őszinte nyilatkozat. És ebben igaza is lehet. Mert hiszen, nem is kell meszsziire mennem: itt a hostátiak között is feles számmal vannak, kik előtt minden oly kérdés, mely az érzékek világán felül való: Faland. Valóban, szeretném végig hallgatni Kovács Albertnek egy hittani előadását — ha ugyan ily felfogással erre is vállalkoznék — hogy mit mond a bölcs Simonides azon állítására, hogy mentől többet gondolkozik istenről, annál megfoghatatlanabb előtte, azaz: szavakban annál kevésbé kifejezhető az isten lényének titka. Mint ismert következetes ember, aligha egyebet mondhatna, mint azt, hogy előtte az isten sem egyéb, mint „Faland“. Én pedig azt válaszolnám neki bölcs Salamonnal: „a ki a titkot kibeszéli, azzal ne barátkozz.“ (Péld. 20. 19.).

A Faland után következnek „az apró történelmi helyre igazítások.“ Ugyan lássuk, mit igazít helyre Kovács Albert? Legelőbb is szememre lobbantja, hogy én hisztória-hamisítást követtem el, midőn a többek közt ezt írtam: „a főkonzisztorium s az 1854-iki közzsinat egyértelműleg megállapította, hogy a pap-növelde illetékes székhelye Kolozsvár“; már pedig ő megnézte a jegyzőkönyvet s abban nem fordul elő ez a kifejezés: illetékes székhely.

Bevallom, e hamisításért méltó vagyok a fejvesztésre, de van az az egyetlen egy mentségem, hogy én — mint zófista — eddig abban a maliciosus hitben éltem, hogy ha p. o. a törvényhozó testület tárgyalná a törvényszékek redukciója kérdését s a többek közt azt, hogy Nagy-Enyeden, vagy Fehérvártt legyen-e törvényszék s az első javára döntene, ha a jegyzőkönyvben nem is lenne a szem-füles emberek számára oda írva, de e határozata által minden józan hisztórikus ítélete szerint, ki lenne mondva az, hogy nem Fehérvár, hanem Nagy-Enyed — mint a megye központja — a törvényszék „illetékes székhelye.“ Ha azonban e felfogásom téves, bocsánatot kérek minden jó lélektől.

Második ferditésem az, hogy a főkonzisztorium és zsinat egyoldalulag határozták volna meg, hogy a pap-növelde Kolozsvártt legyen, holott — Kovács Albert szerint — „éppen ellenkezőleg állapították meg, a menyinyiben

válóságos szerződés jött létre a nagy-enyedi előjáróság és főkonzisztorium között" (136. l.) E tekintetben tudatlanságomat ismét be kell vallanom, s el kell ismernem, hogy én eddig abban az együgyű meggyőződésben éltem, hogy két oldalú szerződések csak egyenjogú felek közt jöhetnek létre s p. o. a magyar állam Ugocsával nem szokott „válóságos szerződéseket“ kötni, hanem, a hogy jónak látja, rendelkezik felette. Különben, tudomásul veszem Kovács Albertnek ez új egyházi exiomáját s dr. Kolosvári Sándor barátunknak, felhasználás és méltatás végett, figyelmébe ajánlom.

Harmadik hamisításom e soraimban rejlik: „a vak is beláthatja, hogy a kolozsváriaknak nem állott érdekében (már t. i. az 50-es években) napirendre erőszakolni azt a kérdést, hogy a pap-növelde innen elvigyék.“ Kovács Albert erre azt válaszolja, hogy „e sorokban, legalább a dolgokkal ismerős erdélyi ember, észre veszi a zofismát, mert nem az „elvitel,“ hanem az „ott hagyás“ kérdése erőszakoltatott napirendre“ (137. l.) Én pedig azt kértem, hogy miután a központi hatalom és a nagy-enyedi tanoda között e tárgyban kétoldalú szerződés nem a történeti okmányokban, hanem csak a Kovács Albert agyvelejében található föl s miután szerinte is „alkalmasint belátja mindenki,“ hogy Kolozsvárnak nem állhatott érdekében napi-

rendre erőszakolni az elvitel kérdését: hogyan merülhetett volna föl legelőbb is az „itt hagyás“ kérdése, ha az „elvitel“ kérdését senki sem bolygatta volna? Kovács Albert — mint pragmatikus hisztorikus — szerint, az okozat megelőzte az okot. Jó megismerkedni az embernek az ilyen logikával is, mert nem tudhatja, hogy mikor veszi hasznát. Ilyen logika Kovács Albertnek az a helyre igazítása is, hogy én khronologikus hibát követtem el, midőn azt állítottam, hogy mostani püspökünket a közjegyző választásnál 1858-ban buktatta meg a székely papság, holott a pap-növelde haza költöztetésének kérdése két évvel később merült föl s így nem szolgálhatott a bukás okául“ (138. l.). Ugy látszik, ez az én atyámia még azt se tudja, hogy a szeminárium kérdése, a képezdével kapcsolatban, (a mit akkor le is költöztettek), már 1858-ban kísértette a lelkeket; sőt, a sepsii traktus már az előtt órást jelentett a Kolozsvárt maradás ellen s már akkor mindenki tudta, hogy mostani püspökünk Kolozsvár-párti: tehát, az ellen-félnek szent kötelessége volt — megbuktatni.

De legyen elég ezuttál enynyi. Hátra vannak még Kovács Albertnek igen épületes apróságai: „ferditések,“ „zofismák“ és a „kinlodium“. Lássuk ezeket a jövő számban.

Szász Domokos.

(Folyt. következik.)

TÁRCA.

Egy új röpiratról.

Hol legyen Erdélyben ref. papnövelde? Kis tükör a „Három röpirat“-féle cikkhez. Irta egy székely pap. Nyomatott Sepszi-Szt.-Györgyön 1875. 8—r. 20 l.

Szerző bonckés alá veszi Kovács Albertnek „egyh. szemléjében“ megjelent „Három röpirat“ című cikkét. Kimutatja, hogy K. A. tulajdonképpen nem három, hanem csak egy röpirattal — a kolozsvári traktusával — foglalkozik, s ezzel is úgy, hogy mind Kovács Albert eddigi reputációja, mind az egyh. szemle olvasóinak épülése érdekében jobb lett volna, inkább egyáltalában nem szólni a dologhoz, mintsem így tárgyalni azt. A szemle cikkében nem annyira a szemlélődő, mint inkább az érdeklődő K. A. beszél, kit igen gyöngéd és atyafiságos érzelmek fűznek egy pár enyedi tanárhoz. És e körülményről, vagy nem lett volna szabad megfélekedni (midőn másokat vádol önérdékkel), vagy pedig „az egész atyafiságot minden érdekeivel egyetemben végkép el kellett volna felejtetni“ s csak azután szólni e reá nézve kétszeresen kényes ügyhez, mert irva van; „a ki szereti atytyát, vagy anynyát inkább, hogy sem engemet, nem méltó az én hozzám“ (Máté 10. 37.).

Szerző meg levén győződve arról, hogy ha Kolozsvárt papnövelde lesz, theológusaink nagy hasznát vehetik a püspök közvetlen felügyeletének úgy, mint az itt levő egyetemnek: megbotránkozik Kovács Albertben, hogy ily kétségbe vonhatlan igazságok cáfolatára vállalkozva, eddigi multját tagadja meg.

A püspöki felügyelet jótékonyágát fejtegetve, mondja: „Ha tapasztalt, bölcs és tapintatos főpásztorunk a theol. szeminárium mostani székhelyén Enyeden lakik, bizonyosan elejét veszi az ifjuság és tanári kar között a mult év végén történt bál, vagy tánc-botránynak. Vajjon, magukra theol. szem. tanáraitra is nem gyakorolna-e jótékony hatást a püspök folytonos jelenléte? Azokra, kik természetöknél fogva kissé kényelem kedvelők, vagy véralkatuknál fogva kissé hovesek s a más véleményűk iránt türelmetlenek? Egy barátságos szó, egy bizalmas figyelmeztetés a hanyagság, pontatlanság és türelmetlenség káros és veszélyes következtéseire, attól, kit érdemeiért emelt első helyre a közbizalom, aligha nem lenne vész- és viharhárító. És ha kezdő fiatal tanáraink is, el nem telve önhittséggel, nem röstelnék elfogadni és követni a veteránok közjót célzó és javalló tanácsait és oktatásait, nem lenne okunk félni és remegni azon veszélytől, mely éppen erdélyi ref. tanodáink legszebbikét, a n.-enyedit, fenyegeti a tanárok közt történt egyenetlenség és meghasonlás miatt a közjó kimondhatlan (ügyeljen szerző, mert ez is „faland“ lesz K. A. előtt) kárára“, sat.

Még feltűnőbbnek találja szerző azt, hogy K. A. az egyetem használhatóságából merített érvet is megtámadja. „Mert — mondja — tudhatja és tudja is K. A., hogy „purus theologus, purus asinus“ s hogy a filozófia, természet-tudományok, sat. ne fejlesztenék esztét, értelmét s ne tágitanák a száraz dogmákkal, hitcikkkel foglalkozó szegény theológusnak lát-körét, még azon esetben is, ha ezekből a

theol. kurzusok mellett csak rapsodistice szerez kevés encyklopediai ismeretet: csak nem fogja tagadni? Vagy tán — mondja tovább — a történelmi-, jog- és filozófiai tantárgyak hallgatása fölösleges és szükségtelen a theológusnak? E tekintetben megcáfolja K. Albert urat saját testvére; megcáfolja Makkai Domokos, ki két évig volt Hollandiában, s ez idő alatt anynyira kiképezte magát, mint purus theologus, a történelem-, jog- és bölcsészetben, hogy mint Minerva Jupiter fejéből, M. D. ur is, mint híres történész, jogász és bölcsész ugrott haza egyszerre Hollandiából, s most versenyez a jogi és bölcsészeti doktorokkal. Megcáfolja K. Albertet Hegedüs János; mert ő is — igaz, hogy a theológiát végezte — de a vásárhelyi ref. tanodához naturális historia tanítására hivatott meg, később mégis jeles theol. tanár lett.“

Közbevetőleg elmondja szerző, hogy K. A. okoskodásának konzékvenciái szerint, theológusaink csak hamar igazolhatnák ama sötét képet, melyet Kovács Ödön — K. A. testvére — a magyar protestáns papságról rajzolt a jámbor hollandusok elébe azon diszsertációjában, melylyel a doktori címet nyerte. (A protestantizmus Magyarországon, az utolsó 20 év alatt. Kovács Ödöntől. 136—139. lapokon). Fordításban közli ezen értekezés egy részét s mellesleg megrójjá K. Ödönt, hogy tapintatlanul cselekedett, midőn a külföld előtt hazánk prot. papjait és theológusait anynyira megbélyegző.*) Nem tart-e attól dr. Kovács Ödön ur — kérdi a

*) Hogy ne tünjenek fel oly alakban az idézett szavak, mintha azokat dr. Kovács Ödönnek doktori diszsertációja azon részéből, melyben a magyar ref. papságot és tanárokat jellemzi, erőszakosan szakítottam volna ki, állításom támogatására álljon itt a szöveg egy hozzámmal fordított utrechti akademián fordításában: „A theol. tanárok határozatlanok voltak; szakítottak a supranaturalizmussal, de helyette nem tudtak jobbat állítani. Lehet, hogy meghalt Krisztus, lehet, hogy nem; lehet, hogy feltámadott, lehet, hogy nem. Így megtörték legjobb tanítványaik hitét, buzgalmát a theológia iránt. A supranaturalizmussal szakítottók vallásos közönybe estek, s könnyen hirtérbe szorították lelkiismeretök furdalását hivatalukat fejős tehénnek tekintették s egyetlen feladatuknak, azt fejni és gazdagodni; és épen azok, kikben a tetterő és kedv legnagyobb volt, rendszeren jobb foglalkozások hiányában, az ital és játéknak adták magokat. S a mit előbb csak időöltésből és jó barátok közt tettek, később szenvedélylyé vált, mely őket az egész életre szerencsétlenné, a papi állást pedig csaknem megvetés tárgyává tette. Az utóbbi években több papok tétettek le hivatalukból minden évben és pedig talán kivétel nélkül gyalázatos rőszség miatt. Kellene-e még theológiával foglalkozni a kézirati compendium betanulásán kívül? Ez különös fogalom lenne; s ha valaki arra vetemednék, bizonyosan nem nagy érdemül számíthatnák be a papnak. S ha az ilyenek külföldre mentek is, csak névleg voltak theológusok és az alatt otthon azt adták tudtára honfiainknak, hogy ők az időt nem pazarolják theológia tanulással, hanem nyelvészet, bölcsészet vagy természettudományokkal foglalkoztak. És mégis azt mondták, hogy ők papok akartak lenni s azok is lettek; sőt némelyek még theol. professzorok. Az ily theol. professzorokkal könnyen megtörténhetett, hogy az egyik compendium szabadelvű, a másik pedig orthodox eredeti után készült, vagy fordított. A prédikáló széken sem tapasztalunk egyebet, némelyek . . . stb. lásd előbb. Néha ezek némelyike nem szégyenlette, egy jó régi orthodox predikáció elmondása után, biztosítani a templom ajtója előtt az intelligens tagokat, hogy ő maga sem hiszi negyedrészit is azoknak, miket elbeszél. Egy másik kerülte a dogmati-

szerző — hogy eszme-társulásnál fogva némely papoknak most ép az jut eszükbe, mit róluk irt: hogy Kovács ur is „fejős-
tehénnek“ tekinti nagy-enyedi professzori állomását, melyből mozdulni, nem akar; sőt éppen azon papsággal támogat-tatja magát, melynek ő oly szép portréját mutatta föl a becsületes hollandok előtt? Nem mondom, hogy túlbecsüljük, bálványozzuk magunkat. . . Figyelmeztessük egymást bizalom-mal és jó akarattal a hibákra és gyengeségekre, ha vannak; intsük, fedjük, korhorjuk s ha ezek sem használnak, ostorozzuk; de idegenek, sőt a nagy világ előtt ne meztelenít-sük meg magunkat mások mulattatására.“

E pontnál meg kell jegyeznünk, hogy a röpirat szerzője egy kis igazságtalanságot követett el, midőn K. Ödönt azzal vádolja, hogy az összes magyar ref. papságot és tanárokat bélyegző meg. Hisz, szerző maga is idézi a doktori értekezés előszavának végéről ama hála- és elismerés-teljes szavakat, melyekkel K. Ö. egyik theol. professzorunkat — Hegedüs Jánost — kitünteti. Tehát a K. Ö. korhalása mégsem volt éppen az egész magyar ref. papi- és tanári-karra értve!

Az alapítványok természetére vonatkozólag megjegyzi a röpirat szerzője, hogy a mi csak célhoz „de nem egyszerűsmind helyhez is kötött alapítvány, az bizvást áthelyezhető. És ha K. A. minden alapítványt helyhez kötöttek vél: akkor szerinte nem ugyan a cél, de a hely szentesíti az eszközöket.

Az enyedi nagyon tőkésített és nem tőkésített jövedelmei iránt azt kérdi szerző, hogy „miért nem világosítja fel K. A. ur az előtte mindig kedves erdélyi reformátusokat affelől is, hogy a mi nem tőkésített, mire fordított és ki, vagy kik által? Hiszen, mikor végire járt az erdélyi ref. tanodák végrendeleteinek, ezt még könnyebben megtudhatta volna.“ (Biz, ezzel csakugyan jó szolgálatot tett volna K. A. ur; hanem, szerző véleményét abban már nem osztjuk, hogy ez könnyű munka lett volna. . .)

A röpirat e szavakkal végződik: „Egyesség hoz áldást, egyenlenség átkot. S midőn az országban is az összeolva-

kus predikációt, de aztán a dogmatikával a vallásos érzés is kimaradt abból, s beszéde erkölcsi szabályok listájává vált, többnyire következő beosztással: „Mert ezt kívánja 1) saját érdekünk; 2) a közjólét; és 3) a szentírás.“ Az utolsó rész rendszeren a konkordanciából kiirt néhány bibliai lokust foglalt magába.

Egy harmadik rettenetes bombázással, üres frázisokkal és mérész hasonlatokkal hatást akart előidézni s az ilyenek rendszeren nagy tekintetben állottak Medgyes Lajos ily modorban irt beszédei az egész országban buzó hirdetőket (opdreuners) találtak. Ezekben fordulnak elő ily mondasok: „Oltsd ki a nap világító fátylóját és. . .“ „Igen, még az örökkévaló isten is szegény lenne, ha. . .“ „Habár az isten mérhetlen távolban lakik is tőlünk, mégis és több hasonló tartalmu mendatok.

Egy negyedik egész életét keresztül gyászolta, siránkozva az özvegyek, árvák és ezen világ romlottsága felett. De hogy abban javulást eszközöljen, arra nem tartotta magát hivatottnak. Vagy a ki tudósni akart feltűnni, hirdette a 18-ik század szentháromságát: istent, szabadságot és halhatatlanságot,“ stb. Lásd: A protestantizmus Magyarországon, az utolsó 20 év alatt, Kovács Ödöntől 136—139 lapokon.

dás által megszüntek az ellenpártok s kezdenek elenyészni még a töredékek is, nem válnék dicsőségére egyházkerületünknek, hogy itt ép akkor kezdődjék a torzalkodás. Éljen Nagy-Enyeden és viruljon fel Kolozsvárt a papnövelde! (I. Kor. 10. 33. Rom. 15. 2.)

Bővebb ismertetést, tárgyhalmaz miatt, nem adhatunk. Azonban, ajánljuk magát a röpiratot olvasóink figyelmébe.
X.

Két levél Lorántfy Zsuzsánnától.

Közli: *Szilágyi Sándor.*
(Folytatása és vége.)

Minemü propositioji voltak ő felségének, azokat is értettük, ő felségétől meg lehet az kívánság, s az lovas tartás mi rajtunk el sem mulik, de ugy vesszük eszünkben, ez mi szegény országunk maga oltalmazza magát. Az alá való járásról lőtt kívánság és arról leendő végezes igen jó volna, ha volna ki megtartatni a féle alájárókkal. Az Gedon György dolgát immár kegyelmekek alájöveteléig halasztjuk, isten kegyelmekeket meghozván, valamiben módunk leszen, az szerént kell procedálni ellenek. Az habarniczát mind az előtt, mind most meghozták, megfelekedtünk volt kegyelmednek ez előtt irni felőle. Az vetemény magokat is meghozták. Ujlaki György uram panaszkodott nekünk, hogy vádoltatott volna azzal, mind császár ő felségét, mind fiunkot szidalominal illette volna, kihez képest fiunk irt volna is Sándor Miklós uramnak, hogy ő felsége részéről evocaltassa, a melynek mi hitelt nem adhatunk, hogy fiunk irt volna; noha ugy halljuk, Vay Péter uram kérévén jóságát, ő kegyelme futná igen az dolgot, ijesztvén azzal is, hogy Sándor Miklós uram irt volna ő kegyelmének fiunk írása felől. De az mint értjük, csak azért cselekeszi, hogy könnyebben juthasson a jóságához, ki ha — — vagyon, nem illendő dolog jó lelkiismerethez; ma — — Ujlaki uram igen menti magát, hogy nem ugy volna, kívánta azt tőlünk, mi is irnánk kegyelmekeknek, hogy ha ott fen forogni kezdene azon dolga ő kegyelmének, az menyinyiben lehet promoveálja dolgát. Igért ugyan nekünk az bockádi határban földeket, de mi nem vettük s nem is kérünk ő kegyelmétől mostan, csak azért is, ne mondassák, hogy mi azért fogjuk pártját; nem is azért cselekeszszük, hanem szánakozással levén ő kegyelme igye fogyott állapotja felett, kellett irnunk kegyelmednek hogy igazságában el ne nyomattassék, mert noha férfi, mindaz által ugyan igyefogyottnak mondhatjuk. Farkas László uram az mely földet nekünk Helmechez ígért volt, annak nagyobb része mind be van vetve, nincs másfél száz köböl alá való, hanem a mint értjük 25 köböl tavasz alá való ha vagyon, 12 földet adott az aszszony csak, melyet is mi ideje eljüvén, bevettettünk, az többiről isten kegyelmekeket meghozván, igazítást tehetünk. Az Tarczalt levő praesidiariusok állapotját sollicitálni, ne feledkezzék kegyelmekek, mert ha mi végben nem vihetjük, ugy Tokajon kívül másutt az praesidiariusok szabadságban ne lákhasanak, elhiszszük, másokon is megtörténik az ezután, azért csak azon kell lenni, hogy az is jó karban hozattassék. Nagy-Mihály Ádám is egy fizetett gyalogunkat kinn ta-

láltatván, mind ruhástul elvitette, praetendálván, hogy ő neki jobbágya, mi pedig más ember szegődött szolgáját meg nem fogatjuk s mi rajtunk ezt cselekeszik, elmenetelekor is mondottuk kegyelmednek, hogy nekünk e féle törvény és dolog leszen bajosabb. Azért tudósítson kegyelmed bennünket, mit kelljen cselekednünk, avagy ha mi két jobbágyát megfogatjuk érette, min maradunk, írja meg kegyelmed. Ez napokban felment fiunk postájátul is, hogy pénzt küldjünk kegyelmekek költségére, volt szándékunk, de mikor elment, Ujhelyben voltunk, im azért mostan küldöttünk másfél száz aranyat, ha kívántatik ezután többet is — — — tudósítson mindaz által kegyelmed, az ledniczei udvarbíró küldhet-e pénzt kegyelmekeknek, ha kívántatni fog? Hiszen ugy tudjuk az artikulusok ára s az előtti udvarbíró administratioja s egyéb valami proventus is kezénél lehet; hogyha nem volna, ahhoz képest tudhatnánk innét való küldés felől is annak ideibe providealni.

Ide istennek hála kívánatos szép tavaszi idők kezdetenek járni, csak ez elmúlt héten is szép szapora csendes eső lett, a ki mind búzákra s mind egyéb vetésekre hasznos lehet, csak hogy az árviz nagy, még pedig az zöld árja el nem érkezett, mikor takarodik el az sok viz a rétekről, csak isten tudja. Gedon Györgyöt s Pankotait ma tiltotta ki Verécezi uram az templomból. Az mely végezést kegyelmekek tavaly Tokajban csinált vala, hogy az nemes emberekkel vinczlerék panaszt örökség felett perelhessenek, az mikor oly dolgok esik, Bocskai uram ő kegyelme irt volt hopmester uramnak, hogy mivel az ő kegyelme neve is ott legyen az végzésben, instálna előttünk azon, vonatnánk ki onnét az ő kegyelme nevét, mert gyalázatnak tartja; de mi olyan választ adtunk hopmester uram által, hogy a kik akkor azt ő kegyelmével együtt végezték, tudták azok az ország törvényét, s ugy hiszszük, olyant nem is igyekeztenek készakaratra végezni, a mely azzal ellenkeznék, azért nekünk abban módunk nincsen, hogy az ő kegyelme nevét kitérültetnénk: kihez képest elhiszszük csak arra nézve is Bocskai uram ha lehet reánk fogja ott fenn az papokat támasztani. Ide istennek hála az vetések szépek, tavasz-vetésben is forgolódnak az emberek. Medgyesi uram is kére azon, irnánk kegyelmednek, ha lehetne Bocskai urammal végezné el kegyelmed, hogy váraljai háza felett celebráltattott statutioja ellen való contradictioját hagyná el, mi ajánlottuk magunkat, hogy az iratás meglehet, de az minemü embernek Bocskai uramat ismerjük, nehezen hiszszük, hogy kegyelmekek azt obtinealhassa, mindazon által kegyelmed szóljon ő kegyelmének s lássa mi leszen akaratja. Mészéget — — — k való helyet is immár az Longon találhattunk, oly helyen, az hol könnyen juthatnak hozzája, mivel az mészkövet is kompon fogják hordani oda, fa is elég vagyon közel, s az kész meszet is osztán kompon szállíthatják ide; kihez képest az toronynak építéséhez mi immár csak hozzá fogatunk isten segítségéből s continuallatjuk, a mint lehet.

Kelt 1655. april havában.

(Vége elveszett).

(Eredetije a m. k. kamarai levéltárban.)

Vallás, keresztyénség, protestántizmus.

(Folytatás.)

A vallásos érzéssel egyesíteni a szabadságot és önállóságot: ez az, a mit mi tőlük tanulni akarunk; emberi te-kintélynek alávetni magunkat, a tradícióhoz csatlakozni, ezt nem tanulhattuk tőlük, kik az akkor uralkodó legnagyobb emberi tekintély ellen hatalmasan kikelték és a több, mint ezer éves tradícióval szemben, a szabad individuum jogát hirdették.

A reformációnak gyermekei akarunk lenni, nem pedig rabszolgái. Protestánsoknak tartjuk magunkat, mert a reformátorok célja a miénk is, az ők principiumai a miénk is. S midőn tiltakozunk az ellen, hogy valaki elvitathassa tőlünk a protestáns nevet, azon meggyőződésben élünk, miszerint e név jogosabban illet minket, kik hitünk és cselekedetünk sinor-mértékének tartjuk a reformáció nagy elvét, mint azokat, a kik ezen elvhez hűtlenül, semmi magasabbat el nem fogadnak, mint a reformáció legelső megjelenési alakját, mintha az halva született volna, és nem telve élet-erővel a növésre és fejlődésre. Valahányszor szemünk előtt lebeg a Luther képe, mindannyiszor így kiáltunk föl Lessinggel: „Luther, te nagy és félreismert férfiú, te megszabadítottál minket a tradíció jármától: ki fog megszabadítani minket a betű elhordozhatlan igájától?! Ki hirdet nekünk olyan keresztyénséget, a minőt te hirdetnél most, és a minőt hirdetett volt maga a Krisztus?!“ Mi, Lessinggel tartva, hivatkozunk saját szabad munkáságunkra, s azt, ki gátolni akar bennünket ebben, úgy tekintjük, mint a ki ismét föl akarja állítani a régi pápaságot a protestáns egyházban.

Attól senki sem tarthat, hogy erőszakot akarunk elkövetni a történelmen s a reformáció principiumát racionizálni, elcsürni-csavarni törekszünk. Mi sem Jézust, sem Luthert nem akarjuk a 18-ik, vagy a 19-ik század gyermekeivé, a felvilágosodás és liberális profétáivá tenni. Maga az egyház reformációja, ámbár a Krisztus óta mi sem gyakorolt akkora befolyást a műveltség előmozdítására, nem a műveltség ténye, hanem a vallásé volt. Azon indok, mi Jézust működésre bírta, a mi arra indította őt, hogy ellentmondjon az írástudók tradíciójának s egy egészen új szellemet öntsön a világba, nem abban keresendő, mintha a tradíció nem eléghette volna ki az ő értelmét, hanem abban, hogy az az ő igaz vallás utáni szükségletével merőben ellenkezett. Nem azért kelt ki az ellen, mivel az irracionális volt, hanem azért, mivel a tradíciót vallástalannak, vallás-ellenesnek tartotta; mivel meg volt győződve e felől, hogy a tradíció azon vallást, mely az ő szívének oly becses kincse, s életének nervusa volt, a külső cselekvényekbe helyezi, melyeknél a kebel hidegen, az akarat javulatlan maradhat. E külsőségek helyére, az állszenteskedés helyére a vallásos kegyességet, s az üres alakok helyére a metanoiát akarta tenni, mi a léleknek a tökéletesre, istenre való irányulásában állott. Tehát, az ő működésének egyetlen indoka a vallás, egyetlen célja ennek megtisztítása volt.

Jézus megszabadította a vallást azon járomtól, mit a különböző tanok és emberi tételek tettek a nyakára, és tőle

származott a legnagyobb megszabadítási tény, t. i: az individuum megszabadítása, azon új vallás, mely fundamentumát képezte a műveltségnek.

Ugyanez az eset van a Luther történetében és az általa véghez vitt munkában is. Ha meg akarunk győződni arról, hogy a Luther s általában a reformátorok művésének gyümölcse a világ-képzés, hasonlítsuk össze a protestáns és a katolikus államokat, vagy vidékeket. Azon idő óta, mikor a barbarok elárasztották a nyugot romai birodalmat, a klasszicizmus fölébredéséig, a roma egyház befolyása a tudományra, műveltségre és kormányzásra! valóban üdvös volt. De a három utóbbi század alatt Róma az emberi szellem fejlődésének elfolyását tűzte ki célul. A keresztyénségben, az ismeretben, szabadságban, művészetben és iparban tett előhaladás, mind az ő akarata és tekintélye ellen történt.

Benkő Gyula,
ref. papjelölt.

(Folytatása következik.)

KÜLÖNFÉLÉK.

= (Meghívás.) A középszólnok-krasznamegyei tanítótestület szerény mérvű, de a lehetőleg tanulságos tanszerkiállítással egybekötött II. közgyűlését június 10—11. napjain Zilahon, az állami-tanító-képezde helyiségében fogja megtartani, melyre a tagok és a tanügy barátai tisztelettel meghívottnak. A gyűlés június 10-én d. e. 9 órakor veendő kezdetét; főbb tárgyai: 1) Értekezések. 2) Minta-tanítás. 3) Folyóügyek. 4) Indítványok. A vidéki tagok elszállásolásáról, 11-én egy köz-ebéd rendezéséről és záradékul pár orai nemes időtöltésről, habár egy szerény felolvasási estély alakjában, gondoskodva lesz. Elnöki megbizásból, Zilahon, május hó 15-én, 1875. Faluvégi Albert, alelnök.

= Denique, Szabó Sámuel! Miután fészkelődéseier mindenünnen elutasították: most már a legutolsó forumhoz folyamodott, a „Magyar polgárhoz,“ melynek lapjai annyiszor zengték a dinasztia dicsőségét. Ugy látszik, minden eszköz jó, csak célra vezessen; mi nem irigyeljük, és nem követjük az irodalmi erkölcs e niveaujára. De szó nélkül még sem hagyhatjuk; mert ő ez újabb diversziójában e lapok szerkesztőjét „huszár-káplárnak“ nevezte el, kiről ő — mint ref. főtanodai tanár — tán tudja, hogy kicsoda, s ily címmel illetvén, a velünk egy pályán levőknek is le és föl-felé jut valami belőle. Nem tudjuk: testi, vagy lelki tulajdonainkért nyertük ez újabb címet; anynyi bizonyos, hogy nyomorókságot nem jelent s eszünkbe jut III-ik Richard, ki förtelmes voltának tudatában föllázad a természet szűkmarkusága ellen, mely vele oly mostohán bánt. Ez méltán fájhat Szabó Sámuelnek, ki lelki tulajdonai miatt is általános megvetésnek és utálatnak örvend, kivéve az atyafiságnak ama kis számát, melyet khinai fallal vesz körül az önzés, a szeretetlenség és a társadalmi élet iránt való fogékonyságnak és érzéknek teljes hiánya; s még ő beszél, hogy mindenki neki ad igazat! Hallaná csak, hogy mit sottognak róla szerte-szét; mennyire ismerik összeférhetetlen dőlgyösségét, édeskés mosolygását és patkány-természetét, tanítványaitól elkezdve, a legmagasabb körökig, a hova ugyan híre eljutott. Anynyi bizonyos, hogy mi inkább lennénk „döglött eb,“ mint Szabó Sámuel, kinek kor ház szagu páthosza idegeinket támadja meg, s undorba ejt. A mig teheti, folytassa, mindig fog találni magához méltó ellenfelet.

= A múlt számban közölt vidéki levél folytatása és vége — tárgyhalmaz miatt — ez uttal kiszorult. Jöni fog.

Főmunkatárs: SZÁSZ DOMOKOS

Felelős szerkesztő és kiadó: SZÁSZ GERŐ.

Nyomatott Stein János m. kir. egyetemi nyomdászál az ev. ref. főtanoda betűivel Kolozsvárt.

 Mai számunkhoz van mellékelve az „Erd. ev. ref. egyházker. egyház jogának“ 10—12 iva.

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

V. ÉVFOLYAM.

KOLOZSVÁRT, MÁJUS 27, 1875.

230—21. SZÁM.

Megjelenik minden esütőtökön egy iven. — Előfizetési ára egész évre 6 frt., félévre 3 frt., negyedévre 1 frt. 50 kr. Szerkesztői iroda — hová a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendők: külmagyarutca, 9 sz. —

Gróf Mikó Imre

Önagyméltósága elnöki megnyitó beszéde, a május 23-án kezdődött egyházkerületi közgyűlésen.

Tisztelt egyházkerületi közgyűlés!

Az az erkölcsi meggyőződés, hogy az emberiség hatásaiban nagyszerű, benyomásaiban tartós, eredményeiben termékeny tettek végrehajtására csak úgy alkalmas és képes, ha valamely nagy eszme lelkesíti, oly eszme, melynek valósításában hiszen: ez az erkölcsi meggyőződés nem oly új keletű, mint a hogy sokan hiszik. Meglehet, hogy a ki végére akarna járni annak, hogy mikor vált e meggyőződés öntudatosává az által, hogy valaki szóval kimondta azt fogja találni, hogy még nem nagyon rég történt. De a ki végig lapozgatja a történelem évkönyveit, csak hamar rá fog jöni, hogy e meggyőződés, úgy szólván, ösztönszerűleg megvolt minden kor választott elmőinek eszejárásában; mert a hol valamely nagy mozgalomban vezérférfiakat látunk szerepelni, egy kis figyelemmel szemlélvén a dolgot, ki tudjuk mutatni, hogy az illető vezérférfinak bármi kitűnő személyes tulajdonságai csak másod rendű tényezők a vezérkedésre okvetlenül szükséges közelismerés kivívásában. A fő- és alaptényező mindig és mindenütt a vezér-eszme, a melyet a vezér-férfin zászlojáról tüzött.

Ámde, a mily bizonyos, hogy vezér-eszme nélkül a siker kivívására megkivántató lelkesedés erélye soha sem fejlődhetik ki, éppen oly bizonyos az is, hogy ez erély gyengítetlen és állandó tartására, tehát a siker biztosítására a vezér-eszme magára nem elégséges. A vezérek köré a vezér-eszme fénynyé változtatása céljából öszszesereglett sokaság emberekből, tehát egyéni sajátságai által egymástól különböző elemekből alakul, melyek szabadságra és függetlenségre irányzott ösztönszerű törekvéseik következtében inkább versengésre és vitára, mint idegen vélemények

és nézetek feltétlen elfogadására, önálló akaratjuk más akaratának alárendelésére hajlandók.

Nem szükség, alkotmányos államban és különösen a mi alkotmányos életünk mai vajadásai közt élő embernek apróra elmondanom: mennyire nyilatkozik e tény abban a tapasztalatban, hogy dacára az alkotmányosság elméletileg elvitázhatlan első alapelveinek, mennyi ellenszenvvel, mekkora ellentállással enged még ma is az egyes ama kényszerűségnek, hogy egyéni meggyőződését a meggyőződéssé vált vezér-eszme követelményeinek alárendelje, magán-érdekeit a közérdek által háttérbe szoríttatni engedje; nem szükség kimutatnom, mikint alakulnak pártok az egy célra törekvő testület, az egy vezér-eszméért lelkesülő társadalom kebelében; mint küzdenek e pártok egymás ellen, még pedig, fájdalom, nem is mindig a legnemesebb fegyverekkel és eljárásokkal, és még nagyobb fájdalom! gyakran nem anynyira a valódi cél, a testület közjava érdekében, mint inkább pártbeli, néha éppen csak egyéni hiúságok érvényesítéséért; mint válik az eszmék tisztázására célzó, az egymást felvilágosítás végett megindított vitatkozás elkeseredett tusává, melynek szenvedélyes hevében már nem anynyira a vezér-eszme létesítése, mint az ellenpárt leküzdése válik főcélá, a melyet minden áron, még a közjó károsítása árán is egyedül tartanak szem előtt a neki tüzött harcosok, a kik az emberi lélek egy sajátságos gyarlóságánál fogva, sokszor annál szenvedélyesebben küzdenek, mentől lényegtelenebb az a vélemény-különbség, mely őket elválasztja. Mindez ismert dolog, annál ismeretesebb, mivel ez egyik főoka annak, hogy néha a legüdvösebb céljai az emberiségnek meghiusulnak.

Számítsuk még ehhez, hogy voltaképpen valamely mozgalmat megindító vezér-eszme csaknem mindig két alkat részből áll: egy tagadólagos és egy tevőleges részből. Valami létezőt, fennállót megdönteni, egészben, vagy részben eltörölni, ez a tagadó-

lagos rész; ezzel szemben a tevőleges: a megszüntetett, az eltörölt helyébe egyebet állítani, a mi az el-érendő célnak jobban felel meg, vagy könnyebben, biztosabban vezet hozzá. Itt ismét tapasztaljuk, hogy könnyű ugyan megegyezni sok embernek egymással arra nézve, a mit nem akarnak, de mihelyt a kérdés második tevőleges oldala kerül szőnyegre, rögtön megvan a vélemények szétágazása; még ha igaz meggyőződése szerint a legjobbat akarja is mindenki, éppen abban is a körül fognak a vélemények eltérni, hogy a sok lehető és képzelhető között, melyik az igazán legjobb?

A nélkül, hogy e tünemény lélektani okainak fejtegetésébe bocsátkoznám, állításom igazolására csak a forradalmak történetére útalok. A meddig a történelem emlékezete terjed, mindenütt azt látjuk, hogy a meddig a forradalom vezér-eszméjének csak tagadólágos részének valóításával: a rosznak elismert, vagy hitt fennálló valami megdöntésével, foglalkozik, rendesen győzedelmeskedik, vagy legalább eléri a felforgatás, a rombolás célját; de mihelyt az újjá-teremtés, a vezér-eszme tevőleges részének valóítása kerül sorra, a forradalmak legnagyobb része csúfosan megbukik. Miért? Mivel a tagadólágosságban egyet értettek a forradalmárok, a tevőlegességre nézve nem tudtak egyet érteni.

Ugyan ezt a tüneményt lehet ugyanazon okból észlelni minden mozgalomban; mert hiszen, minden mozgalom melynek látható benyomása bármi rövid ideig tartott módosítást eszközölt az emberiség, vagy bár csak egyes nép, vagy társadalom életében, a szó legtágabb értelmében — forradalom; indult legyen bár felülről, vagy alólról, történt legyen erőszakosan, vagy békésen. Forradalom volt az a mozgalom, a mely ez előtt 15 századdal a keresztyénséget tette a pogányság helyébe. Forradalom volt a protestántizmus fellépése ez előtt negyedfél századdal. Mindkettő sikerült forradalom, azon szerencsés körülménynél fogva, mivel mindkettőnél a teendőre, a megállítandóra nézve előbb jött létre a köz-megegyezés, mint a hogy az eltörlésre, a buktatásra célzó fellépés megtörténhetett volna.

És mégis, ha meggondoljuk, hogy a még alig öntudatra jutott keresztyénség első korában már maguk közt az apostolok közt is mutatkoztak véleménykülönbségek, hogy később a mikor az új vallás már érvényre jutott, egyik szakadás követte a mási-

kat; ha vissza emlékezünk, hogy a 16-dik század nagy reformátorai maguk, a mily egyenlően törekedtek az emberi szellemet lebilincselő visszaélések megszüntetésére, a menynyire egyetértettek abban, hogy az egyházi hitet vissza kell vinni ős eredeti egyszerűségére: még sem tudtak teljesen megegyezni abban, hogy tebát részleteiben melyik az igazi, ősi, egyszerű keresztyénség? Ha látjuk, hogy ennek következtében még mai napig is fennáll az ellentét a különböző protestáns egyházak közt: itt is tapasztaljuk, hogy az elméleti vezér-eszme magára nem elégséges állandó és tartós virágzás fentartására, ha szintén néha az első eredmény és siker kívánására tökéletesen elégséges is.

A történelem azt mutatja, hogy az emberiség úgy a politikai, mint a vallási téren, eddig elő egy hathatós, de a szabad haladás élet-csiréit előlő módon volt képes kivivott sikereit nagyban biztosítani és állandósítani. Ez az egy mód: a valamely állandó törvény szerint szervezkedett erőfejtő gépezetre támaszkodó tekintély kezébe összpontosított végrehajtó hatalom.

És ha kérdjük, hogy miféle talizmánja van a politikai, vagy egyházi adszolutizmusnak, hogy oly szívós állandóságra tud szert tenni? A felelet egyszerűen az: erőszakkal és kiméletlen következetességgel kényszeríti a működő erőket arra, hogy ne egymás ellen, hanem párhuzamosan, egy központra irányulva, egymás mellett, egy közös célra együtt és közre működjenek.

De kérdem: vajjon, van-e az emberiségnek okvetlenül szüksége a merev abszolutizmusra, hogy a társadalom elemeit a maguk saját érdekében együttes és egyetértő közreműködésre kényszerítse?

Nekünk egy alkotmányos állam polgárainak, egy protestáns egyház hiveinek nem lehet e kérdésre „igen“-nel felelnünk. Nem lehet, nem szabad e módot fennállásunk alapjául elfogadnunk. Hiszen, a mi politikai és vallásos hitünk alapja éppen az ellenkező meggyőződés; mi hiszszük és valljuk, hogy a politikai és lelkiismeretbeli szabadság az az egyedül üdvözítő elem, melyben az emberbe plántált isteni szikra — az ész helyesen fejlődhetik, és elérheti az általa elérhető legmagasabb tökélyt, a mi egyházaink szószékeiről hirdetik nekünk, hogy nem szabad eszünket és tudásunkat merev dogmatikus hit szoros börtönébe zárva, és magunkat a felvilágosító tanulás és

felvilágosodott gondolkodás munkájától eltiltva, lemondunk a fejlődés és tökélyesbülés lehetőségéről, hanem kötelességünk, tudományt szerezni, hogy eszünket fejlesszük és magunkat tökélyesítsük, és így aztán a nyílt és felvilágosodott ész fényével megvilágítani hitünk ágazatait, hogy tudjuk és értsük azt, a mit hiszünk; ne pedig higgyük és valljuk azt, a mit se nem tudunk, se megérteni képesek nem vagyunk.

De hogy ezt a magasztos célt elérhessük, mindenek előtt szükséges, hogy egyházunk, azaz, egyház alkotó községünk ne csak pusztá létezése és tengersége, hanem valódi élete és virágzása biztosítva és állandósítva legyen. Ez állandóság biztosítékát egyházunk hierarkikus' szervezetében keresni akarni, részünkről annyira volna, mint a protestántizmus alapelvének megtagadása. Valódi protestáns nem kereshet üdvöt az abszolutizmusban, sem államban, sem egyházban.

Nekünk protestánsoknak egyébben kell keresnünk létfeltételeink és egyházunk virágzása biztosítékát. Minket évszázados tapasztalás megtanított rá, hogy kivált itt, hazánkban minden tekintetben saját magunkra vagyunk utalva, saját erélyünktől, ügybuzgóságunktól és eszélyességünktől függ jelenünk és jövőnk. Eddig elő egy kívülről ható erő tartott minket össze: egy uralkodó vallás nyomása, annak tulajdonságaitól való félelmünk tevékenységünk túlnyomó részét a fenyegető veszélyek elhárítására irányozta tagadóiagos működésre, a mely magában is mindig egyetértést szül. Ma már azt hitetjük el magunkkal, hogy ama veszélyek ellen biztosít minket az országos törvény, a védekezés szüksége megszűnt, felesleges már most féltékeny éberséggel öröködnünk saját érdekeink felett. És ime, fájdalommal kell tapasztalunk, hogy meglazult az az összetartás, bomlásnak indult az az egyetértés és kialunni készül az az ügybuzgalom, a mely a protestáns egyházat alapította és eddig fentartotta.

Ma inkább, mint valaha látok veszélyt, fenyegetni; annál nagyobb veszélyt, mert nem kívülről támad meg, hanem saját kebelünkben vonja össze vesztet helt felhőit. Távol legyen tőlem a vádaskodás. Nem vonatkozttatom szavaimat egyes eseményekre és tényekre; de van valami, a mit mindnyájan érzünk, ha nem is mondja ki szánk, ha szinte még gondolatunkban sem merünk neki határozott nevet adni; van valami, a mi nyom, a mi nincs a maga rendén, a mi ha még most nem is valóságos betegség jelen-

sége, de nagyon hasonlít ahhoz a kényelmetlen érzéshez, mely az emberi testben a közölgő betegség előhírnöke szokott lenni. Legyünk azért résen, öröködjünk. A fenyegető baj elhárítására óvakodó intézkedéseket tenni, soha se lehet igen jókor, mert örökké igaz, „principiis obsta, sero medicina paratur.“

Miért tartottam szükségesnek, mindezt ma és éppen itt elmondani: azt hiszem, nincs miért fejtegetnem. A ki figyelemmel kísérte egyházunk beléletének mozzanatait az utolsó időben, meg fogja érteni szavaimból azt is, a mit nem akartam kifejezőleg kimondani. Oly ügyek fognak ma megkezdendő tanácskozásaink során eldöntés és elintézés végett szönyegre kerülni, melyek nem csak egész figyelmünket veszik igénybe, hanem megkövetelik azt is tőlünk, hogy félre téve a szétágazó részletes érdekek bármivel menthető, vagy igazolható tekintetbe vételét, csupán egyházunk közjavára irányozván egész erélyünket, e főcél előmozdítása váljék azon központtá, a mely határozataink hozatalában, vonzó erejével létesítse köztünk azt az egyetértést, azt az összetartást, melyre ma épen oly nagy szükségünk van, mint volt legnagyobb szorongattatásaink közepette.

Emberek vagyunk, tévedhetünk, hibázhatunk. Épen azért kötelességünk, mások botlásait, eltántorodásait emberileg, azaz, szelíden, kimélően megbírálni és megítélni. Határozataink célja nem szabad, hogy boszu legyen; hanem észlelt helytelenségek, fonákságok, visszaélések megszüntetése, megesett hibáknak és károknak megrovása, lehetőleg helyrehozása. Nekem az a meggyőződés, hogy nekünk protestánsoknak egyik legszebb, legdicsőbb feladatunk: gyakorlatilag bebizonyítani az egész világ előtt, hogy az önálló önkormányzat a társadalmi szabadság talpköve és legfontosabb létfeltétele valósággal bírja azt a tulajdonságot, melyet az ősi hitrege a Heracles nyilairól mesélt: maga gyógyítja meg azon sebeket, a melyeket okozott.

Vezérelje eljárásunkat a törvények föltétlen tisztelete s e mellett a kölcsönös bizalom, méltányosság és ama keresztyéni szeretet, mely vallásunk alkotóját a szeretet nagy mesterévé, az általa hirdetett tudományt pedig a szeretet vallásává tette.

Ha e magasztos küldetés kellő öntudatával fogunk a munkához, isten után remélem és bizom, hogy áldás és siker fogja kísérni tanácskozásainkat, a melyek megkezdésére közgyűlésünket ezennel megnyitom.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület negyedik közgyűlése.

A közgyűlés megnyitása, május 23-án.

Már korán reggel nagy hullámokban gyűltek a közgyűlés tagjai a helybeli főtanoda épülete felé, melynek tágas folyósói csakhamar egészen megteltek, élénk képét tárván fel a rendkívüli érdekeltségnek, mely e közgyűlést általában jellemzi. Nem hiányoztak a vizontlátás felett ejtett öröm-kifejezések és barátságos kézszorítások; habár jött ott egy-egy hidegebb arc is igyekezett elrejtetni azt az érzést, hogy itt bizony, mint ellenfelek jelentek meg. Azonban, mindez nem zavarta meg az impozans jelenetet, holott az erdélyi egyházkerület intéző férfiai gyűltek össze, hogy alkotmányos kötelességük legszebb és egyszersmind legnehezebb részét teljesítsék.

Kevéssel 9 óra után a zsufólásig megtölt teremben fölhangzott a lelkes „éljenzés,” melylyel az öszszegyűltek melegen fejezték ki a ragaszkodásnak és tiszteletnek érzelmét a megérkezett fáradhatlanul munkás állam-főgondnok és elnök, gr. Mikó Imre ő nagyméltósága iránt, ki az ünnepély jelentőségéhez szabott és lapunk első rovatában közlött beszédét meghatottan és meggyőző hangon mondá el, melyet nem egyszer szakított meg a lelkes éljenzés.

Az elnöki megnyitó után, következett a közgyűlés tagjai névsorának felolvasása, melyből kitűnén, hogy a gyűlés határozat-képes, az ülés megnyitottnak nyilvánított.

Ezután a mult közgyűlés óta választott esperesek, és jegyzők föleskettetésén, a generalis notárius olvassa jelentését a kibocsátandó ifju lelkészekről ily renddel: Balázs Imre, Bedő András, Bogdán József, Demeter Simon, Ince József, Juhász Mihály, Kövér András, Medgyesfalvi József, Molnár Lajos, Nemes Gyula, Osváth Gyula, Pap István, és Székely Sándor, kiknek kibocsátását a közgyűlés egyhangulag elhatározván, a terembe hívtak, hol Nagy Péter, püspök aa. a következő beszéddel üdvözli:

Tiszteletes urak!

Az elnök önméltsga az egyházkerület véleményét, illetőleg, határozatát kimondta (helyeslés); én ezt ismételve tudatom tiszteletességekkel. Az egyh.-ker. közgyűlés beadott bizonyítványaik nyomán mindnyájukat képesítettnek találta és ünnepélyes, hivatalos kibocsátásra bocsátja. Nevezetes és önök életében igen fontos pillanat ez. Nem mondom azt, hogy a kereszt-úton állnak, mert a pályát, melyet választottak, el is foglalták, azon már működnek is; felesleges volna és az idő rövidsége sem engedi, önök előtt e hivatásuk kötelességét részletesen előadni. Mert ha ezzel eddig elő tisztában nincsenek, igénytelen szavaimból bizonyára meg nem tanulják; hanem kötelességemnek ismerem, arra a szép elhivatásra fordítani önök figyelmét, mely a protestáns, és hozzá teszem, a magyar protestáns pap — hivatása. Nem az anyagi oldalát veszem fel ezen hivatásnak, mert ha az

anyagi oldalát kellene felvennem, akkor ez fényesnek, szépnek nem nevezhető. Hisz, nekünk magyar reform. papoknak kisebb-nagyobb mértékben palástunkhoz van ragadva a szegénység; de veszem fel szellemi oldalát.

Felhivom önöket, tekintsenek azon férfiakra, a kiknek nyomába lépnek, a kiknek, úgy szólva, szellemi örökségét veszik át, kik hitökért képesek voltak, gályára menni, azon férfiakra, kik a legnehezebb időben fentartották hazánkban a vallásos érzületet, nemzetiséget. Ez a szent hagyomány száll az önök kezébe. Ezt a szent hagyományt, a vallásos érzületet és a nemzetiséget fentartani, fogadják azon lelkesültséggel, a melylyel e pályán azon hivatali elődeink működtek, kiknek nevére mindig büszkék lehetünk. Tekintsék úgy magukat, mint az emberiség és nemzet nap-számosait, nem azt a csekély anyagi jövedelmet, a mely kétség kívül fáradságuknak korántsem méltó bére; hanem tekintésük azt, hogy a haza jólléte, a nemzet fennállása, virágzása önök vállain nyugszik; mert nem láttam szebb hatáskört, mint azon ref. papét, a ki kicsiny faluban működik egész önodaadással, buzgósággal, s az egyházközségnek tagjait egészen reformálja. Istennek hála, tudnék példát felhozni, hogy egy szegény, egyszerű pap egy egész egyházközséget mind szellemileg, mind anyagilag menyinyire fölemelt! Ez az önök hivatása, ennek szenteljék életüket osztatlanul és akkor, ha nem is a nagy közönség mondja ki, hogy arra a pályára, melyre léptek, képesítették; de ki fogja mondani lelkiismeretük és ki fogja mondani a nagy napon az, a ki itéletet fog tartani elevenek és holtak felett. Én a főtisztelütü egyh.-kerület osztatlan kívánságát nyilvánítom, midőn önöknek testi, lelki épséget, működésükre sikert, áldást kívánok. (Általános éljenzés.)

Az isteni tisztelet, máj. 23-án, a belfarkasutcai templomban.

Az isteni tisztelet csak 1/2 11 órakor vette kezdetét, és a hallgatóság már kilenc óra óta lefoglalva tartotta a különben elég tágas templom helyiségeit. Fölséges májusi nap kedvezett az ünnepélynek, mely nagyon jó volt a különben is melegen érdeklődő közönségre nézve, mely részt vett e szokatlan, de szép ünnepélyen.

Majd fölhangzott a gyülekezet éneke, utána a kolozsvári „Dalkör” által elzengett quartette, mely mindenkit meglepett precíziójával és művészi bevégeztségével.

Még viszhangzott a templom csarnoka a szép ének utolsó hangjaitól, midőn Nagy Péter püspök mondá el megnyitó imáját.

Az ismét fölhangzott ének után, n. enyedi pap, Fülöp Géza lépett a szószekre, ki megnyerő alakjával, férfiason szép csengésű hangjával és rutinirozott előadásával előre megnyerte a nagy számú hallgatóság rokonszenvét. Beszédében, Ján. IV, 19—24 alapján, anyaszentegyházunk jelen állapotának, az abban felmerült ellentéteknek szemmel tartásával, történelmi visszappillantások nyomán, igyekszik kimutatni azt, hogy a samariai nőnek éme mondása: „A mi atyáink ez hegyen imádták az istent, ti pedig azt mondjátok, hogy Jeruzsálemben vagyon az a hely, hol az

istent kell imádni“ nem áll egyedül az emberiség történetében, sőt az emberiség életének képét tünteti föl szemeink előtt. Ellentétek és ezekből kifejlődő küzdelmek voltak minden időben, és kell is hogy legyenek ilyenek, mert józan fejlődést e nélkül nem képzelhetni. Az ellentétek szükségesek és hasznosak a közügyre nézve. De látjuk azt, hogy emez ellentétek mindig egy magasabb egységbe olvadtak be! Nekünk keresztyéneknek Jézus megadta a legfőbb kijelentést, melyben minden ellentétnek egyesülni kell, t. i. azt, hogy isten lélek és őt lélekben és igazságban kell imádnunk! Ebből a szempontból indulva ki, el kell itélnünk minden oly ellentétet, mely felel a legfőbbet: istennek lélekben és igazságban imádását. El kell itélnünk minden oly törekvést, melynek célja isten országa terjesztésén, a keresztyéni szeretetnek a mi szívünkben való meggyökereztetésén kívül esik. Azért, mindnyájunknak arra kell törekednünk, hogy az ellentéteknek csak addig engedjünk szabad játékot, míg a legfőbb kijelentéssel azok összeütközésbe nem jönnek. Az igazság keresése, ez legyen a mi feladatunk. Lélekben imádjuk istent, ne hogy a végtelen szellem helyett más bálványokat imádjunk. Ezekből kifolyólag egységre, egy akaratra, összetartásra buzdítja hallgatóit.

Miután harmadszor is elhangzott a karének főlemelő dallama, Nagy Péter püspök aa. lépett a szószékre, és kezdetét vette az ifju lelkesek kibocsátásának ünnepélye. A főpásztor szokott ékesen szólásával rajzolta a papi pályát, melynek munkáit nem egyszer megtámadják a rágalom fegyvereivel, sárral dobálják, de azért úgy kell futni, hogy a cél elérhető legyen; ezért van a papnak szüksége önmegtartóztatásra és kitartásra, melynek jutalma nem a világnak dicsősége, a földnek kincsei, hanem a lelki békeesség, az öntudat megnagyvása.

Ezután, a szokásos kibocsátási szertartás, az esperesi karnak — egyszerűségében megható „szentlélek isten, jövel“ — puritán szépségű dallama, az eskü-tétel, sat. következett, s egy órakor vége volt a meghatóan szép ünnepélynek, és az első nap dicsőségének.

II-ik ülés máj. 24. Elnök gr. Mikó Imre.

A jegyzőkönyv hitelesítése után.

— Az igazg.-tanács előterjesztett tárgy-sorozata, azon módosítással, hogy a n.-enyedi pap-növelde átköltöztetési ügye a holnapi napra halasztatik, elfogadtatott.

— A jelen gyűlés tartamára, elnök ajánlatára segéd-jegyzőkül megválasztatnak: Demeter Samu, Debreceni József és Hegedüs István aafiai.

— Elnök ajánlatára megválasztatnak a különböző bizottságok tagjai; és pedig:

a) feliratokra és felterjesztésekre Gyarmathi Miklós, Szentiványi Kálmán, Szász Domokos;

b) indítványok átvizsgálására gr. Tholdalagi Viktor, Csizsér Gábor, Szász Béla;

c) kérelmekre: Szász Gerő, Kerekes József, Solymosi István;

d) sérelmi ügyekre: Luce Mihály, Kolosvári Sándor, Benkő János;

e) és f) közpénztár és a püspök kezelése alatti pénzek számadásaira: Kabós László, Bihari Sándor, Dombi Lajos;

g) királyhágtóntúli szuperintendenciák jegyzőkönyveinek atnézésére: Pogány György, Jancsó Lajos, Tokai János;

h) tanári kijelölő levelek felbontására és öszszeszámitására: Sámi László, Benedek Pál, Szabó Pál;

i) szavazat-szedésre: Gyárfás Domokos, Szabó Károly, Szabó Samu, Horváth Gáspár aafiai;

— Nagy Péter, püsp. aa. előterjeszti jelentését, mely szerint másfél ezer ügydarab elutazása mellett az igazg.-tanács üléseiben fél évig mint állam-gondnok az elnökséget kellett vinnie. Jelen volt a n.-enyedi pap-növelde nyári közvizsgáin és lelki nyugalommal tapasztalta, hogy a theológusok sikerrel tanulnak s általában véve szorgalom és haladás van, miért most is kedves kötelességének érzi méltányló elismerését nyilvánítani; s reméli, kedves tudomásul veendi a gyűlés, ha konstatál egy oly előhaladást az eddig elhanyagolt héber nyelvre vonatkozólag, mely s. tanár Keresztes József aa.fia buzgalmának eredménye. Kívánja jelezni, hogy a közvizsgák úgy voltak berendezve, hogy biztosan lehetett az évi eredményre következtetni.

Mint az igazg.-tanács által kinevezett biztos képviselte az egyh.-kerületet a dunántúli szuperintendens Pap Gábor beigtatásán Komáromban.

Azután jelen volt a n.-enyedi papi szigorlatokon és itt is csak haladást jelezhet. Vizsgálatra kiszállott a küküllői egyházmegyébe és az előre megállapított helyeken a vagyoni és szellemi állapotot részletesen és lehető behatóan megvizsgálta és mint a vizsgálat általános eredményét jelzi itt is, a nyomasztó pénzviszonyok dacára is, az előhaladást, az anyagi gyarapodást és a tanügy terén megpezdült igyekezetet.

Megvizsgálta a vizitációs jegyzőkönyveket, s a fontosabb mozzanatokat az ig.-tanácsnak bejelentette.

Jelen év folytán vette kezébe azon Wertheim-láda egyik kulcsát, melyben egyh.-kerületünk érték-papirjai és kötvényei vannak elhelyezve.

Azután áttér a püspöki jelentésnek a ház asztalára letett statisztikai részére, mely a múlt 1873 és 4-ik évet foglalja magában. Van abban sok örvedetes és szomorú.

A szomorut veszi előbb, hogy aztán az édes enyhítse a szomorut. 1873-ban a halottak száma 4676-tal haladta felül a születettekét, pedig egyik egyházmegyénk adatai és egy püspöki vizsg egyházunk, az illető esperes hosszszas és súlyos betegsége miatt, nincsenek beleszámítva. Ez az év az, melyben az öldöklő angyal látogatta volt meg hazánkat, s ámbár a tapasztalat az, hogy járványos év után a halalozás alább száll, mégis 1874-ben 569-el multa felül ismét a halottak száma a születettekét, úgy, hogy e két évben 5245-el apadt egyházunk és a tiszta magyarság száma.

Szomorú képe ez egyh.-kerületünk egészség-ügyi viszonyainak! Reméli, hogy figyelmet keltend az illető körök-

ben, a hol mód van rá és kötelesség is segíteni. Apadtunk még a vallás-változtatás következtében 1873-ban 15-tel, mit nem pótolhat ki az 1874-ik év, melyben 68-al szaporodtunk. Ezt egy ismert térítési merénylet idézte elő, s melyet meggátolni nem a szeretet, hanem a pénz nyelvén tartott beszédek által lehetett volna; de azt felemlíteni kötelessége, hogy ez alkalommal az erd. rom. kath. püspök követett el törvényszegést, midőn a 7—17 éves gyermekeket átvette

Ezért nem késett a nm. kultusz-miniszteriumhoz folyamodni és panaszkodni, de mindeddig választ nem nyert.

Míg 1873-ban a tanulók a tanköteleseknek 72.8%-át tette, e szám 1874-ban 78.8%-ra emelkedett, mert a tanulók száma 32452 egy évben 3568-al emelkedett. Ez bizonyosága a népképzés emelkedésének s ha egyes szerencsétlen helyzetű, nagyon szegény s kis községek a kimutatást lejjebb nem szállítják, e szép eredmény nagyobb volna, kivált a székely földön. Egy másik jelentékeny jelenség az építkezések, javítások, sat.

Két fontos körülményre hívja fel a figyelmet, egyik a kepe-rendszer, mely az egyházak alapulásakor ágy-szám szerint volt meghatározva, s akkor egy örökségen csak két ágy létezett; holott most 7—8, sőt több is van, s a mint elaprósodott a birtok, úgy növekedett a teher is. Lelkészeink fizetése általában oly csekély, hogy nem leszállítani, hanem emelni, áll érdekünkben. Erre nézve indítványozza, hogy az ügyet megfontolva, tegye minden egyh.-megyei hivatalnoknak kötelességévé, minden erejükből oda munkálni, hogy minden ekklában kepe-törlesztési magtárak allittassanak, melyeket lelkiismeretesen kezelve, azokról minden közgyűlésre pontos kimutatások küldessenek.

A második tárgy lelkészi özvegyeink és árváink ügye. Az országgyűlés egy nagy, nevezetes lépést tett a néptanítók nyugdíjazása tárgyában. Az egyes egyh.-megyékben léteznek ugyan özvegy-árvai gyám-intézetek, de ezek mindössze keveset tehetnek s mivel 1871 óta nem hozzák a közgyűlésre kimutatásaikat, csak az 1871-ki állást tudja felmutatni, mely szerint összesen sem tettek 43.000 forintot, s még ilyen sincs a gy.-fehérvári, n.-szabeni egyh.-megyében és a n.-sajói káptalanban.

Van még egy gen. kassa, melyből 90 özvegynek és 2 elnyomorodott lelkésznek 312 frt. osztott ki. A ki legtöbbet, az 21 frt. 55 krt, a ki legkevesebbet, az 71 krt. kapott.

Indítványozza tehát, (halljuk-halljuk): mondja ki a gyűlés, hogy a garasos-pénztár jövedelmét ideiglenesen e célra fordítani, a gen. kassához csatolja; továbbá, az ujházásoktól begyűlő pénzeket is, (helyeslés) s a tőke további gyarapítására tervet készíteni s alapszabályokat kidolgozni, egy bizottságot küld ki. (Helyeslés)

Végül, szomorúan jelenti Faragó József, szil.-szőlőnoki ny. esperes, Szász János, n.-sajói jegyző, Almási Sámuel deázi esperes és köztörvényszéki bíró aa.-fiainak elhunytát, kiknek élet-írásuknak a jegyzőkönyv számára elkészítéséről intézkedett.

Jelentését azon szíves ohajtással zárja be, hogy kik ezen gyűlés bezárásakor elválnak, azok közt semmi keserűség továbbra fenn ne maradjon. (Éljenzés).

Székely Gergely. Azon meggyőződéstől áthatva, melyet főt. püspökünk szorgalmáról, buzgalmáról, a számadások pontosságáról, előterjesztéseink gyors és igazságos megoldásáról szereztünk, s.-székelyi tanodánk érdekében tett atyai gondoskodását is tudva, ohajtja, hogy főpásztori buzgalmáért a kerül. gyűlés teljes elismerését fejezze ki. (Által. helyeslés)

— Bodor Antal titkár aa. előterjeszti az ig. tanács évi működéséről a jelentést. (Később közölni fogunk belőle. Szerk.)

Szikszai L. Menyinyiben az ig.-tanács és főt. püspök ur a közgyűlés megbízásából jártak el s ezen eljárás megbirálására a közgyűlés van hivatva, nem tartja elégnek a jelentések egyszerű felolvasását és tudásul vételét, hanem indítványozza, hogy minden ily alkalomkor egy bizottság küldessék ki, mely az ig.-tanács és püspök jelentését tüzetesen áttanulmányozza s véleményt adjon róla. Ezt tartja az önkormányzati-joggal megegyezőnek. (Helyeslés)

Szentiványi K. Pártolja az indítványt, mely elfogadatulván, kiküldetnek: Szikszai L. Szentiványi K. Kisantal Samu.

— A papválasztási szabályok módosítására tavaly kiküldött 7-es bizottság javaslata, és az ig.-tanácsnak az ekklák csoportosításáról szóló kapcsolatos javaslata titkár aa. által előterjesztetvén

Székely G. Kinyomatni s szétosztatni, indítványozza.

Titkár ellenzi, mivel e tárgy már kinyomva s az egyh.-megyékhez kiküldve lévén, mindenki ismerheti, inkább délután egy értekezleten megvitatni ajánlja.

Püspök, Nagy P. Midőn törvényről van szó, legyen az világos, érthető és félre nem magyarázható, s hogy ilyet hozni lehessen, a kinyomatást és szétosztást pártolja. (Helyes).

Ki fog nyomtatni és szétosztatni a tagok közt.

— A n.-enyedi tanoda ügyei kinyomozására kiküldve volt egyh.-kerületi bizottság jelentése kiadatik átvizsgálás és véleményadás végett gr. Bethlen János, Deméter Samu, b. Bánffy Dani, Horváth Gáspár, Benkő János, Nagy Lajos afiainak.

— Két egyh.-kerületi államgondnok megválasztása alkalmából

Nagy P. püspök azon kérést intézi az elnökhöz, hogy Almási S. elhunyt főtörvényszéki bíró helyének betöltését is elrendelni, méltóztassék, miután a szervezeti törvény értelmében a főtörvényszéknek 9 tagja kell hogy legyen, a hivatalbeliellen kívül; továbbá Dáné I. főtörvényszéki bíró is terhes betegsége miatt még nem jelenhetvén, helyette is egy pótbíró kellene ezen gyűlésre — az esperesi karból mindkettőt — választani.

B. Kemény G. Átlátva a püsp. felszólalásának szükségességét, pártolja és elfogadja azt; ámbár, ez oly incidens, mely a tárgysorozatba nincs felvéve, de intézkedni róla, a közgyűlésnek joga van. A 14-ik pontban tárgyalás alatt levő 2 főgondnok választására nézve pár megjegyzést akar mondani. (Halljuk).

A törvényben a főgondnokok száma 6, jelenben pedig van 3; de a közgyűlést mi sem kötelezi a teljes szám betöltésére, tavál is felmerült a kérdés és helyesebbnek tartatott a kérdés elodázása; kérni azért: most történjék-e a választás, vagy nem? (Általános igenlés). Maga is helyesli, hanem egy, vagy kettő választassék? (Kettő). Maga is szívesen beleegyezik: választassék tehát kettő; de a választást külön kell megejteni. És miután a választási idősbég jelentékeny előjogot ad, azt sem egy napon, sem egy cédulán nem lehet az urnából kihuzni. Ha elfogadtatik kettőnek megválasztása, a leghelyesebbnek vélné, hogy holnap választassék az egyik, a másik pedig akkor, midőn az elsőre a szavazatok már bejöttek; azért mond holnapot, mert a szavazatok ülés előtt beadandók. (Általános helyeslés).

Nagy P. püsp. A kettő együttes választása lehetséges, ha a több szavazatot nyert egyén hivatali idősbégnek vétetik.

B. Kemény G. Az együttes választás nem lehetséges, mivel a szervezeti törvénnyel ellenkezik.

Nagy P. püsp. A választást ugyanazon aktussal, de külön cédulán értettem.

Gyarmathy M. Hát ha a szavazatok egyenlők?

Szabó S. Ugy az elnök dönt.

Ince Gy. A ki többséget kap, az lesz az első. (Derűtlenség).

Zeyk K. Ne akadjunk fenn a kicsinységeken; történjék a választás egymás után, mit minden aggály nélkül tehetünk. (Helyeslés).

Szentiványi K. Az egyik választás ma délután, a másik holnap történjék.

B. Kemény G. Bocsnatot kérek, az én indítványom az volt, hogy holnap történjék, mit a közgyűlés helyeselt.

Elnök. Holnapra egyik főgondnoknak, egy főtörvényszéki rendes, és egy pótagnak megválasztására a szavazatokat beadni kéri.

Gyarmathy M. Megjegyzni, hogy a bíró választásnál a mostani eljárás jövőre nézve ne vétessék precedensnek.

— Ig. tanácsos Gyarmati Samu lemondása elfogadtatik, s helyébe az új választás elrendeltetik.

— Dr. Kolosvári. A szervezeti törvény az ig. tanácsosok felének a 3-ik évben kisorsolását rendeli, egy uttal ezt is meg kellene ejteni.

Gyarmathy M. Jogtalanság volna, ha a kisorsolást 1876-ig nem halasztanók, miután 1873-ban választottak az eredeti 6 mellé még 6 tagot, kiknek 3 éve akkor telik ki.

Szikszai. A törvény szavaihoz ragaszkodva, a kisorsolást most kívánja.

Benkő. Az első választásnál meg volt állapítva alapszabályunk, második választásnál nem lehet ezt a törvényt megváltoztatni; óhajtja, hogy a kisorsolás most történjék meg.

Nagy P. püsp. Miután egy hely üres, ezt vegyük kisorsoltnak. (Helyeslés).

Elnök. Öt tagnak kisorsolását elrendeli. A leköszönt Gyarmathy Samu kisorsoltnak vevén,

kisorsoltattak: Kerekes J. Pogány Gy. Dr. Kolosvári S. Lészay F. Gyarmathy M.

Elnök. Holnap reggelre a kisorsolt 6 ig.-tanácsosi hely szavazás utján betöltését, elrendeli.

— Az igazg.-tanács javaslata az egyh.-kerületi és konventi domestika tárgyában: Szikszai indítványára az indítványi bizottsághoz tétetik át.

— Titkár olvassa nemes Alsó-Fehérmegye mérnöke Kovács Sándor aafia alapító-levelét, mely szerint a székely nemzet vallásos és nemzeti céljai előmozdítására egyh.-kerületünk igazg.-tanácsához 20,000 frt. névértékű urbéri kötvényt tesz le, mint szorgalmának és takarékoságának szerény gyümölcsét, meghatározván a módozatot is, mely szerint ezen tőke kezelendő és gyümölcsöztetendő lesz.

Pogány Gy. Azt hiszi, hogy a t. egyház-kerület tekintetbe veszi az alapítványt s az alapító óhaját, melynél fogva az a nagy közönség elé ne terjesztessék, maga is ehhez járul, de egyuttal indítványozza, hogy méltóztassék az egyh.-ker. közgyűlés egy elismerő levelet kiállítani, s az alap további kezelésére egy bizotmányt választani, mely teljesen elintézte az ügyet az alapítóval, s erről jelenlést tegyen. (Helyeslés).

Gáspár J. Nm. elnök ur! Egész lelkemből méltánylom az alapítványozó nemes szándékát, s pártolom azon indítványt, melyet t. előttem szóló kifejtett; mindazon által nem tehetem, hogy kifejezést ne adjak azon rendkívüli meglepetésnek, melyet bennem ezen alapítvány első hire okozott; mert a maga erején felküzdött, és megtakarításokból ily szép összeget, s ily nemes célu alapítványt tenni korunkban, az valóban ritkaság! Következőleg, bátor vagyok, egyfelől azt az elismerő méltanylást, melyet méltóztatnak jegyzőkönyvre venni, a lehetőleg hála s elismerő módon megszerkesztendőnek ajánlani; másfelől pedig, bátor vagyok, csak azt a szerény, illetőleg pótló indítványt hozzá tenni, hogy kérjük fel egyszersmind az igazg.-tanácsot arra, hogy vegye tekintetbe kísérő iratában az alapító azon kifejezett óhaját és reményét is: vajha, ezen késő, 80 évre szóló alapítvány lehetőleg siettetnék, hogy a 80 évet legalább 10-el megrövidíthetnők, a mi azonban csak úgy lehetséges, ha az igazg.-tanács minden egyes tagja igyekezni fog, érvényt szerezni a nagy alapító azon óhajának, hogy lehetőleg többen is járuljanak a testvér háza gyermekei közül azon nemes célhoz, ha bármilyen kevéssel is.

Elnök ily értelemben mondván ki a határozatot, a megköszönő irat szerkesztésére Gáspár J. fiát kéri fel.

— Titkár előterjeszti a n.-enyedi egyh.-megye azon indítványát, mely szerinte a szervezeti törvény értelmében Kovács Sándor fiát ezen nagyszerű alapítványáért az egyh.-kerületi közgyűlés tagjává választja. (Helyes).

Szabó S. Figyelmezteti a közgyűlést, hogy a törvény értelmében, az ily választások titkos szavazás útján ejtendők meg; nem szeretné a törvénytől ez esetben sem térni el.

Tisza L. Én azt hiszem, hogy a hála és köszönet érzése anynyira él bennünk, miszerint kétség sem lehet a szavazás eredménye felett; azért, ha sz. v. z. karunk, irjuk a cédulákra igen, vagy a kinek úgy tetszik, nem!

— A szavazás a gyűlés szintén megtörténvén, elnök; kijelenti, hogy a beadott összes szavazatok által Kovács Sándor egyh.-kerületi közgyűlésünk tagjává egyhangulag megválasztott. (Általános és hosszas éljenzés.)

(Ülés vége d. u. 1 órakor.)

TÁRCA.

Vallás, keresztyénség, protestántizmus.

(Folytatás.)

Róma uralkodása alatt Európa legvirágzóbb és termékenyebb vidékei anyagi és szellemi szegénységbe, politikai rabszolgaságba sűjdedtek, míg a protestáns tartományok, melyeknek faragatlansága és műveletlensége egykor egész példa-beszéddé vált, művészet és ipar által egész paradicsommá lettek s a hősöknek, államférfiaknak, filozófusoknak és költőknek jókora számával dicsekedhetnek. A ki Itália és Skócia természeti fekvéseit s ezeknek ezlött 400 évvel meglevő állapotát összehasonlítja a Róma és Edinburg mostani környékével, igen könnyen ítélhet a pápai uralom gyümölcse felett. Mi okozta Spanyolországnak — a hajdani világ-birodalomnak — bukását, erkölcsi feslettségét; Hollandia — e kicsiny állam — fölemelkedését és virágzását? A ki Németországban egy katolikus tartományból egy protestánsba megy; vagy Svájcban, egy kath. kantonból egy protestánsba; vagy Írlandban egy kath. grofságból egy prot.-ba: egyszerre átláthatja a műveltségi különbséget közöttük.

Ugyanez az eset áll az atlanti oceánon túl is. Az egyesült államok protestánsainál jóval hátrább állnak Mexikó, Peru és Brazília katolikusai.

Az, a mit Loyolatól utasításúl kaptak Salmeron és Lainez, kik nagy befolyást gyakoroltak a tridentini zsinatra, hogy t. i. mondjanak ellent minden olyan nézetnek, a mi legkisebb ujításra vonatkozik: az maradt az egész katholicizmusnak a kharaktere.

Minden, mi a régi és leélt, megtartandó; ellenben pedig minden, a mi új és életre mutat, visszautasítandó és leggyözendő. Róma még mindig gyűlöli az új szellemet, s megmarad a maga „non possumus“-sa mellett. Ezt bizonyítja a jezsuita-rend újra föllállítása, a trieri köpenyeggel üzni szokott aljas komédia, a pápai heves kikelés a biblia terjesztő társaságok ellen, a Péter-fillér, a számtalan encyklika és syllabus, melyekben minden ujításra és reformálásra ki van mondva az „anathema.“ Többször megkísérették, visszahelyezni Európát a középkorba, mely merénylet csak azért nem vonta nagyobb mértékben magára figyelmünket,

Főmunkatárs: SZÁSZ DOMOKOS

mivel tudtuk, hogy egy ilyen kísérletre megkívántató hatalom sirba szállott e középkorral együtt. Mily egészen másképp áll a dolog protestántizmussal! Ez a tudományt és a szabad vizsgáladást nem úgy tekinti, mint ellenségét, hanem mint szövetségesét. A prot. theológia folytonosan viszonyban állott az újabb filozófiával. Az elismerte ennek jogát, és figyelt ennek szavára, míg saját tanát, eszméinek tartalmát és képzeleteinek alakját folytonosan modifikálta.

Benkő Gyula,
ref. papjelölt.

(Folytatása következik.)

KÜLÖNFÉLÉK.

— Egyházkerületi közgyűlésünk folytatja munkálkodását azzal a higgadtsággal, melyet méltán várhatott mindenki egy oly testülettől, melynek intézkedései egész anyaszentegyházunkj közérdekeit érintik. Jellemzésére mondhatunk annyit, hogy mindkét párt elég erős meggyőződéssel áll az előtte egyedül fontosnak tartott álláson. Nem hiányoznak a szenvedélyek élesebb szavai is, de csak magán-körben; maga a tanács-terem csak egy-egy tréfásabb jelenet által elevenül meg, de méltósága egy percre sincs kockáztatva, mert a higgadt megfontolásnak és a tanácskozás vezetőinek rutinírozott volta megszabja azt a határt, melyen túl menni, sem jogos, sem ildomos nem volna. Deklamálni szeretnek az emberek; de úgy tetszik, még e tekintetben is nyertünk valamit, nem beszélnek oly sokan, mint a menyinyitől féltünk; bár ezt majdnem paralizálja az, hogy az egyesek igen sokat, illetőleg, hosszan beszélnek. Az idő ezt is átidomítja. Nem anticipálhatunk e rovathan semmit; e tekintetben utaljuk olvasóinkat egyéb rovatainkra, melyeket gyors-írói jegyzetek után állítunk össze. Lapunk bezárta a theol. szeminárium kérdése van tárgyalás alatt. Az elég érdekes ülések tulósítása következni fog.

— Elleneink folytatják harcukat most jelenleg is egy helybéli lapban. Elég gyöngédek, finomak és ildomosak, (?) hogy éppen most és ily fegyverekkel sem átnak küzdeni. Mi hagyjuk őket; közgyűlésünk dönt, s részünkről az lesz az utolsó szó: adva nekik az így szerzett dicsőséget; s megtartva magunknak a kötelesség-teljesítés öntudatát.

— (Nyugta.) 33 frt. és 1 drb. 10 frankos aranyról, mely összeget az „Erd. prot. közlöny“ szerkesztője tiszt, Szász Gerő ur a f. év febr. 4-iki tűz által esett kárait enyhítésére több kegyes adakozóktól gyűjtve, nekem kézbesített. Adakozók és gyűjtők fogadják hálás köszönetemet. Farnas, május 11, 1875. Fehér György, ev. ref. pap.

Felölös szerkesztő és kiadó: SZÁSZ GERŐ.